

MGA NARATIBONG PANTURISMO SA LALAWIGAN NG SURIGAO: LUNDAYAN SA PAG-IMBULOG NG WIKANG FILIPINO SA IBA'T IBANG PANAHOON NG KASAYSAYAN NG PILIPINAS

Gemma R. Escultor

Faculty, College of Education
Surigao Del Norte State Univesity, Philippines
gescultor@ssct.edu.ph

Abstract: *Isiniwalat ng pag-aaral kung paano pinatunayan ng sampung (10) naratibong panturismo ng lalawigan ng Surigao ang pagka-dinamiko ng wikang pambansang Filipino sa bawat panahon ng kasaysayan ng Pilipinas. Bawat naratibo ay nakalikom ng mga piling salita na pawang halaw o likha mula sa mga nagdaang panahon. Ang mga ito ay matining na patotoo kung paano umunlad ang Turismo sa lalawigan ng Surigao na matatagpuan sa isla ng Mindanao, Pilipinas.*

Sa likod ng bawat salaysay at/o naratibo ng pook panturismo sa lalawigan ng Surigao ay sumaksi ang mga salitang palasak sa bawat pagsulong ng panahon ng Pilipinas.

Kwalitatibong disenyo ang pananaliksik na sumuri ng mga datos sa pamamagitan ng content analisis. Natuklasan sa pag-aaral na ang mga magagandang panturismong destinasyon sa Sohoton lalawigan ng Surigao gaya ng sumusunod: 1) Cloud 9 2) Cave 3) Magpupungko 4) Maasin River 5) Mainit Lake 6) Enchanted River 7) Tinuy-an Falls 8) Laswitan Lagoon 9) Britannia Group of slands 10) Mabua Peeble Beach ay pawang nakapag-ambag ng mga bagong salita na sa kasalukuyan ay bahagi na ng wikang pambansang Filipino. Nagmula mismo sa bibig ng manlalakbay, ang mga piling salita ay nagpasalin-salin na sa bawat daloy ng panahon hanggang sa kasalukuyan. Ang proseso ng pag-imbulo na ito ay mula sa panahon ng bago pa dumating ang Kastila hanggang sa panahon ng kasalukuyan..

Keywords: *Panturismong destinasyon, kasaysayan, at kultura*

I. INTRODUCTION

Maradjaw, Karadjaw. Ito ang mga katagang palaging maririnig sa mga bibig ng mga Surigaonon bilang taos pusong pasasalamat sa mga bisita o turista. Kilala ang Surigao bilang Island Adventures at itinuturing na kanlungan ng paglilibang at pakikipagsapalaran. Sa likod ng mga magagandang tanawin ay ang mayaman at kamangha manghang kasaysayan na siyang humubog para mapaunlad at mas makilala ang Lalawigan ng Surigao.

Noong 1538, ang silangang baybayin ng Mindanao na kinabibilangan ng kasalukuyang lalawigan ng Surigao del Norte ay binisita ng Portuguese explorer na si Francisco de Castro, na natagpuan ang lugar na tinitirhan ng tribo ng Caraga na pinaniniwalaang nagmula sa Bisaya. Ang sinaunang distrito ng Caraga, na itinatag noong 1609, ay binubuo ng lahat ng Surigao del Norte, Surigao del Sur, Hilagang bahagi ng Davao Oriental at Silangang Misamis Oriental. Sa pagtatapos ng pamumuno ng mga Espanyol noong 1898, ang dalawang lalawigan ng Agusan ay inorganisa bilang iisang politico-military comandancia na pinangalanang Butuan, sa loob ng administratibong hurisdiksyon ng Surigao.

Noong 1901, naging sub-province ng Surigao ang comandancia na ito, at noong 1907, naging hiwalay na probinsya ang Augean. Noong Hunyo 19, 1960, sa pamamagitan ng Republic Act 2766, nahati ang lalawigan ng Surigao upang bumuo ng Surigao del Sur at Surigao del Norte.

Surigao Del Norte. Isang mayamang potensyal sa turismo, ang Surigao del Norte ay biniyayaan ng malawak na grupo ng mga isla na napapalibutan ng pinakamagandang coral reef at sea wall sa bansa sa gilid ng Asian continental shelf. Ang lalawigan ay may maraming magandang lugar na nangangailangan lamang ng pamumuhunan para sa pag-unlad nito sa world-class na mga atraksyong panturista. Dinadagsa ng mga tao ang bayan ng Surigao del Norte. Ang mga gustong pumunta dito at tamasahin ang kagandahan ng karagatan ay malayang nakakapunta na nagmumula sa iba't ibang bahagi ng Pilipinas, gayundin sa ibang bahagi ng mundo, karamihan sa kanila ay nananabik na sa mga biswal na kultura ng mga katutubo at malaman ang kasaysayan mayroon ang lugar. Kabilang sa mga magandang turismo na may nakatagong kasaysayan na mapupuntahan sa Surigao del Norte ay (1) Lake Mainit; (2) Mabua Pebble Beach; at sa Siargao Islands (1) Cloud-9; (2) Maasin Lake; (3) Magpupungko; (4) at Sohoton Cove.

Surigao Del Sur. Ang Surigao del Sur ay isa sa mga probinsya sa Pilipinas na sikat sa mahiwaga ngunit kamangha-manghang mga tourist spot.

Ayon sa isang artikulo ng BaronKnowledgeWater (2019), Ang lalawigan ng Surigao del Sur, sa CARAGA Region ng Mindanao, ay nawalasa mapa ng turismo sa loob ng ilang oras ngunit ang mga likas na atraksyon nito ay naghahatid ng daan para sa pagbisita at pagtangkil ng lalawigan. Isa na rin dito ang pagkaroon nito ng kasaysayan na siyang naghahatid na kawilihan upang tangkilikin ng mga turista. Kabilang sa mga lugar na ito ng Surigao Del Sur ay (1) Britanya; (2) Enchanted River; (3) Tinuy-an Falls; (4) Laswitan.

Layunin ng pag-aaral na ito na mas mabibigyang-pansin ang kagandahan ng lalawigan ng Surigao at mas lalong mapapaunlad ang bawat kulturang kinapapalooban nito.

Ipinakikita ng panitikan at kasaysayan ang pagkakaroon ng magandang ugnayan. Bagaman maikli, bahagi na rin ng panitikan ang naratibo lalo na kung nahihinggil sa magandang pook turismo tulad ng Surigao sapagkat dito ay masasamin rin ang kasaysayan. Sa pagsasanib puwersa ng panitikan at kasaysayan, nabababala ang interes ng sinomang mambabasa.

Ang panitikan ay kabang-yaman ng kultura at kasaysayan. Sa tulong ng mga sangkap nito tulad ng tauhan, himig (**mood**), pook at banghay, napagtagni-tagni ng awtor ang mga pangyayari upang iparating ang daloy ng kamalayan ng mambabasa sa pana-panahon ng kasaysayan na ipinahihiwatig sa naratibo (Saucu, Papa, Geronimo, 2001).

Bagaman maiikling salaysay ang mga naratibo na napagpapalit-palit sa tawag na salaysayin at mga kuwentong bibit, mayroon ditong mga salita, pangyayari at pagpapahalaga na nagsisilbing hudyat na susi upang maalala ang kasaysayan ng nakaraang panahon. Sa pamamagitan ng panitikan, napag-uugnay-ugnay ang pagbabagong-wika, ang paglihis, pagbabawas o pagdaragdag ng kahulugan nito. Malinaw na nalalantad ang katangian ng panitikan bilang tagapag-ingat ng kultura at kasaysayan. Wagas at matapat ang panitikan sa tungkuling ito na bihira lamang na tao ang nakauunawa. Ang kaisipang ito ang nais ipahiwatig ng lente ng naratolohiya na ginamit sa kasalukuyang pag-aaral. Sinuri sa pamamagitan nito ang mga salita sa labing-isang (11) naratibo ng sampung (10) pook-panturismo sa lalawigan ng Surigao pagkatapos ay siniyasat ang matandang kasaysayan. Inalam kung kailan, sino at saan maaaring ihambing ang gayong mga pahayag, tunog at kahulugang kultural o kultural na persepsyon sa gamit ng wika, mga imahe, pangyayari at simbolong panlipunan. Napakahalaga ang malalim na pagsusuri ng isang naratibo dahil ito ang nagbibigay patotoo sa panahon at mga pangyayari na naganap sa kasaysayan na tinutukoy sa naratibo. Matibay na saksi o pruwera ito sa tunay na kahulugan ng salaysay ayon kay Tzvetan Todorov (1969) na nagsasabing magagamit na saksi ang naratibo o anumang nasulat na sanaysay bilang patotoong kasulatan.

Sa tulong ng pag-aanalisa sa wika at mga pahayag na ginamit, maipakikita sa mambabasa kung kailan sa panahon ng kasaysayan at pook naganap ang kuwento. Ang pag-unawa sa mga salik na ito ay nakatutulong sa pagbuo ng balidong konklusyon sa saliksik. Sa kasalukuyang pag-aaral, ang paglangkap sa pag-aaral kung anong panahon maaaring naganap ang mga pangyayari sa naratibo sa mga pook-panturismo ay magpapalakas lalo na sa sigla ng

turismo na tumatanggap ng mga turista mula sa iba't ibang panig ng daigdig. Lalong mapahahanga sa mga pook-panturismo sa lalawigan ng Surigao ang makaririnig ng mga naratibo sapagkat sabay nilang namamalas ang kasalukuyan at ang busilak na kagandahan ng nakaraang panahon (Hawas. 2018).

Upang maging magaan sa mata ang pagtalakay, inisa-isang sinipi ng mananaliksik ang mga salita at parirala na nagsisilbing hudyat ng kasaysayan sa naratibo. Gamit ang emik na lapit, pinatunayan niya ito sa tulong ng mga dagdag na pahayag ng mga impormateng na iginagalang sa mga lugar na katatagpuan ng mga pook-panturismo. Emik na pananaw ang tawag sa mga datos mula sa pagpapakahulugan ng isang kasapi o taal na miyembro ng tribo. Sa kaso ng pag-aaral na ito, tinutukoy ng mananaliksik ang pagiging isang Surigaonon na ipinanganak sa magulang na mga Surigaonon sa lalawigan ng Surigao at doon na nanirahan hanggang sa kasalukuyan.

Teorya ng naratolohiya (**narratology**) ang ginamit sa pagsusuri sa ugnayan ng mga salita at pariralang napapaloob sa naratibo ng mga pook-panturismo sa lalawigan ng Surigao. Sa teoryang ito ayon kay Prop. Masood Raja ng India (200), sinusuri ang naratibo bilang isang uri ng panitikang pasulat na nagsasalaysay ng mga pangyayari sa isang panahon. Hinihimay-himay ang mga salita at parirala dito upang ihambing sa iba pang wika na sa taglay nitong baybay, bigkas at kahulugan ng mga ito batay na rin sa kasaysayan ng iba pang wika. Malaking tulong ang naratolohiya upang matunton ang mga wikang may parehong baybay, tunog at kahulugan sa iba pang wika sa Timog Asya.

Ibat't ibang Panahon ng Kasaysayan sa Pilipinas

Ang kultura ay isang napakalaking bahagi ng wika. Ito ay ang mga kaugalian, sining, panlipunang institusyon, at tagumpay ng isang partikular na bansa, mga tao, o iba pang panlipunang grupo. Ang pagsasalin ng wika sa mga salinlahi ay nagbabago sa pagbigkas at kahulugan, may mga salitang nananaig at may nawawala. Ang bilis at bagal ng pagbabago ay nag-iiba, ngunit ano pa man, bumubuo sila ng bagong sariling wika. Sa paglipas ng mga taon, ang orihinal at bagong wika ay hindi magiging malapit sa isa't isa (Yoon-Kyoung et. al, 2003).

Ang Pilipinas ay dumanas sa iba't ibang panahon ng kasaysayan. Tinatalang mayroong 67,000 taon na ang historia ng bansa (Henderson, Barney, 2010). Ang **pre-history** ng Pilipinas ay nagsimula noong panahon pa ng tinatawag na **Tabon Man** noong **neolithic period** at nagtapos noong 900 BC. Ang pagkakadiskubre ng **Laguna Copperplate** o Banatbat na Tanso ng Laguna ang nagsilbing batayan ng pagtatapos ng prehistoryang ito. Ito rin ang hudyat ng pagsisimula ng mayamang kultura ng Pilipinas na naglalaman ng pinaghalong sinaunang wika ng Javanese, Sanskrit at Tagalog (Chua, May 28, 2013).

Noong 900 BC hanggang 1565 ang pahanon bago dumating ang mga mananakop sa Pilipinas o ang **Pre-colonial era** (Scott, 1984). Sa panahong ito, ang Pilipinas ay nasa ilalim ng **Indosphere** at **Sinosphere**. Ang **Indosphere** ay pahanon kung saan malaki and impluwensiya ng India o Hindu sa timog silangang Asya sa kanilang wika at kultural na aspeto (Matisoff, 2003). Ang **Sinosphere** naman ay kultura na nagpapakita ng malaking impluwensiya ng Tsina. Sa loob ng panahong ito, nangangalakal din ang bansa sa ibang mga bansa gaya ng Taiwan, Japan, Thailand, Vietnam, and Indonesia kasama na rin ang Arabia na nagdala ng relihiyong Islam.

Ang panahon ng pananakop ng mga Kastila ay nagsimula noong 1565 nang dumating ang unang Europeo sa bansa noong 1521 na si Ferdinand Magelan (Bergreen & Laurence, 2003). Sa loob ng panahong ito, ang mga sinaunang tuntunin ng bansa ay napalitan ng kaugaliang Kastila gaya ng pagdaraos ng piyesta at pagpapalit ng mga pangalan ng bagay at lugar. Ang mga katutubong salita ay pinalitan ng wikang Kastila. Naranasan din ng mga Pilipino ang pagmamalupit at pagsira ng dating naniniwala. Tumagal nang mahigit tatlong daan ang pananakop ng mga Kastila at ito ay nagtapos noong 1898.

Sa pagtatapos ng pananakop ng mga Kastila, ang mga Amerikano naman ang sumakop sa bansa. Ito ay nagsimula noong 1898 hanggang 1946. Ang digmaan sa pagitan ng Espanya at Amerika ang naghudyat ng simula ng pagsailalim ng Pilipinas sa Amerika (Titherington, 1900). Sa panahon ng kasaysayang ito, pinaigting pa ng Amerika ang pagtuklas ng iba't ibang likas na yaman ng bansa at ang pagpapalit o pagbibigay ng pangalan ng mga bagay at lugar ay nahaluan ng wikang Engles.

Ang panahon ng Hapon ay nagsinula noong 1941 hanggang 1945 nang lusubin nila ang mga Amerikano na nasa Pilipinas. Ang bansang Hapon ay sinasabing dati ng may ugnayan ng kalakalan sa bansang Pilipinas at ang impluwensiya nito ay nagsimula po noong bago pa dumating ang mga mananakop na galing Europa.

Ang panahon ng kasalukuyan ay nagsimula noong mabigyan ng kalayaan ang Pilipinas matapos ang mga banyagang mananakop (Abinales, Patricio, Amoroso, 2005). Iba't ibang kaugalian ng mga mananakop ang nabuo at naihabi na rin sa kultura ng Pilipinas. Ang pagbugso ng industriyalisasyon ay dumating din sa ating bansa. Ang makabagong panahon na ito ay nagdala din ng masasamng epekto sa kalikasan tulad ng pagtaas ng paggamit ng kasangkapang yari isa **plastic**. Naunang inilabas ang **plastic bag** sa Amerika noong 1979 (Evans, 2019). Simula nito, kumalat din sa bansa ang plastic at nadungisan ng turismo ang kalikasan dahil sa nga bisitang hindi marunong mag-alaga sa magagandang lugas sa Pilipinas. Ito rin ang panahon na maraming mga babala na nakapaskil sa mga pribado at pampublikong lugar ng pagbabawal ng pagkakalat. Ang wika o parirala ay nahaluan ng pagpapaalala ng pangangalaga sa likas yaman ng bansa.

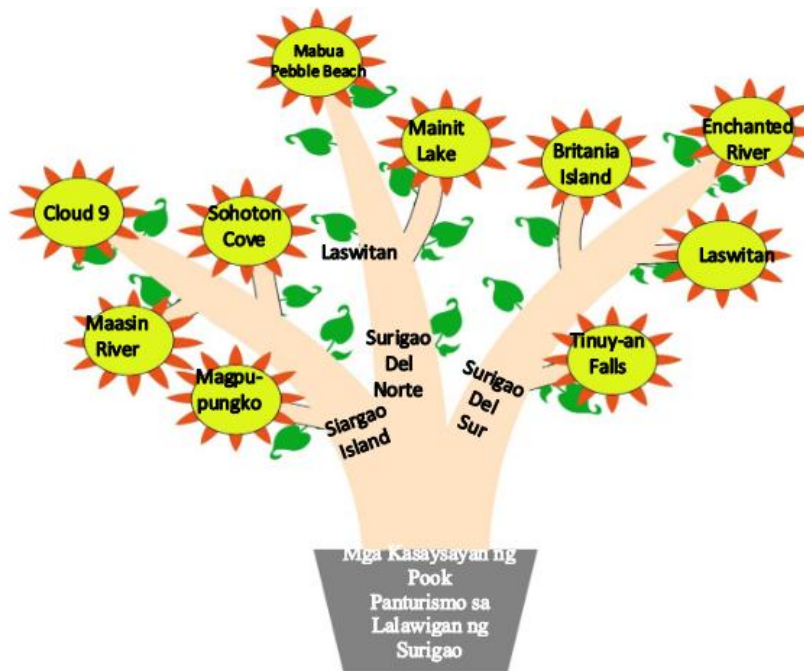
Ipinakita sa sumusunod na suri ng naratibo ang pagkakaroon ng iba-ibang uri ng mga salitang banyaga tulad ng **enchanted river, sacred river, vandalism, island, sea urchin, surfing competitions, Siargao surfing cup, jacking horse, cloud 9, rock pool, rock formation, cove, snorking, falls, mardigras** at iba pa na sadyang orihinal na wikang Ingles. Bagaman, mula ag mga ito sa bibig ng mga impormanteng *Surigaonon* masasabing ang natural na pagbanggit ng mga salitang ito ay impluwensiya ng mga Amerikano na palasak nang gamit sa kasalukuyang panahon ng pakikihalobilo ng mga natibong *Surigaonon* sa mga turistang dumarating sa lalawigan at pati na rin sa kapwa kababayang Pilipino. May ilang mga salitang pamana ng mga Kastila tulad ng **grande, sistema, sikreto, trahedya, palasyo, reyna** at iba pa na pamana ng panahon ng Kastila sa ating wika na nananatiling buhay hanggang sa kasalukuyan.

Metodolohiya

Disenyong kwalitatibo ang ginamit sa pananaliksik na nilangkapan ng pamaraang indihenus (indigenous) sa pangangalap ng mga datos kung saan nagsagawa ng pagdalaw-dalaw sa lugar at pagmamasisid.

Maging ang historikal na lapit ay ginamit sa pag-aaral upang masiyasat ang mga naranasan na mga nakaraan, ang kanilang katangian pati na rin ang kanilang mga kultural na paniniwala. Malawak napananaliksik ang ginawa upang makuha ang angkop na impormasyon. Ginamit ang pamamaraang deskriptibo upang ilarawan ang mga naratibo/salaysay ng pool panturismo.

Batayang Konseptwal

Figur 1. Iskema ng mga Kasaysayan ng Pook panturismo sa Lalawigan ng Surigao.

Makikita sa iskema ng paradaym ng pananaliksik ang kabuuang larawan ng pag-aaral. Ang halaman na may mga bulalak sa paligid na ang simbolo ng mga tanawin. Ginamit ng mananaliksik ang halaman na may mga bulalak dahil ito ay sumisimbolo ng mga panturismong lugar na siyang nagbibigay atraksiyon.

Sa paso nakasulat ang mga kasaysayan ng pook Panturismo sa Lalawigan ng Surigao na pinagmulan ng pag-aaral. Dito nagsimulang tumubo ang lahat.

Mula sa mga sanga nito pataas ay may nakasulat ng iba't ibang pangalan ng probinsiya. Ito ay pinagbabatayan sa teorya ng pananaliksik.

Sa mga bulalak naman ng halaman ay may nakasulta ng iba't ibang mga panturismong lugar kung saan ito matagtagpuan. Itinuturing itong atraksiyon sa mga turista na gustong magbakasyon at maglakbay ng ibang lugar.

Sa kabuuang kahulugan nirepresenta ng paradaym ng pag-aaral ang mga Kasaysayan ng pook panturismo na siyang nagpapaunlad sa lalawigan ng Surigao.

Mga Naratibong Sinurigaonon sa mga Pook-Panturismo sa Lalawigan ng Surigao

1. Enchanted River (Hinatuan, Surigao del Sur)

Maradjaw Karadjaw na Suba!

Nahimutang sa isla sa Mindanao, natago sa kalasangan sa Pilipinas ang usa ka halangdon nga suba nga mitubo gikan sa yuta aron lamang ipadala ang tin-aw nga asul nga tubig niini ngadto sa dagat. Kining mubo nga bahin sa suba nga nahimutang sa sidlakang baybayon sa kinahabagatang isla sa Pilipinas nailhan nga Enchanted River o Hinatuan Sacred River. Naglikoliko ang 648 metros taliwala sa Dagat Pilipinas ug Dagat Pasipiko sa Barangay Talisay, Hinatuan, Surigao del Sur, tin-aw kaayo kining suba, busa ang mga asul nga sapiro niini sama sa solidong mga mutya nga nagsiga sa adlaw.

Naputos sa kahalangdon ug misteryo, kini nga dapit nailhan kaniadto nga Libwak sa wala pa ang diplomat nga si Modesto Farolan, kinsa nagtawag niini nga Enchanted River sa iyang sikat nga balak, "Rio Encantado". Kining misteryosong dapit nga gimarkahan sa nagdan-ag ug tin-aw nga

asul nga katubigan niini, nga gilibotan sa bagang kalasangan, paras, ug mga orchid, nahimong usa sa mga dagkong destinasyon sa turista sa probinsiya. Gawas sa kaanyag niini, aduna usab mga istorya sa mga sirena, mga engkanto ug mga espiritu sa Hinatuan Enchanted River. Puno kaayo sa leyenda, kini nga suba usa ka natural nga panghitabo nga wala'y lain.

Ubos niining kristal nga tubig, adunay sistema sa langob sa ilalom sa yuta nga unang temporaryong gisuhid niadtong 1999, sa usa ka langob nga mananalom nga ginganlag Alex Santos. Napulo ug usa ka tuig ang milabay, kini nga sistema sa langob sa ilalom sa yuta dugang nga gisusi ni Dr. Alfonso Amores, uban ni Bernil Gastardo ug Emgee Guillermo, kinsa nakadiskobre ug daghang mga lawak ilalom sa tubig (sa giladmon nga 30 ug 40' metros), mga langob, mga liki, ug uban pang mga tunnel nga nag-una ngadto sa wala matino nga teritoryo.

Ang pag-imbestigar sa mga misteryo sa Enchanted River nga langob, ang mga ekspedisyon nagpadayon gihapon hangtod karon, nga nagmaneho sa gibana-bana nga 200 ka mga tiil ngadto sa kangitngit ug kining daghan nga wala'y mapa nga sistema sa tunel sa ilawom sa tubig nga dugang nga nagdugang sa misteryo sa makaiikag niini nga dapit. Ang Hinatuan Enchanted River kay usa ka saltwater channel apan walay nakasiguro kon diin gikan ang parat nga tubig. Bisan pa, ang nag-una nga teorya nag-ingon nga kini nga saline o saline nga tubig naggikan sa usa ka sistema sa langob sa ilawom sa yuta nga wala pa hingpit nga mapa.

Ang laing puzzle bahin niining mahika nga dapit mao ang Isda dinhi. Adunay lain-laing mga matang sa isda sa lain-laing mga kolor ug popular nga mga atraksyon. Sa makausa pa, walay nakahibalo kon diin sila gikan o asa sila paingon apan siguradong dili nimo makalimtan ang adlaw-adlaw nga oras sa pagpakaon nga mahitabo. Kada hapon, ang caretaker mobagting og kampana, nga usa ka senyales sa tanan nga makagawas sa tubig. Kung wala na ang tanan, usa ka tuno nga gitawag og "Hymn of Hinatuan" ang gipatokar sa mga loudspeaker, diin ang usa ka dako nga grupo sa mga isda nga adunay pilak nga mga himbis matuman sa wala sa panahon, nga nagdagayday pabalik-balik sa azure nga tubig. Nagtapok sila sa bokana sa suba ug dayon, gipakaon sila sa mga kawani ug bugas, mga piraso sa tinadtad nga karne, hipon, kugita, ug uban pang mga tipik sa pagkaon. Kining mapugsanon, halos surreal nga pasundayag nagpadayon sulod sa halos usa ka oras diin walay bisan kinsa nga gitugotan sa pagsulod sa tubig. Human sa panahon sa pagpakaon, kini nga mga isda nagpadayon sa pagkahanaw nga daw wala na didto, sa makausa pa mibalik sa suba ngadto sa usa ka hilum ug tin-aw nga pool.

Nagtuo ang mga lokal sa nasangpit nga lugar nga sa dihang mongitngit na, magtapok ang mga engkanto, sirena, ug duwende sa nasangpit nga suba aron mokanta ug mosayaw sa tin-aw nga tubig sa Enchanted River. Sa matag higayon nga ang mga engkanto makahikap sa tubig, kini mahimong mas tin-aw ug tin-aw. Laing pagtuo mao nga ang mga isda nga nagpuyo sa suba, lisod sila dakpon bisan sa bangkaw. Gituohan usab nga adunay gamhanang mga mananap nga ang bugtong limitasyon mao ang pagpanalipod sa enchanted river. Daghang mga turista ug residente duol sa enchanted river ang nagtuo nga aksidente ang maong panghitabo, apan daghan usab ang nagtuo nga tungod kini sa engkanto nga nagpuyo ug nagbantay niini.

Matod pa sa leyenda, mao kini ang pimuy-anan sa mga diwata, tungod kay naghatag silag blue ug green nga kolor sa tubig, sila ang nagbantay sa suba. Ang tigulang nga nagpuyo duol sa suba nagtuo nga ang espiritu nga nagpuyo sa enchanted river adunay duha ka babaye nga taas og buhok ug berde ang panit nga makita nga naglakaw sa suba ug nahanaw sa hangin. Nagtuo usab ang mga tawo didto nga adunay misteryosong isda kay bisan unsa pa ang ilang buhaton dili sila madakpan.

Atong mapasalamatan ang nindot nga mga tinubdan sa tubig nga atong gihatag sa atong magbubuhat sama sa Enchanted River. Hinaot nga ang kalimpyo, maayong pag-atiman sa mga isda

ug ang kabililhon sa suba mapabilin alang sa umaabot nga mga henerasyon aron kini magpabilin nga natural nga kahinguhaan sa tibuok dapit. Bisan pa man og daghan ang mobisita sa suba, mas maayo nga magpabilin kitang limpyo ug disiplinahon ug hatagan og giya ang mga turista nga mobisita ug pahimangnoan sila sa pagsunod sa mga pahimangno aron molungtad ang kanindot sa Enchanted River na nasa Hinatuan Surigao del Sur.

Ang maikling kahabaan ng ilog na ito na matatagpuan sa silangang baybayin ng pinakatimog na isla ng Pilipinas ay kilala bilang **Enchanted River** o **Hinatuan Sacred River**. Paliko-likong 648 metro sa pagitan ng **Philippine Sea** at ng Karagatang Pasipiko sa Barangay Talisay, Hinatuan, Surigao del Sur ang ilog na ito. Ito ay napakalinaw kaya ang mga kulay asul na sapiro nito ay parang mga solidong batong hiyas na kumikinang sa araw.

Nakabalot ng karilagan at misteryo ang lugar na ito na dating kilala bilang 'Libwak' bago ito tawagin ng diplomat na si Modesto Farolan na 'Enchanted River' sa kanyang sikat na tula, "Rio Encantado". Ang **mystical site** na ito na minarkahan ng kumikinang at malinaw na asul na tubig na napalalibutan ng makapal na gubat, baging, at orchid, ay naging isa sa mga pangunahing destinasyon ng mga turista ng lalawigan. Maliban sa kagandahan nito, may mga kuwento din ng mga sirena, mga mahiwagang diwata at mga espiritu sa Hinatuan Enchanted River. Kaya naman puno ng alamat ang ilog na ito.

May isang **subterranean cave system** sa ilalim ng mala-kristal na tubig na ito. Una itong natuklasan noong 1999 ng isang **cave diver** na nagngangalang Alex Santos. Pagkalipas ng 11 taon, ang sistema ng kuweba sa ilalim nito ay higit pang ginalugad ni Dr Alfonso Amores kasama sina Bernil Gastardo at Emgee Guillermo. Natuklasan pa nila ang maraming silid sa ilalim ng tubig (sa lalim na 30 at 40' metro), mga kweba, bitak, at higit pang mga tunnel na humahantong papunta sa hindi natukoy na teritoryo.

Ang Hinatuan Enchanted River ay isang daanan ng tubig-alat ngunit walang nakatitiyak kung saan mismo nagmumula ang tubig-alat. Gayunpaman, ang umiiral na teorya ay nagsasaad na ang maalat o maalat na tubig na ito ay nagmula sa **underground cave system** na hindi pa ganap na naimapa (Oribe, 2012).

Ang isa pang palaisipan tungkol sa mahiwagang lugar na ito ay ang mga isda dito. Mayroong iba't ibang uri ng isda sa iba't ibang kulay. Muli, walang nakakaalam kung saan sila nanggaling o kung saan sila pupunta. Tuwing hapon, ang tagapag-alaga ay tumutunog ng kampana, na isang hudyat para sa lahat na lumabas sa tubig. Kapag nasa labas na ang lahat, ang isang musika na kilala, tinatawag na "**Hymn of Hinatuan**" ay pumapailan lang sa tulong ng loud speaker. Nagtitipon-tipon ang mga isda sa ilog dahil sa musikang ito.

Pinaniniwaalaan ng mga lokal sa nasabing lugar na pagsapit ng dilim ay nagtitipon-tipon ang mga diwata, sirena, at duwende sa nasabing ilog para magkantahan at magsayawan sa sobrang linaw ng tubig ng Enchanted River. Sa tuwing mahahawakan daw kasi ng mga diwata ang tubig ay lumililaw ito nang lumililaw. Isa pang paniniwala na mahirap daw hulihin ang mga isda na naninirahan doon sa ilog kahit gumamit pa ng sibat. Pinaniniwalaan din na may mga halimaw na makapangyarihan na ang tanging takda nila ay protektahan ang **enchanted river**. Pinaniniwalaan ng maraming turista at mga naninirahan malapit sa enchanted river na aksidente ang pangyayaring nagaganap, pero marami ring naniniwala na dahil ito sa engkanto na naninirahan at nagbabantay dito (Hines.2005).

Ayon sa alamat, ito raw ang tahanan ng mga diwata na siyang nagbibigay ng asul at berdeng kulay sa tubig at ang nagbabantay sa ilog. Pinaniniwalaan ng matanda na may dalawang kababaihang espiritu na nakatira malapit sa ilog sa **enchanted river** na may mahahabang buhok at berdeng balat na nakitang naglalakad sa ilog at nawawala sa hangin. Naniniwala rin ang mga tao doon na may misteryosong isda dahil kahit anong gagawin nila ay hindi mahuhuli.

Maaari nating pahalagahan ang mga magagandang yamang tubig na mayroon tayo na binigay ng ating maykapal kagaya ng Enchanted River. Ipagpapatuloy sana ang kalinisan, mabuting pangangalaga sa mga isda at bigyang-halaga ang ilog para sa susunod na mga henerasyon. Marami man ang mga taong dadayo sa ilog, mas nakabubuti na panatilihin nating malinis at maging disiplinado sa ating sarili at bigyan ng gabay ang mga turistang dumadayo na sumunod sa mga sasabihin na babala para magtagal ang kagandahan ng Enchanted River.

Ang mga Surigaonon ay sumasambit ng “*maradjaw karadjaw lalom*” kapag nakarating na sa pook ng Cambatong. Kahit hindi ibandila, naroon na ang mahiwagang tubig na pinaninirahan ng mga makukulat at maraming isda mula sa matandang panahon na hindi kayang arukin ng isip ng tao. Dahil sa sobrang lalim ng tubig dito, ang mga Surigaonon ay nagkakaisa na malaking bunganga ng bukal iyon na iniingatan ng mga diwata. Marami ang nagsasabi na bukal at hindi ilog ang nagbibigay tining sa tingkad ng asul na kulay niyon na nakahahalina sa mga naroon na lumangoy. Ngunit alam din ng mga nitibo na may nangunguha ng tao sa kailaliman at walang nakakaalam kung kailan mangunguha ang diwata. Walang karugtong na ilog o dagat ang bukal subalit tinanggap na rin ng nakararami tao sa kasalukuyang panahon na iyon nga ay ilog.

Ang lugar ng **Enchanted River** ay nasasakop sa pamanang pook ng mga Manobo. Sila ang may berdeng kulay ng mga balat dahil sa dami ng mga malalaki at matitibay na punongkahoy na kasamang iniingatang pag-aari ng kalikasan.

Talahanayan 1.

Mga Salita/Parilalang Kultural na Naghuhudyat ng Kasaysayan sa Naratibo ng Enchanted River

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Asul	Asul	Kastila
Sirena	Sirena	
Sidlakang baybayon	Makinang na baybayin	
Hinatuan	Hinatuan	Bago dumating ang mananakop
Solidong mutya nga nagsiga sa adlaw	solidong batong hiyas na kumikinang sa araw	
Naputos sa kahalangdon ug misteryo	Napakababalot ng karilagan at misteryo	
Libwak	Bulwak	
Nalajo sa hinigugma	Napalayo sa minamahal	
magtapok ang mga engkanto, sirena, ug duwende sa nasangpit nga suba	nagtitipun-tipon ang mga diwata, sirena, at duwende sa nasabing ilog	
kini mahimong mas tin-aw ug tin-aw	lumilinaw ito nang lumilinaw	
matag higayon nga ang mga engkanto makahikap sa tubig	tuwing mahahawakan daw kasi ng mga diwata ang tubig	
mga isda nga nagpuyo sa suba	mga isda na naninirahan doon sa ilog	
lisod sila dakpon bisan sa bangkaw	mahirap silang hulihin kahit gumamit pa ng sibat	
adunay gamhanang mga mananap nga ang bugtong limitasyon	mga nilalang na makapangyarihan na ang tanging takda	
pinuy-anan sa mga diwata	tahanan ng mga Diwata	
nagbantay sa suba	nagbantay sa ilog	
taas og buhok ug berde ang panit	mahahabang buhok at berdeng balat	
nahimutang sa sidlakang	matatagpuan sa silangang	

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
baybayon	baybayin	
kinahabagatang isla	pinakatimog na isla	
Naglikoliko	Paliko-liko	
tin-aw kaayo kining suba,	Napakalinaw ng ilog na ito	
busa ang mga asul nga sapiro	kaya't ang mga kulay asul na sapiro	
solidong mga mutya nga nagsiga sa adlaw	solidong batong hiyas na kumikinang sa araw	
Naputos sa kahalangdon ug misteryo	Napakababalot ng karilagan at misteryo	
Libwak	Libwak	
gimarkahan sa nagdan-ag ug tin-aw nga asul nga katubigan	minarkahan ng kumikinang at malinaw na asul na tubig	
bagang kalasangan	Makapal na gubat	
Adunay sistema sa langob	Mayroong sistema ng kuweba	
daghan nga wala'y mapa	Maraming walang mapa	
agianan sa tubig-alat	daanan ng tubig-alat	
Asa gajud gikan ang tubig nga parat.	saan mismo nagmumula ang tubig-alat	
nindot nga mga tinubdan sa tubig	Marilag na pinagmumulan ng tubig	
kabililhon sa suba	Pagpapahalaga sa ilog	Amerikano
pagsunod sa mga pahimangno	Pagsunod sa mga alituntunin	
molungtad ang kanindot	Tumagal ang kagandahan	
Enchanted River	Mahiwagang Ilog	
Sacred River	Sagradong Ilog	

Makikita sa Talahanayan 1 na ang mga salita at parirala ay humuhudyat ng iba't ibang panahon sa kasaysayan. Ito ang panahon ng Kastila, Amerikano at bago dumating ang mga mananakop sa bansa.

Ang relihiyon ay kadalasang mahalagang bahagi ng paglalarawan sa pagkakakilanlan ng mga naninirahan sa Pilipinas. Bago dumating ang mga dayuhang relihiyon mula sa Kanluran tulad ng Kristiyanismo at Islam, ang pangunahing sistema ng relihiyon sa Pilipinas ay isang uri ng **animismo** (Storm, 2013) **Ancient Origins. Reconstructing The Story of Humanity's Past**. Kalaunan, ang unang mga dayuhang relihiyon na gumawa ng marka sa kapuluan ay maaaring Buddhism at Hinduismo. Noong mga 900 AD, ang ilan sa mga pulo ay iba't ibang estado ng Imperyo ng Srivijaya. Makikita sa talahanayan ang iba't ibang salita o **expression** ng pananalita ng mga Pilipino bago pa dumating ang mga mananakop sa bansa. Makikita natin na ang mga salita ay patungkol sa mga diwata, duwende at pagpapahiwatig ng importansya ng kalikasan. Ang mga pagpapahayag ng anyo ng isang bahagi ng kalikasan gaya ng liko-likong ilog, malawak na yungib at iba pa ay nagmula pa noong bago dumating ang mga banyagang mananakop. Kapansin-pansin ang animismong paniniwala ng mga Pilipino sa kanilang mga salita(Pew Research Center's Religion & Public Life Project, 2010).

Ang salitang asul ay salitang Kastila na inilalarawan ang kulay ng ilog. Ang Pilipinas ay may katumbas na ekspresyon upang ilarawan ang kulay ng tubig sa ilog ngunit nanaig ang lenggwahe na pinamana ng mga mananakop. Maaring gamitin ang salitang bughaw. Ngunit ito ay ginagamit na lamang sa mga paaralan. Ang salitang "sirena" ay

hiram sa wikang Kastila. Masasabing ang konsepto ng imahe ng sirena ay galing sa animismo ngunit napiling gamitin ng mga Pilipino ang wikang sirena upang ilarawan ang isang metikong nilalang. Marahil ang salitang ito ay maiksi at nagbibigay ng mabilisang paglalarawan sa tinutukoy na nilalang kung ikukumpara sa mahabang paglalarawan. Halimbawa, mas madaling bigkasin ang salitang sirena kaysa sa sabihing ‘ang nilalang na may kalahating katawan ng isda at kalahating tao.’

Kapansin-pansin na ang mga salita o pariralang Ingles ay nagmula sa panahon ng Amerikano. Gaya ng mga salitang hiram sa Kastila, ang konsepto ng **Enchanted River** o **Sacred River** ay hango sa animismo, ngunit mas pinili ng mga Pilipino na gamitin ang salitang banyaga marahil sa pagpapakilala ng lugar na ito sa industriya ng turismo. Sa gayon, maaaring ang pariralang ito ay natutunan noong panahon ng Amerikano ngunit madalas lamang na gamitin ngayong kasalukuyang panahon upang paigtingin ang turismo sa lalawigan. **Hybrids** o tambalan ng mga wika ang karaniwang lumabas sa mga kolonyal na lipunan o sa isang malaking sentro ng kalakalan kung saan ang mga manggagawa ay lumiliko mula sa kanilang mga katutubong wika (Duranti, & Di Prata 2009).

2 Laswitan Lagoon (Surigao del Sur)

Maradjaw karadjaw laswit!

Sa Karaang panahon sa ato mga katiguyangan sa lungsod nan Cortes probinsiya sa Surigao del Sur may manag uyab na malaong nato na ang paghinigugmaay nila Laswinia ug si Tanio o Tany. Si Laswinia na gikan sa kwartahan na pamilya. May daku karajaw na negosyo na gumikan sa ila ka kwartahan. Si Tanio usa ka mangingisda tas an ija trabaho ug ang iyang marajaw na pamatasan an rason nan pagkaibog ni Laswinia. Isa sa lugar na kadtuanan nila Laswinia ug Tanio o Tany ang Lagoon sa lungsod nan Cortes. A paborito nila na kalingawan an pagkaligo didto. Ganahan gajud karajaw nila pagabuhaton an makaligo didto para rakan sab sila magkakita.

Isa ka adlaw adto, pormal na nagpakilaya si Tanio o Tany sa ama ug ina ni Laswinia bisan tagkuyba sija. Daya daya nija ang isa ka kahon, presko pa an mga isda para ihatag sa ama ug ina ni Laswinia. Pero waya nagustuhi nan ama ni Laswinia si Tanio o Tany kay isa ra lamang ini ka mangingisda. Tagpaiwat si Tanio o Tany nan ginikanan ni Laswinia sa bayay nila.

Pila ka adlaw waya na magpakita si Tanio o Tany kay Laswinia pero dili sija maka angot na di magpakita, nikadto sija nan patago sa bayay nila Laswinia para makita an ija hinigugma. Pero ya nay ija naabtan na tawo didto, nagmahay gajod sija karadjaw ug nasakitan. Pero naisip nija na waya makaangay an ama ni Laswinia ugsa siguro taglajo sa ija si Laswinia. Nikadto sija sa lagoon basi makita nija si Laswinia sa ila paborito na kitaanan. Nagdungan ang ija kaguol sa pagdagbos sa kusog na bayod pareha sa ija tagbati na kaguol nalajo na hinigugma. Nilabay ang katuigan ug natiguyang na si Tanio o Tany pero waya gihapon nibalik si Laswinia. Sugod adto na adlaw, getawag na Laswitan Lagoon para sa pagdumdum sa ila paghigugmaay na bisan wala sila magkadajon may makapadumdum sa ila duha paghigugmaay. Kuman, nusikat na ang Laswitan Lagoon ug ginabisita nan mga tawo. Sa pagdagbos nan kusog na bayod, makumpara ini sa sobra na kasakit ni Tanio o Tany na pagkalajo nila nan ija hinigugma.

Pambihira ang Laswitan Falls at Lagoon sa Cortes Surigao del Sur natatangi ito sa Timog-silangang Asya. Ang kagandahan ng lugar ay nagsisimula sa lagoon na isang natural na palanggana sa tabi mismo ng baybayin. Pinaghihiwalay ito mula sa karagatan ng mga kamangha-manghang pormasyon ng bato na nakapaloob dito. Parang may swimming pool sa karagatan. Sa katunayan, ang lugar na ito ay naging pangunahing seksyon kung saan ang mga bisita ay lumangoy upang magpalamig.

Maganda ang pagkakagawa ng kalikasan. Ang lagoon mismo ay sapat na dahilan para bisitahin ito. Ngunit ang nagpapa-espesyal sa lugar ay ang paraan ng paghampas ng malalakas na alon sa mga **rock formation**. Ang mga alon mula sa karagatan ay napakalakas kaya nagagawa nilang umakyat sa ibabaw ng 20-talampakang mga **rock formation**,

bumababa sa gilid ng lagoon, na lumilikha ng epekto ng mga talon. **Showstopper** ito mula sa taong nasa mataas na lugar o kahit na ang mga nakatayo lang sa tabi ng baybayin. May kakaibang bagay tungkol sa huni ng rumaragasang alon mula sa karagatan.

Ang lugar ay angkop sa pangalan na laswitan. Ang Laswitan kung tutuusin, ay nagmula sa salitang Bisaya, “*laswit*,” na isinalin sa “tubig dagat na humahampas sa mga bato.” Sa loob ng maraming taon, ang Laswitan Falls at Lagoon ay nakatago sa mga turista, salamat sa liblib na lokasyon nito. Ngunit kamakailan ay pinalakas ng lokal na pamahalaan ang mga kampanyang pang-promosyon sa hangarin na makakuha ng mas maraming turista na bumisita sa Laswitan kaya hindi na ito “lihim” tulad ng dati. Habang ang lugar ay bukas para sa mga turista sa buong taon, ang pinakamagandang oras upang bisitahin ito ay sa pagitan ng Oktubre at Marso sa panahon ng Amihan kapag ang mga alon ay mas malakas. May mga tagapangalaga sa lugar na maaaring tumulong sa mga bisita. Sila ay palakaibigan at handang kumuha ng iyong mga larawan. Hindi kinakailang magandang bigyan sila ng tip sakaling makatulong sila sa iyo sa iyong pagbisita. Ang Laswitan ay may tatlong lagoon: Lagoon 1-maaaring lumangoy ang mga bisita ngunit pinapayuhan silang mag-ingat dahil may mga **sea urchin** sa lagoon; Lagoon 2-ito ang pinakasikat, mas malaki at maraming tao ang lumalangoy sa lugar na ito. Gayunpaman, pinapayuhan ang mga bisita na huwag lumampas sa lubid at palaging gumamit ng lifejacket upang maiwasan ang mga aksidente; at Lagoon 3-sang **swimming area** ito na may 10 ft. ang lalim. Sinabi ng gabay na ito ay para sa mga matatanda lamang. Pagdating namin dito, may mga tumatalon mula sa maliit na bangin papunta sa tubig.

Laswitan ang tawag kay gikan sa root word na “laswit” na ang pasabot ang pag talsik sa bawod. Mao nay tawag sa mga locals hangtod karon na misikat na mga locals mga taga mardeliño, Cortes, Surigao Sel sur. Una, juay tulo ka lagoon. Daghay pwede kapilian sa mga kung gusto nila sa lawom naay lawom. Kung sa mabaw ra naay mabaw. Kung gusto nila magpa laswit, naa poy lagoon na igo mismo sa laswit. Ikaduha, unique ang laswitan way kapareha ug da adventure kay swimming na mountain climbing pa. Ikatulo, ang mga tawo. Na bibo kauban pag naa ka sa laswitan. Gikan sa tandag city padung poblacion, cortes 30 minutes to 1 hr ang byahe depende kung pampasahero or private.

Gikan sa poblacion, cortes to laswitan, madreliño, cortes another 30 minutes napud. Gikan sa poblacion, cortes pwede mamasahero motor ug habal habal. Unfortunately, way jeep or multicab na gabyahe gikan sa poblacion, cortes padung laswitan. Kasagaran sa mga mangadto kay naay kaugalingong sakyanan. Dili pero delikado mao di na pwedepaliguan pag alas 5 na kay kulba na kung mulaswit tapos ngitngit. Ang istorya sa laswitan mao nay lugar na taguanan sa mga locals kadtong naa pay gvera kay mga locals raman ang nakahibawo pa ana saunang panahon. Sauna, ang laswitan dili pa tourist spot. Kaliguanan ra ni sa mga taga cortes. Karon na nisikat ang laswitan tungod sa mga pictures ug videos na makita sa social media. Sa Brgy. Madreliño, Cortes, Surigao del Sur hikit an ang Laswitan.

Daghang mga preventive measures ang gihimo sa lgu cortes specifically ang tourism department. Una, bawal pakan an ang ubos na part tungod kay pwede madakit ang mga pagkaon ug mga plato, botilya, etc sa dagat. Ikaduha, gibawal ang pag inom para malikayan ang mga pagbuak sa mga botilya na pwede maoy magkanat sa laswitan. Ikatulo, disiplinado ang mga bisita kay kahibawo mulimpyo sa mga basura. Ug kung naa man galing mga basura na mabiyaan or mapalid sa laswit, naay mga bantay sa laswitan ug sila ang nagmaintain sa kahinlo sa laswitan.

Talahanayan 2.

Mga Salita/Pariralang Kultural na Naghuhudyat ng Kasaysayan sa Naratibo ng Laswitan Lagoon

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
rason nan pagkaibog	Dahilan ng pagkakagusto	Kastila
kalingawan an pagkaligo	Kasiyahan ang paliligo	
Nagdungan ang ija kaguol	Sumabay sa kanyang kalungkutan	
natiguyang na	Tumanda na	
Pagdumdum	Pag-alaala	
Laswit	Talsik ng tubig	Bago dumating ang mananakop
Laswitan Lagoon	Laswitan Lagoon	Amerikano
Bayad sa Pagpasok	Bayad sa Pagpasok	Kasalukuyan
nusikat na	Sumikat na	
Bayad sa parking	Bayad sa parking	
Kotse	Kotse	
Motorsiklo	Motorsiklo	
Maaari kang magdala ng pagkain	Maaari kang magdala ng pagkain	
Bawal magkalat	Bawal magkalat	
Bawal manigarilyo	Bawal manigarilyo	
Walang Alak	Walang Alak	
Bawal ang mga hayop	Bawal ang mga hayop	
Walang Vandalism	Walang Vandalism	
Walang Pag-akyat sa mga bato	Walang Pag-akyat sa mga bato	

Ang **Talahanayan 2** ay nagsimula noong panahon ng mga Kastila. Malalaman ito sa mga pangalang ginamit sa pangunahing karakter, paaran ng kanilang pagyaman, at pagsasalaysay ng kanilang estado sa buhay. Matatayang ang karakter dito sa alamat ay mayaman dahil sa pangangalakal. Ayon sa historya ng panahong bago dumating ang mga mananakop, ang panliligaw sa Pilipinas ay isang mahaba na proseso at nangangailangan ito ng masigasig na panunuyo, hindi lamang sa dilag ngunit pati na rin sa mga magulang. Ang tawag sa kaugaliang ito ay ‘paninilbihan’ (Filipiknow, 2022. Filipoknow. 2022.12 Surprising Facts You Didn’t Know About Pre-Colonial Philippines). Makikita sa alamat na ang pagiging magkasintahan ng mga karater ay hindi dumaan sa paraan ng nakakatandang kaugalian. Kapag ang dalawang grupo ay nagsasanib, tulad ng **tribal absorption**, inaadap ng mga grupong minority ang kultura ng mga mas malakas na tribo o mas makakarami sa kanilang paligid at ito ang nananaig (Duranti, & Di Prata 2009).

Sa panahon ng Amerikano, ang naging bahagi nila ay ang pagdugtong ng wikang Ingles sa Laswitan Lagoon. Ang kros-kultural ay maaaring magbigay-daan ng paglipat ng wika at nagreresulta sa pagtalikod sa mga katutubong wika (Duranti, & Di Prata 2009).

Ang kasalukuyang panahon naman ay napupuno ng hudyat ng turismo kung saan pinagkakakitaan ang mga magagandang tanawin. Ang paglaganap ng mga alituntunin na ingatan ang magagandang lugar ay nagsimula din nang dumagsa ang mga bisitang banyaga sa bansa. Ang mga pangangailangan para sa pakikilahok sa mga gawaing pampulitika ay kadalasang sinasamahan ng mga pangangailangan para sa reporma sa wika (Duranti, & Di Prata 2009).

3. **Britania Islands**

Maradjaw karadjaw an mga gagmay na Isla!

*Adton unang panahon, isa sa mga **maradjaw karadjaw** na pamilya, an isa ka ama na tiguyang na, managatay sanan may ija pito ka mga anak, duha nan ini an mga dayaga ang naghuya sa isa ka bayay na sakop sa Probinsya ng Surigao del Sur. Kada adlaw makita an duha ka anak na dayaga na malipajon na naghimo sa ila mga buluhaton sa ila bayay, sanan malipajon sab na mangaligo, mag jagan jagan sanan magkinataw-anay.*

Ang kagwapa nila Brinda sanan Tanya bantogan sa ila lugar sanan biskan pa sa mga lagjo na lugar. Ugsa, dili ikatingaya na mahamok mamisitahay na mga ulitawo sa ila bayay. Sa isa na pagkasulti hamok may gusto na manguyab o mamenyuan ang duha ka anak na dayaga sa isa ka managatay. Grabe ka pinayangga sa ama ang ija duha ka anak na dayaga na si Brinda og Tanya. Niabot na sa punto, na mahadlok an ila ama na mamenyo sila sanan maladjo sa ija ang duha nija ka anak. Ang gusto ra sa ila tatay kung mamenyo man gani ang duha ka dayaga, unta taga ila ra sab na isla para dili maladjo sa ija ang ija mga anak.

Isa ka adlaw may isa ka grupo na mga maskuladong ulitawo na negosyante ang niabot sa isla. Tungod nabalitaan na adunay mga gwapa sa isla na sila Brinda sanan Tanya, mao ang rason sa pagdayo nan mga ulitawo sa ila lugar. Nikadto ini na mga ulitawo dili tungod sa ila negosyo kundi tungod sa mga dayaga. Sakay ini na mga ulitawo sa mahal on sanan paspas mojagan na bangka.

Mga mahalong regalo an gihatag sa mga ulitawo para sa duha ka dayaga. Grabe ra karajaw kadali ang ila pagsinabtanay. Dajon, nihangjo ang duha ka ulitawo na moadto inin duha ka dayaga sa lugar kung taga diin ang mga ulitawong estranghero.

Sa pagsanghid, sa duha ka dayaga sa ila amahan, waya mosugot ang ila ama sa ila tag sanghid na moiban inin duha ka dayaga sa mga ulitawo kay tungod mga bag-o pa nila nakilay-a sanan dili pa nila gajud suhito an mga ini. Dili ako mosugot! "Laong ni Tatay"

Sa adlaw kung diin na nanagat na isab ang ila ama. Ang duha ka anak na dayaga nagplano na dili mosunod sa gusto sa ila ama, mao nagtuman sila ug nuiban ini sila duha sa mga ulitawo.

Ila tag kumpasan ang pagpanagat sa ila ama, nusibat sab ang duha ka dayaga og niiban sa isa ka bangka na daya sa duha ka ulitawo. Nag bitbit ini sila sa ila mga pangkaugalingon na gamit kada isa. Mga masinupakon ini na mga anak, nagtuman gajud sila sa ila kagustohan.

Diha na ila bangka suod sa Hagonoy kung diin nangisda ila ama. Nakita ni tatay ang ijang duha ka anak. "Mga anak, ajaw pagpanaw. Balik kamo! Malooy kamo," ang wayay katapusan na pag singget og pakiluoy sa ama para sa ija mga anak, padajon sija biskan tagkapoy na ija lawas tungod sa pag panagat. Huyhoy ija mga abaga tungod sa kakapoy og sobra kaguol tungod sa pagbija sa ija duha ka pinayangga na anak.

Nag dag-om sab ang kalangitan na bagan nuiban isab sa ija kasakit na gibati. Kusog na karajaw ang kidlat og dayugdog. Kalit dajon ang pagtagaktak sa uyan, ugsa niuli rakan sija pasingod sa ila isla.

Sa ija pag uli, sobra karajaw and ka hilom sanan kamingaw an ila panimayay. Waya mapugnge sa tiguyang ang utro na pagtuwaw. Ang pag uyan nan kusog, nisabay sab sa pagtuyo an ija mga luha na kusog sab na gikan sa ija mga mata. Sobra karajaw ang ija kaguol sanan kamingaw sa ija mga anak na dayaga. Biskan pa man suwail na mga anak, nabayaka sija kay tungod sa daot na panahon.

Pagka silom, sa waya pa mopakita ang adlaw. Nagpalawod na dajon ang tiguyang. Tag isip nija na basin nisilong ang bangka na tagsakyan sa ija mga anak kay tungod sa daot na panahon sa niagi na duyom. Namasin tawon sija na maapsan pa nija ang duha nija ka anak. Pero sobra nija pagkurat sa ija nakita na bag-o na isla, sa kadugay na nija sige panagat amo pa gajud nija makita

inin bag-o na isla. Gikuyba ang tiguyang sanan dungan ang pagpaspas sa pitik nan ija dubdob. Sobra karajaw ang ija kaguol sa ija nakita na nagkanat na mga parte sa bangka na diin sakay ang ija duha ka anak na sila Brinda og Tanya. Waya nija makita ang duha kundi ang isa ka bag-o na isla, amo iton gitawag ini na "BRITANIA ISLAND" gikan sa pangayan ni Brinda og Tanya.

Talahanayan 3

Mga Salita/ Pariralang Kultural na Naghuhudyat ng Kasaysayan sa Isla ng Britania

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Britania- mula sa mga pangalang Brinda at Tanya	Britania	Amerikano
Tiguyang na managatay	Matandang mandaragat	
Laswit	Talsik	
Sa baybay mangaligo	Sa tabing-dagat maligo at tumakbo	
Mahamok mamisitahay na mga ulitawo	Namiyesta na mga binate	
Ulitawong istranghero	Binatang estranghero	
Kadali magsinabtanay	Mabilis na nagkapalagayan	
Maskuladong ulitawo	Matikas binata na negostanye	
Mahalon paspas mojanan na Bangka	Mamahaling mabilis umandar na banka	
Gusto na ila sab ang Isla	Gusto rin nila sa kanilang isala	
Mahalong regalo	Mamahaling regalo	
Kusog nga karajaw ang kidlat	Masudong malakas na kidlat	
Sobra karadjaw kahilom	Masyadong tahimik	
Naked Island	Putting Isla/ walang lihim	
Sobra karadjaw siya kaguol	Upaapaw na kalungkugat	
Buslon Island		
Sea Urchin	Salungo	
Banana boat	Banana boat	
Disco ball	Bola ng Disco	Bago dumating ang mga mananakop
Hagonoy Island	Pulo na puro ng Niyog	
Datu na Maring asawa	Datu na maraming asawa	
Asawang haod sa adlaw		
Kasadyaw masakutan		
Ija mga asawa	Kanyang mga asawa	
Naja kada isa	Meron ang isa't isa	
Hantud nidaghan	Hanggang dumami	
inancon	inangkin	

Ipinapakita ng Talahanayan 3 ang mga salita at pariralang kultural na naghuhudyat ng panahon sa kasaysayan. Ang kauna-unahang pagyapak ng mga Amerikano dito sa Pilipinas ay noong May 1884 na pinangungunahan ng US

Navy Admiral George Dewey kasama si Emilio Aguinaldo at ang pulutong ng mga sundalo. Nakamit ang kalayaan ng bansa pagsapit ng Hunyo 12, 1898. Nagsimula dito ang paglusong ng mga Amerikano sa iba't iba pang lugar sa Pilipinas.

Ang pangalang *Brinda* ay hango sa wikang Tamil na nangagahulugang Diyos. Habang ang *Tanya* naman ay nangangahulugang diwata at ito ay hango naman sa wikang Russian. Tunay nga namang itinadhana ang dalawa dahil bukod sa pagkakatugma ng kanilang mga pangalan na may makapangyarihang pagkakahulugan, noong ipinanganak pa lamang sila ay hinulaan na sila ng "*tiguyang na managatay*" o matandang mangingisda ang kapalaran nilang dalawa. Sila ay nagsasalita ng wikang Kamayo sa kanilang lugar kahit na hinango sa ibang wika ang kanilang mga pangalan.

Ang dalawa ay parehong nakatira sa isang isla ngunit ang katabi nilang mga isla ay hindi puwedeng tirahan o walang mga pananim. Ngunit napapalibutan sila ng malinaw na kristal na tubig. Itinampok din ito ng **Geographic Channel** bilang isa sa mga pinakamahusay at pinakamagandang lugar sa Asya. Ang kanilang isla ay may puting pulbos na buhangin, malinaw na. Hindi pa ito komeryalidad katulad ng ibang tanyag na lugar. Mainam na lugar sa **beach bum**, lumangoy sa mga tubig sa **aquamarine** at makisaya lamang sa kumpanya ng iyong mga kaibigan o pamilya.

Ang kanilang mga magulang ay magkakaibigan kaya naman hindi na rin naiwasang naging magkaibigan din sila. Noong sila'y mga bata pa lamang ay nakahiligan na nila sa *baybay mangaligo* at *magjagan-jagan* o magtakbuhan kasama ang kanilang mga kaibigan. Tinagurian din ang kanilang lugar bilang "**Best-kept Secret Paradise of Surigao del Sur**" sapagkat noon pa man ay hindi pa gaanong sikat o kilala ang nasabing lugar.

Dumaan ang mga taon at sila'y naging binata't dalaga na at dahil sa ubod ng ganda ni Tanya, hindi na ipinagtaka kung marami ang *mahamok mamisitahay na mga ulitawo* o maraming bumibisitang mga binata sa kanya at inaalayan siya ng mga rosas at hinaharana sa labas ng kanilang bahay. Ngunit hindi niya ito pinapansin dahil mayroon nang tinitibok ang kaniyang puso, at ito ay si Brinda. Sa kabilang banda naman, si Brinda ay lumaking *maskuladong ulitawo* o binatang may magandang tindig at katawan dahil na rin sa sanay siyang magbuhat ng mga mabibigat na bagay dahil ang kanyang mga magulang ay negosyante na nagmamay-ari ng tindahan ng mga semento't buhangin kaya tumutulong siya rito.

Dahil nga pareho ang nararamdaman ni Brinda at Tanya sa isa't-isa at sila'y nasa tamang edad na, madaling natanggap ng kanilang mga magulang ang kanilang pagkakamabutihan dahil sila ay mga responsable rin namang mga anak. Sumapit ang kaarawan ni Brinda at niregaluhan siya ng kanyang mga magulang ng *mahalon paspas mojan na bangka*. Lubos ang kanyang pagkabigla sa kanyang tinanggap at binalak pa niyang tanggihan ito ngunit pinigilan siya ng kanyang mga magulang. Naging mas mabuti at masipag pang anak pa si Brinda kaya lubos siyang minahal ni Tanya.

Kaya tinawag ang kanilang lugar na Britania dahil hinango ito sa dalawang taong nagmamahalan na nabanggit sa kwento. Dahil ang mga tao ay namangha sa kanilang pagmamahalan at dahil ang kanilang isla ay wala pang opisyal na pangalan, kaya pinagsama ang kanilang pangalan upang sa tuwing nababanggit ang kanilang lugar, may maaalala silang maganda at ito ay tungkol sa pagmamahalan ng dalawa.

Sa panahon naman ng Kastila, lumaganap ang pagdaraos ng piyesta dahil sa relihiyong banyagang Katolisismo. Ang ekspresyon na "mabilis at mamahalin na banka" ay sadyang hindi maaring manggaling sa panahon bago dumating ang mananakop. Ayon sa nasusulat, sadyang mas mabilis na ang mga bangka ng Pilipinas kung ihahambing ito sa Galleon Ships ng mga Kastila (Scott, 1994).

Sa larawang ito, ang mga dayuhan lamang ang nagpapahiwatig na ang mabilis na bangka ay mamahalin sapagkat sa katutubog pananaw, ang mga bangka sa Pilipinas ay sadyang pare-pareho at ang bilis nito ay nakasalalay sa nagsasagwan.

4. Cloud 9 (Siargao Island, Philippines)

Maradjaw karadjaw na bayod!

An Cloud 9 malig-on o nagpabilin sa listahan na mga pinakamagana na surfing spot sa Timog – Silangan nan Asia. Proyba nan ini, an pagburot nan **maradjaw karadjaw** na bayod tungod sa plastada nan bato sa ilayum nan bahin nan jaon na kadagatan, dili malalis na pwede sab i-kompara an ato mga isla sa pinakagana na mga isla nan Indonesia.

An Cloud 9, lugar sa silangan sa bahin nan Isla nan Siargao dili lamang kon taghuy-an nan tayagsaon karadjaw na mgabayod kon dili ini sab dinhi an mga tagkilaya-an na, na de-kalibreng sa mga surfers sa kalibutan. Dugang pa nan ini, dili lamang sab kon isport ra an tagkabisihan nan kadagahanan, kon dili, lakip na sab an mga istorya nan intrega, panimpayad, krimen, misteryo sanan trahedya na amoy nakapahimo nan surfing na pinakagana sa tanan.

Nakasentro an istorya kan Boyum diin sija naghimo sa orihinal na kampo nan G- Land, an pinakauna na **suf-camp** sa tibook kalibutan tuig 1970 human nakita nan ija igsoon an magana na bayod sa bintana nan eroplano samtang nagsakay sila nan ini.

An nahimo na kampo, na may mga bisita pariha nila ni GERRY LOPEZ na isa sab sikat na surfer nanukot nan renta \$100 an duyom dakan ila ini masolo an lugar na nagdaya kan Boyum sa 250 grand kada season (grand-one thousand dollars) an kitaon sa amo na negosyo pero may chismis na an kita ni Boyum ni dako tungod kay tag-apilan sab ini na droga. Waya madugay sa dili pa sija madakpan nan mga otoridad sa Indonesia. Wayay paglanagan, tagsunog ni Boyum an ija Tree house Camp sanan dali na nulayas. Naguol, nanghinayang sanan nadismaya pero ija gihapon naguba. Sunod sa ija panimpayad sa pagpayuhot nan droga, didto sa France pero waya magdugay nadakpan sija sanan na priso nan upat (4) ka tuig sa Noumea mato pa sa Sea of Darkness.

Sa nakagawas na sija, matod pa na si Boyum hinay na sa Bali, Indonesia nag-isip sija nan sunod nija na himuon, sa nakilay-an na nija an duha ka surfers na sila Steve Jones at Tony Arroza na nakauna na sa pagkadto sa Siargao dakan magsurfing adton unang bahin sa dekada 80.

May bali-balita na naglaong na tagngayanan nila Jones sanan Arozza jaon reef sa Tuazon Point na kuman na kilay-an na Cloud 9 na “JACKING HORSE” an iban na lugar naglalis pa mahintunog nan jao na issue. Kun uno man an ila tag-ngayan nan ini an importante nakahatag sila nan impormasyon dakan si Boyum mahatagan nan insperasyon.

Isa ka **Maradjaw Karadjaw** na buntag adton tuig 1988, samtang an mga hamtong na naghuya sa Gen. Luna, Siargao Island nagkapuliki pagpanbutang nan mga dekorasyon sa passkos nan ila lugar kalingawan, Nuabot an isa ka Amerkano bitbit nija an ija **batter surfboard**. Nagpakilaya sija na sija si “MAX WALKER”.

An nawaya na Mayor sa GL na si kanhi Mayor Jaime Rusillon dali ra nija na nakakilaya tungod kay gamay raman an mga **foreigners** na mokad-on sa jaon na lugar isa pa an surfing adto na panahon waya pa mausohi. Sa nakilay-an na nan Mayor si “Max Walker” ija na ini tagngayanan nan MadMax gikan sa isa ka salida nan Austalian Police Officer na nahimo na bigilante.

Si MadMax nagsanghid kan Mayor Rusillon kon pwede ba daw sija mag himo nan gamay na kampo o dait na pwede matuyugan o mapahuwayan didto sa may kilid na bahin nan buhanginun sa Tuazon Point, mga 3 km ang kalajoon. Matod pa sa isa ka bahin nan ija diary, na tagpublikar ini sa Surfer’s Journal, matapos sija sa pila ka buyan na paghinuktuk sanan sa pagsunod sa ija **macrobiotic diet**, ija dajon tagsugdan an pagpanlimpyu an ija kampo hangtod sa baybay diin makita ang mga **maradjaw karadjaw** na mga bayud.

Naghamok na an ija mga amigo sa lugar jaoy nisuod sa ija tapos naghatag nan lemon juice sanan tubig kon sija nagkinahanglan. Pero bagan waya si Walker na kontinto sa kalisod na ija natagamtaman sa ija pagpuasa. Nuhigda sija sa unga nan subra ka paso na suga sa udto nan

Pilipinas dakan tagamtamon nija ang grabe ka paso sanan ka gutom sa mga pagkaon, apil na an pagsuyat nan ija paborito na mga putahe sa ija pagkabata.

An pasabot sa bagyo na taglaong, si Walker wayay bisita suyod sa pipila ka mga adlaw imbis sa panahon na pwede na sija bisitahan, petsa 14 sa Hunyo 1989 nakita rakan sija na waya nay kinabuhi human sa 43 ka adlaw na pagpuasa.

*Pinaagi sa ija mga kilay-anan, nakomperma an duda nan mga naghuya sa lugar na si Max Walker dili baja nija adto tinuod na ngayan. Si Max Walker na tagkilay-an sija baja si **Mike Boyum***

*Paglabay nan upat (4) ka tuig, an Amerikanong Photographer na si John Callahan naghimo nan Surfer Magazine Trip sa **Pilipinas** kaibaan an mga grupo nila Taylor Knox sanan Evan Slater. Tagpublikar ini adton tuig 1992 diin tagpakita dinhi an **maradjaw karadjaw** na klase nan bayud na angay makit-an sa tibook kalibutan sa ija **cover story** na amoy hinungdan sa tinuod na kabag-ohan sa tropikal o mapaso na destinasyon.*

An kaiban na istorya nagbutyag na an ngayan na Cloud 9 nahimo o namugna gikan sa ngayan nan chocolate bar sa Pilipinas na Cloud 9 na amoy taggamit nan mga tripulante isip kabahin nan ilainadlaw na panginahanglan na asukar. Dugang pa ni Callahan, tagngayanan namo ini na mga bayud an Cloud 9 human madiskobre na an local na tsokolate “cloud 9” waya matunaw bisan sa kapaso sa lugar, isa ka makasaysayan na byahe. An pagbyahe nila daya an paso na coke sanan cloud 9 amoy naka pa bibo sa ial adlaw.

Bisan pa sa mga istorya na si Boyum dili tinood na namatay o nadakapn sija sa grupo nan mga organized criminal na tagtawag na Mafia, pero an mga residente sa amo na lugar makatudlo gajod kon hain an taglubngan sa lawas ni Mike Boyum mga pipila ka yarda an kalajo gikan sa tagtawag kuman na International Surf Destination.

Ang Cloud 9 ay kabilang sa A-list ng mga premium, non-Indonesian SE Asian surf spots. Sa katunayan, ang **hollow righthand reefbreak** ay maaaring magkaroon ng sarili nitong pinakamagagandang archipelago tulad sa Indonesia.

Noong Disyembre '88 dumating sa bayan ng Siargao General Luna ang isang Amerikanong manlalakbay na nagpakilalang si Max Walker. May dala siyang battered surfboard at humingi ng pahintulot sa lokal na alkalde na magkampo sa desyerto na Tuason Point, mga 3km ang layo. Ayon sa mga sipi mula sa kanyang mga talaarawan na kalaunan ay inilathala sa The Surfer's Journal, pagkatapos gumugol ng ilang buwang pagmumuni-muni at pagsunod sa isang macrobiotic diet, nagsimula si Walker ng 40 araw na mabilis na paglilinis mula sa kanyang kubo hanggang sa dalampasigan kung saan matatanaw ang alon. Dahil nagkaroon ng maraming kaibigan sa nayon. Si Max Walker ay siyempre, si Mike Boyum.

Makalipas ang apat na taon, ang American photographer na si John Callahan ay gumawa ng **Surfer Magazine trip** sa The Philippines kasama ang mga **Rusty teamriders** na sina Taylor Knox at Evan Slater.

Ang kasamang kuwento ay nagsiwalat na ang pangalang Cloud 9 ay nabuo matapos ang pangalan ng Philippine chocolate bar na ginamit ng mga tripulante.

Kamakailan, ang Cloud 9 ng Siargao Island ay tinaguriang Top 9 sa **World's Best Surfing Spots** ng CNNGo, isang travelsite ng CNN International. Ang Siargao Island ay kilalabilang “**Surfing Capital of the Philippines**” at talagang napanatili nito ang reputasyon nito sa pamamagitan ng pagpunta sa top 10 list ng CNNGo.

Ang Cloud 9 ay isang lugar na nilikha para sa mga baguhan at pro surfers upang tamasain ang biyaya ng makapal na alon kaya isa na ito sa mga bucket lists ng mga turista. Ika nga nila “**visit Siargao Island and surf through the waves**”.

Talahanayan 5..

Mga Salita/Parirala sa Naratibo ng Cloud 9 sa Surigao del Norte na Nagbabadya ng Kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Lawom	Malalim	Bago dumating ang mananakop
Mabaw	Mababaw	
Magpalaswit	Magpatalsik	
Padung	Papunta	
Madagko nga mayud	Malalaking alon	
Gikan	Nanggaling	
Laswit	Talsik ng tubig	
Kaligoanan	Paliguan	
Marajaw nga mga bayod	Magagandang alon	
Ala sila masajup	Hindi sila nagkamali	
Hikat-an	Makikita	
Naandan na nan Siargao ang pagahimoog lain laing surfing competitions matag	Nakaugalian na sa Surigao ang pagpapatimpalak sa pagalingan ng surfing kada	Kasalukuyan
Malisto nga magduwa	Magaling maglaro	
Mahibayo pag-surfing	Marunog mag-surfing	
Surfing Capital	Sentro ng pagsusurfing	
kahibayo sila mulimpyo	marunong silang maglinis.	
Siargao	Siargao	
Nikare sa Isla		
Misikat	Tanyag	
Bawal paka-an sa ubos	Bawal kumain sa mababang parte	
Bawal ang pag-inom para malikayan ang mga pagbuak sa mga botelya.	Bawal ang pag-inom upang maiwasan na mabasag ang mga bote.	
tanan lumulupjo magtinabangay	Lahat ng mamamayan ay matutulungan	
Siargao Surfing Cup Competition	Siargao Surfing Cup Competition	
mura nasag naa sa ilayom nan lubnganan ang imo isa ka siki	Parang nasa libingan ang isa mong paa	
sigurado mubalik ra lagi jaun sa niagi na kagwapa	tiyak na babalik ito sa dati nitong kagandahan	
perfect nga bayod	perpektong alon	Amerikano
Naa pa jud sija sa usa ka radar	nasa ilalim pa rin ito ng radar	
Jacking Horse	Jacking Horse”	
Cloud 9	Cloud 9	
Tagoanan	Kuta	Amerikano/Hapon

Sa Talahanayan 5 makikita ang mga salita o pariralang naghuhudyat ng panahon bago dumating ang mga mananakop. Ito ay mga salitang naglalarawan patungkol sa kalikasan. Ito ay ang pinakapremiitibong pagtanaw sa isang lugar na kabigha-bighani. Maaaring ilatag ang pag-unlad ng tao bilang isang kultural na nilalang at walang arbitraryong petsa sa simula o katapusan ng panahong iyon. Nakatulong ang kasaysayan at heograpikal na sitwasyon sa paglabas ng di-pangkaraniwang katangian ng katutubong wikang Filipino. Sila ay pinaghalo-halo ng maraming lahi, tradisyon, kultura at paniniwala sa relihiyon. Nasa isip pa rin kung paano nagkakataon lamang ang mga unang salitang ito. Muling bumaling sa isang batang sinuri ang bulaklak at tinawag ito sa pangalan nito. Ibig sabihin, hindi natin masusuri ang pinagmulan kung paano nabuo ang mga salita na mula sa katutubong wika. Ang alam lamang ng ating kasaysayan na ang Filipino ay pinaghalo-halong wika hindi lamang mula sa Timog Silangang Asya kundi sa ibang parte pa ng mundo. Sa pagpasok ng Amerikano, ipinakilala nila sa mga katutubo ang mga tekhnolohiya gawa ng radar, **jack horsing at surfing**. Ang salitang “kuta” naman ay naging tanyag noong digmaan ng Amerikano at Hapon sa Pilipinas dahil ang mga kuweba ang nagsilbing lugar ng pahingahan at taguan ng mga sundalong Hapones. Ang mga pangngalan, pandiwa at adjectives ay madaling mabago, kadalasan bilang tugon sa iba’t ibang makabagong teknolohiya at kultura o relihiyon. Ang pagpapahayag ng mga salita ay madalas apektado (Duranti, & Di Prata 2009).

6. Magpupungko Rock Formation

Marjaw karajaw na bato!

Sa karaang panahon, jaoy is aka isla na malaong nato na isa sa may pinaka-Marajaw karajaw na naangkon bahandi sa kinaijahan na jaon mahimutang sa Siargao. Makita mo ang pinakagana naparte sa amo na dapit. Isa ka adlaw adto sa masigka tumoy sa isla, may duha ka hegante ang naghuya didto diin amoy tagkahadlokan nan mga naghuya didto. Hangtod nolabay ang mga panahon, dili mawaya sa huna-huna nan mga naghuya didto ang kahadlok basin mag-abot ang duha ka hegante amo an rason kon uno nanlayas ang mga tawo na naghuya.

Ug waya mabakak an tagkahadlokan, nagkita ra gajod sila duha, Hegante sa amihanang ug Hegante sa habagatan. Laong ang taga habagatan na HIGANTE...iwat dinhi kay ako ini teretoryo. Ako ang una dinhi! Tubag ni HIGANTE sa amihanang. Dili ini mahimo! Ako ini! Laong nan hegante nan HABAGATAN... no puyot sija nan bato ug ija ini tagpuko sa hegante nan AMIHANAN... Tubag sab nan hegante sa AMIHANAN labaw na dili mahimo...no puyot sab sija nan bato ug no bayus pagpuko...

Adto na higayon dili karajaw taas an dagat or medyo hunas ang dagat, amo na Makita ra sa mga tawo an mga bato na tagpuko nan duha ka hegante samtang sila nagbinayusay tungod sa ila kajuhot. Wayay hunong an ila pagsinukliay nan pagpuko sa mga bato hangtod na tagbati na nila ang sobra kaluja, kahangak ug kakuyang ila gininhawa. An duha ka hegante nangatumba sa lupa na waya nay kinabuhi. Ang pipila ka mga naghuya sa amo na lugar nakakita sa mga panhitabo.

*Talagsaon an amo na panghitabo ug an isa sa mga bato na tagpuko sa isa sa mga hegante jaon pa gihapon kuman nagTungko (nakapatong) sa isa ka gamay na bato ug napahimuslan nan mga taga Pilar sa lalawigan nan Surigao del Norte. Ang mga naghuya sa amo na lugar namalik na sa ila mga taghuy-an na malinawon sanan malipajon kay ang nagtungko na bato nahimo naman na **tourist attraction** sa amo na lungsod. Amo ini an taggikanan sa ngayan na MAGPUPUNGKO na sa bisaya na pinulungan “**pungko**” bo-ot ipasabot naglingkod. Mabuhay ang MAGPUPUNGKO!*

Kamangha-mangha sa paningin ng mga tao ang mala-higanteng bato sa gilid ng dagat na nakapatong sa mas maliit na bato na siyang ginamit ng mga nasabing higante sa pagbabatuhan. Pagkatapos ng pangyayari, nagsibalikan ang mga lumikas na naninirahan doon. Namuhay nang mapayapa at masagana kasama ang kani-kanilang pamilya. Dahil sa batong nagpatong-patong gawa ng mga higante, ang mga tao rin ang nakinabang dahil naging **tourist spot** na

ito sa kanilang isla dahil sa magandang tanawin at porma ng mga bato. Ito ang pinagmulan ng Magpupungko Rock Pools sa isla ng Siargao.

Sa bayan ng Pilar sa Siargao mahahantungan ang yamang taglay na binabalik-balikan ng mga tao, ang Magpupungko beach at rock pools. Hitik sa yamang-dagat at kasaganahan, ganyan inilalarawan ng mga tao ang Magpupungko beach, sagana sa yaman at kagandahan na maikukumpara sa ibang magandang tanawin sa bansa. Ang puting buhangin at kakaibang mga hugis at pormang bato ang siyang umaakit sa mga dayuhan at nagbibigay sigla sa lugar na ito.

Mae-enjoy lang ang Magpupungko rock pools kapag **low tide** dahil hindi mo ito masisilayan kapag mataas ang tubig at hindi mo rin ito mapupuntahan dahil sa malalaking alon. Bawal ang maingay o malalakas na tunog dahil may paniniwala ang mga lokal na magagambala ang mga lamang lupa na siyang nagbabantay sa lugar kapag masyadong maingay ang paligid. Kaya naman pinapaalalahanan ng mga lokal sa lugar na hangga't maaari ay huwag mag-ingay upang hindi magambala ang mga ito.

Tinawag ito na Magpupungko dahil sa isang malaking bato na nakapatong sa maliit na malapad na bato na nagmula sa salitang Bisaya napungko na nangangahulugang umupo. Dinagdagan lamang ito ng unlapi kaya nagiging Magpupungko. Matatagpuan ito sa munisipalidad ng Pilar, Siargao Island Surigao del Norte, Philippines. Ito ang eksaktong lugar kung saan makikita natin ang nasabing magpupungko.

Ang magandang puting buhangin na beach, ang napakarilag at nakakaaliw na 12 ft. tidal rock pool, at ang nakamamanghang **rock formation** na nagbibigay sa Magpupungko ng kakaibang katangian.

Paboritong destinasyon ng mga turista ang Magpupungko beach. Mula nang masubukan ito ng mga tao ay marami na ang namangha at gustong pumunta rito kahit mga dayuhan kaya ito ay sumikat. Ang kulay cream na sand beach ay may mga cottage at shower room. Habang nakaharap ito sa silangan patungo sa gilid ng Karagatang Pasipiko, mayroon din itong magandang tanawin ng pagsikat ng araw. Patuloy ang kasikatan nito hanggang kasalukuyan.

Talahanayan 6.

Mga Salita/Pariralang Kultural sa Naratibo ng Magpupungko, Surigao del Norte na Nag-uudyok ng Kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Magpupungko rock	Magpupungko rock	Amerikano
Pools	Pools	
puti ang buhangin, tidal rock pool at	puti ang buhangin, tidal rock pool ug rock	
rock formation.	Formation	
ang dako na bato nagpungko sa lapad na bato na gamay.	malaking bato ay nakapungko sa isang malapad na maliit na bato	Bago dumating ang mga mananakop
limpyo nga tubig	malinis na tubig	
Magpupungko Beach paboritong	Magpupungko Beach	
Katahum	angking ganda	
Limpyo ug tin-aw	Malinis at malinaw	
Magpupungko	Umuupo	Kasalukuyan
Dili paglabay sa basura	hindi pagtatapon ng basura	
Ginadili and mabujong o kusog nga tingog	Ipinagbabawal ang maingay o malakas na tunog	

Magsukbot og tsinilas para dili masamad	Magsuot ng tsinelas upang hidi masugatan	
---	--	--

Tatlong panahon ang ipinaalala ng nasa itaas na Talahanayan na *maradyaw kaaradyaw* na bato. Ang sama-samang panahon ng amerikano, ng dating panahon ng mga mananakop at ng kasalukuyang panahon ay nagpapaalala sa iba-ibang panahon na pinagdaanan ng bansa sa kasaysayan. Ang mga salita at pariralang ginamit sa naratibong ito ay patunay na ang himig at daloy ng mga pangyayari ay mga senyal na naglalarawan ng bawat panahon. Bago dumating ang mga mananakop, mala-kristal ang tubig na dalisay sa kapaligiran. Sapat na ito bilang paliwanag sa larawan ng tubig sa naratibo. Sa pagsapit ng amerikano, nahubaran ng matandang salita ang “bato” at ipinalit ang “rock” upang banggitin ang sining sa porma ng malaking bato na wari ay nakaupong tao. Ang paglalarawan ng kasalukuyang panahon ay madaling nakikita sa mga basura, salitang “tsinelas” at maingay na paligid. Ang wika ay hindi gumagamit ng mga tagapagsalita, ngunit ito ay ginagamit ng mga aktibong mananalaysay upang kumatawan, magsanggunian, sumasagisag sa hayag na sitwasyon na nagmula sa mga katotohanan na sumusulpot sa kapaligiran (Morgan, 1994).

7. Sohoton Cove (Bucas Grande Island)

Laong pa ni Yoyong Dañas isa ka lumad na Socorrhonon na nagpudjo sa amo na lugar, may isa ka mesteryosong tanom na tagtawag nila na DAWONGDONG. Nutubo ini sija sa mismong bato. An mga dahon na mga huyog gikan sa sanga nan ini mahimo na pagkaon sa mga nagkalain-lain klase nan isda, hayas sanan sa iban pang mga hajop. Mahadlok an mga lumad sauna mosuod sa kweba nan sohoton. Tungod nan jaon nagsabot sila na ila rakan utdon an amo na tanom “DAWONGDONG” na nutubo sa bato, sukad nan adto na higayon waya nay mga katigayahan.

Matod pa ni Cindy Espino, isa ka Socorrhonon an mga dagko na bato sanan mga nagdagapa na mga kahoy, taghuy-an nan mga “madjutok”. An mga ini (madjutok) arang ka saba, amura nan kanaas nan tubig jaon musuyod kaw sa Sohoton Cove. Dugang pa nija, na an mga tawo na mokadto, puyde mamuyos nan mga gamit parehas nan kutsara, plato sanan iban pa sa panahon kon may magpakasal sanan iban pa na okasyon basta iuli dajon pagkahuman gamiton dakan dili majuhot an mga madjutok, waya madugay dili na sila magpabuyos tungod kay nag-abuso an mga mamuyusay, dili na mahibayo mouli nan ila binuslan na mga gamit.

Amo gajud ini an rason uno na tagtawag an Sohoton na isa ka paraiso! Dili lamang ini kon isa ka paraiso. Lahi ra gajud an Sohotan; bagan makabungoy an kamingaw, makahiday an ija ka gwapa sa palibot, khamok katingayahan. Amo ini an hinungdan kon uno jaon ra hangtod kuman an ija natural na bahandi.

Talahanayan 7.

Mga Salita/Pariralang Kultural na Napapaloob sa Naratibo ng Sohoton, Surigao del Norte na Naghuhudyat ng Kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wiakng Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Naandan na	Nakaugalian na	Kasalukuyan
pagdawat nan mga torista	pag tanggap ng mga dumadating na turista	
welcome ang mga torista	Maligayag pagtanggap sa mga turista	
kilaya sa tibuok kalibutan	kilala sa buong mundo	
Para sa mga mahilig nan gana	Para sa mga mahilig sa	

Mga Piling Salita /Parirala	Wiakng Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
	kalikasan	
Basi sa ako nasaksihan	Ayon sa aking nasaksihan	
basura na naglutaw lutaw sa dagat	Basurang palutang lutang sa dagat	
nagdumaya sa lugar	Tagapagpamahala sa lugar	
Dayuhonon	Dinarayo	
Dris	Dito sa	
badlungonbisan sin oy	Sasawayin kahit sino	
Basi sa ako nasaksihan	Ayon sa aking nasaksihan	
Bukas Grande	Bukas grande	Amerikano
Magical Cove	Mahiwagang look	
Sohoton Cove	Sohoton Cove	
Kayaking	Kayaking	
murag kisame nan langub	Mukhang bubungan ng kweba	
mamintin	Mapanatili	
Paddling	Paddling	
Sa suyod sa Inarayan Inlet sa timog	Sa loob ng Inayaran Inlet sa timog-	
kanlurang bahin ng Bucas Grande Island	kanlurang bahagi ng Bucas Grande	
isnorkeling	Isnorkelin	
makit an sa baybayon ng lalawigan	matatagpuan sa baybayin ng lalawigan	
canoe o paddled na baruto	Canoe o paddled na bangka	
hamok бага nga halamang apog	nakadikit ng makapal na halamang apog	Bago dumating ang mga mananakop
Jaoy	Talaga	
Sa dugyom dugyom pa	Munting sinag	
Makapangutana gajud kaw	Talagang ikaw ay magtatanong	
kung jaonpaba kaw	Kung andito ka pa ba	
sa tinuod nga lugar	Sa totoong lugar	
grabi ka limpyoang Sohoton	Nakapalinis ng Sohoton	
ija kagwapa	Kanyang ganda	
ka gana og kalimpyo	Kagandahan at kalinisan	
pwidi kaw mukadto kun ubos antubig	Pwedeng puntahan tuwing mababa ang tubig	
parehas halos ug mga kawayngan	halos pare-pareho ang anyo	
tunga sa kweba	Gitna na kweba	
musugat sa imu	Sasalubong sa iyo	
Klase-klase nga tingog	Ibat' ibang tunog	
murag nangatagak na bakal	Parang nalalaglag na mga	

Mga Piling Salita /Parirala	Wiakng Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
	bakal	
Dili ma bakak	Hindi maitatanggi	
Majutok	Majutok	
tingog na nagprito	Tunog ng nagpiprito	Kastila

Ipinakikita ng Talahanayan⁷ ang apat na panahong hudyat sa kasaysayan. Karamihan dito ay pangkasalukuyan, sumunod ang panahon bago dumating ang mananakop, panahon ng amerikano at kastila. Ang mga parirala bago dumating ang mga kastila ay ayon sa kapaligiran. Ang mga tao ay mas nakatuon sa pagbuo ng salita na batay sa mga lokal na bagay sa pang-araw-araw na karanasan, mula sa kumbinasyon ng mga ginagawa na pinakamadalas na nakikita sa isang lokalidad (Boas, 1940). Bago pa man dumating ang mga mananakop, ang Pilipinas ay isang bansa na maraming magagandang tanawin at maraming likas na yaman. Sa gayon, natural lamang na ang pamantayan ng ekspresyon ay kung ano ang nakikita sa pang-araw araw na tanawin gaya ng kalikasan.

Masasabing mas marami na ang mga kaganapan ngayon sa sohoton cove sa kasalukuyan dahil ginawa na itong lugar ng turismo ng lokal na pamahalaan. Marami na ang mga bisitang dumarating mula sa lokal at sa ibang panig ng daigdig. Dahil ang Ingles ay isang wika na ginagamit ng maraming lahi sa mundo, ito ay naging bahagi na ng pang-araw araw ng pakikipag-usap ng mga residente ng lalawigan sa dami ng turista na nagbabakasyon sa lugar. Ingles ang itinuturing na international lagunage ng modernong panahon. Ang wikang Ingles ay may sapat na kakayahan na ihayag ang nasa isip o nakikita ayon kay Morgan (1994).

Ang salitang prito ay nagmula sa *frito* na hiram sa wikang kastila. Ang paglalarawan sa tunog sa sohoton gamit ang salitang kastila ay nagpapahiwatig ng pahanon ng mga pananakop ng kastila. Maaaring ang pagpiprito ay alam na ng mga katutubong surigaonon bago pa man dumating ang mga kastila. Subalit, ang pagsasalin na ito ang mas napagtutuunan ng alaala at naging bahagi ng kolokyal na komunikasyon. Kailangan nating aralin ang katangian ng isang wika na ito ay patuloy na sumasanib sa napakaraming banyagang salita na hindi na kayang matukoy ng mananaliksik ang orihinal nitong anyo. Malinaw na ipinapakita mula sa karanasan sa mga wikang indo-european at semitic na wika na maaaring mangyari ang paghiram ng mga salita na maunawaan lamang ang kahulugan sa pinagmulan ng kasaysayan (Boas, 1940).

8. Maasin Siargao Island

Maradjaw karadjaw an kolor na Asul sa tubig!

An Maasin isa ka sulti na literal na nagpasabut na "PARAT", gikan sa kamatuoran na an lugar taglibutan nan parat na tubig sanan hamok mga kabakhawan sanan kalubihan. An barangay Maasin nahimutang sa amihanang bahin nan Pilar, sidlakan na bahin an General Luna, habagatan na bahin an Dapa, sanan kasadpan na bahin an Del Carmen. Jaoy ini kinatibuk-an na sukod na 4.964 ka ektarya, isa ka agrikultural na sukod na 2.056 ka ektarya sanan 4.5 ka kilometro na kabakhawan na konektado sa silingan na barangay sa Mabini sanan jaoy tropikal na klima parehas sa probinsya sa Surigao del Norte.

An Maasin River amoy isa sa mga tagkuhaan nan pundo sa barangay tungod kay an mga turista sanan lokal mobayad man nan entrance fee sanan mag-abang nan mga baroto. Para makita an kagana na palibot nan Maasin River.

Ang Brgy Maasin, Pilar, Surigao del Norte, isa sa maradjaw karadjaw sanan paborito na kadtuan nan mga turista sa Siargao Island tungod kay an ija ka gwapa sama sa kalimpiyo, katignaw sanan tayagsaun na kolor sa tubig. Laong pa sa ija Lolo, mabilang ra an mga naghuya sa ila lugar sanan wayay laing paagi dakan makakadto sa lungsod aron mamalit nan panginahanglanon kundi magpanaw sanan motabok sa suba adto na mga panahon. Isa adto kahigayon, si Bisinta kamaguyangang anak ni Caridad tagsugo pagpapalit nan ila panginahanglanon sa tibook simana

labi na gajod an asin na gamitonon sa **paggamos o pagtabal** dakan maipreserba an isda na ila makuha (pangisda man gud an ila panginabuhian). Sa pabalik o pauli na si Bisinta sa ila Barangay naabutan sija nan arang kakusog na uyan na bagan ya nay kabutangan hangtod nutaas na ang tubig o baha. Si Bisinta sa ija kahadlok kay nagdugyom na ang palibot ya na sija kahuna-huna na pahunongon rakan anay ang uyan, nutabok gajod sija sa suba. Samtang hapit na sija nuabot sa tunga-tunga nan suba mobalik tana sija kay nikusog na gajod ang baha pero waya na nija ini nahimo kay taghinay-hinay na sija pagkaun sa baha samtang daya nija ang ija mga pinalit sa lungsod labi ang asin na amoy pinaka importante. Sobra ang kagul-anan sa ija mga ginikanan sa nahitabo. Tungod kay mahamok na asin ang natunaw sa suba amo adto ang hinungdan kun uno na niparat ang lami sa tubig jaon na suba sanan amo jaon ang hinungdan kun uno tagtawag na “MAASIN RIVER” gikan sa sinultihan nan taga-Siargao na “maasin” buot pasabot “PARAT O MAHAMOK NA ASIN”.

Talahanayan 8..

Mga Salita/ Pariralang Kultura sa Naratibo ng mga Maasin River, Surigao del Norte na Naghuhudyat ng Kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Maasin River	Maasin River	Amerikano
The Palm Tree Rope Swing	Ang Puno ng Palmerang may duyan na lubid	
Ginatuuhan	Pinaniniwalaan	
Sugilanon	Alamat	
makahahadlok nga talan-awon	Kagilagilalas na tanawin	
Sanan hamok		
Amihanan nga bahin	Hilagang bahagi	
Abang nan baruto	Pagdating ng bangka	
Sinidlakan na bahin	Silangang bahagi	
Jaoy kini kinatibuk-an	Itong kabuoan	
Sanan kasadpan	Kanluran	
Mugawas	Umahon	
Tig-atiman	Tapapagpangalaga	
Makasamok	Mabulabog	
bahandi sa lugar	Kayamanan ng lugar	
Parat nga tubig	Maalat	Bago dumating ang mga mananakop
Kinaiyahan	Kalikasan	
Siargao Isla de Palmas	Siargao Isla de Palmas	
Muagos sa layom	dumadaloy sa malalim	
Gilinyahan sa mga Palmera	Pinapaligiran ng mga Palmera	
Serina	Sirena	
Engkanto	Engkanto	
Dwende	Dwende	
Mayabong nga ekonomiya	maunlad ang econiya	
mayabong na mga pun	Maganda pa rin	Kasalukuyan
Magpabilin nga nindot	panatiliin maganda	

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Tagbisitahan	Pinupuntahan	
marajaw karajaw	Magandang araw	
Higugmaon para sa umaabot	Mahalin para sa hinaharap	
magpabilin na Magana	Napanatiling maganda	
Instagramable	Instagramable	
bawal sulod ug gawas	Ipinagbabawal sa loob at labas	

Ang Talahanayan 8. ay makikitang naghuhudyat ng 4 na iba't ibang panahon sa kasaysayan. Ang talaan ng salita mula sa panahong bago dumating ang mananakop ay nagpapatungkol sa ganda ng kalikasan. Makikita rito ang larawan ng lugar kung saan wala pang bahid ng tao, dalisay na anyo kung paano ibinigay ng kalikasan sa lalawigan ang Maasin Lake. Mapapansin din natin na ang salitang “*Sugilanon*” ay nakapaloob sa panahon ng Pre-colonial Philippines. Tinatayang ang paraan ng komunikasyon sa Pilipinas bago dumating ng mga dayuhan ay sa pamamagitan ng mga kwento, tula, alamat, salawikain at bugtong. Marami sa mga alituntunin ay hindi nakasulat subalit pinamamana lamang sa pamamagitan ng kwento sa mga salin-lahi. Ang di-makatiwirang konserbatibong talastasan ng populasyon na ipinasa-pasa sa salinlahi na maraming sinaunang pamahiin at paniniwala sa rehiyon ay mayroon epekto sa wika ng lalawigan (Smith, 1999, 1).

Nang dumating ang mga Kastila, nilagyan nila ng kanilang wika ang mga lugar na kanilang nakikita gaya ng Islas Palmas o Gilimyang palmera. Ang paniniwala rin sa mga sirena ay naging bahagi ng bernakulong salita ng mga mamamayan hanggang sa kasalukuyan. Sa proseso ng pagsisiyasat sa gawain ng mga **priest-chroniclers**, ang mga makabagong pananaliksik ay nagkakaisa na mayaman na sa alamat ang sinaunang Pilipino bago dumating ang mga Kastila noong 1521. Ang isinulat ng mga Pilipino ay pinaghihinalaang nakaugnay sa paganong relihiyon at sistematikong winasak ng mga misyonerong Espanyol upang pabilisin ang paglago ng Kristiyanismo.

Ang mga Amerikano naman ay nakapagbigay din ng mga salitang Ingles na karugtong ng mga lugar gaya ng “Maasin River”. Ang salitang ito ay pinagsamang Surigaonon at Ingles.

Sa kasalukuyang panahon, maliban sa mga alituntunin na ingatan ang mga likas na yaman at itapon ng maayos ang mga basura, naidagdag ang wikang may kaakibat na teknolohiya gaya ng salitang “**Instagrammable**” mula sa app na Instagram na kadalasang ginagamit na social media utang ipakita sa madla ang mga larawan at kaganapan.

9. Mabua Pebble Beach

Maradjaw karadjaw an hitsura nan mga Bantiles!

Sa una na panahon may isa kapamilya na naghuya sa kilid sa dagat. Malipajon sanan simple an ila panginabuhin iban an ila isa ka bata na babaje. Nagdako na buotan, sanan grabe karajaw ka gwapa ugsa arang ang ganahan sanan nalipay sa ija. Gumikan sa ija pagkamarajaw na kinaija sanan pagka gwapa, arang layake an naka angay sa ija. Pero grabe ka masipugon an dayaga sa mga layake kay pirme sija tag tambagan nan ija ginikanan na mag-ignay sanan di basta-basta mosalig sa iban tawo. Waya pa sad sija maka huna-huna na mag uyab-uyab, kon diin mas gusto pa nija lantawon an kagana ng kadagatan.

Isa ka adlaw, naka huna-huna sija na mugawas sa ila bayay para maka ginhawa nan prisko na hangin pero paggawas nija amo ranan tagsujop sija nan dagat. Ugsa nag panaw-panaw rakan sija sa baybay sanan lantawon an hapsay sanan malinawon na kadagatan.

Mentras sija nag ingkuray sa baybay sanan tag pasagdan na mabasa an ija siki nan dagat, kalit ra nija nakit-an an isa kaputi na langgam na nuhaon sa dako na kahoy. Mentras sa ija pag paniid nabantajan nija na may nag karaw-karaw sa likod nan kahoy. Tungod sa ija

pagkamausisahon, dali-dali nija tag suod. Samtang sa ija pagkasuod nan pagkasuod nobati sija nan tignaw na hangin na bagan tag bira sija. Sa pirmero nija paglantaw wayay ija nakit-an, ugsa tag libot nija ija panlantaw. Nakarutan sija sa ija nakit-an na dili kasagaran na tawo ugsa mo jagan na unta sija, pero mas paspas pa sa kidlat na naguntan sija nan higante sanan di sija makabuhi sa hugot na pagka gunit nija.

Sa ija kagustuhan na makabuhi nag hingas-hingas sija para makabuhi pero way plano na buhian pa nan higante an dayaga. Tungod kay sauna ra nija sige taglantaw sanan gusto maka istorya para malaong nija sa dayaga an ija pagkadani.

“Buhi-e ako!” “Buhi-e ako!” singgit sa dayaga. Nutubag an higante, “Ajaw ka hadlok sa ako, gusto ko ra na makig-amiga sa imo, dili ko kaw pasakitan, salig ra lamang. Gusto ra nako na maka-istorya kaw!”. Tungod sa tag sulti ng higante no kalma an dayaga pero jaoy gihapon kahadlok na ija na tagbati. Ugsa tagpili nan higante na buhian sija para mo kalma an dayaga. Nakabantay an dayaga na buotan baja an higante ugsa no kalma na sad sija. Ugsa nakipag istorya sija sa higante sanan didto nag sugod an ila pagka amigo.

Tungod sa pagka marajaw nan higante sa dayaga, segi na sila nagkita sanan mag istoryahay. Kon diin mas ni layom na ila pag-iban sanan mas nakilay-anay pa sila. Paglabay sa pila ka buyan, waya na mapungngi ng higante na e-sulti sa dayaga an ija tinuod na tagbati.

“Pasayloa ako sa ako e-sulti pero ako tagbati di na nako mapugngan. Gusto nako na e-sulti sa imo an tinuod nako na tagbati kay bagan mobuto na sa pagtago sa imo. Dugay na ikaw ako tag panid-an na nakagusto sa imo kagwapa. Na mas gusto ko rakan na lantawon kaw sa lajo, kay kabayo ako na lahi ato kalibutan sanan dili kita pwede. Samtang sa pagka dugay kay mas nahigugma ako sa imo ugsa waya na nako ma pungngi an ako kaugalingon na ikaw istoryahon sanan makipag amiga sa imo. Pasaylo-a ako, pero gihigugma ko kaw sanan namasin na maka gusto sad kaw sa ako. Nagsaad ako sa imo na higugmaon ko kaw nan tinuod sanan dili ko kaw pasakitan, ako ihatag tanan nimo gusto, tanan nimo na gusto himuon ko, maglaong ra lamang kaw mahal”.

“Waya ako magtuo na moabot kita diri, pero kon nakagusto gajud kaw sa ako, gusto ko na imo paganahon an baybay, butangan mo nan hamis sanan puti na mga bato na bagan nag kini-kini sa kagana. Ibutang mo jaon sa baybay sa permi nako tag suroyan”. Tagdawat ng higante an hagit nan ija taghigugma na baje.

Adlaw-adlaw nija tag butangan nan bato an baybay samtang taglantawan sija nan dayaga “Marajaw karajaw gajud ini na mga bato, ka kini sanan tinuod nan maka higugma” laong sa dayaga. Ugsa mas tag paningkamutan nan higante na butangan nan marajaw na bato kay kabayo sija na mas malipay ija mahal sanan maipakita nija an ija tinuod na tagbati.

Samtang hapit na matapos sanan mapuno nan magana na mga bato sa baybay, nag desisyon an dayaga na isulti sad an ija tagbati. Pero sa waya damha na kahigayonan tagtaptan sija nan sakit na waya dajon sija maka kadto sa higante na nag huyat na ipakita an na makahigugma na baybay. Pero waya maka abot an dayaga ugsa sobra an pagkaguol sanan pagkabayaka sa higante. Ugsa tag sugo nija an ija amigo na langgam na kadtuon an dayaga. Samtang sa ija paghuyat na makabalik an ija amigo dili sija mahimutang sunod tagkuyba. Pagka taod-taod ni abot ija amigo sanan didto sija nakabayo na nagkasakit an dayaga sunod kalit ra napatay. Grabe an sakit sanan kasubo na tagbati nan higante. Waya nija maisip ngaman adto man an nahitabo tapos tagbijaan ra sija nan waya mag pahibayo. Tagbalik nija tanan nila kaagi, an mga kaanyag sa mata sa dayaga sunod ngisi nan dayaga sanan an gwapa na wayong na di na nija makita pa. Tag lantaw nija utro an dagat sunod an baybay, nakalaong na lamang na “Para sa imo ini mahal, kalimbungan nimo kay kalit ra nimo ako ta bijaan nan wayay pahibayo man lamang. Ajaw kabiyo mahal, ako ampingan imo baybay, pagwapahan, sunod ako ini higugmaon sama sa ako pag higugma sa imo”.

Usa ka sitio ng Baranggay Ipil ang Mabua katong waya pa nahimong Baranggay. Adunay upat nga nag una na ug pamujo sa maong dapit. Kay tungod ang ngayan nga Robua dili maafo sa dalunggan, gi ilisdan kini ug Mabua. Nadiskobrehan ang sitio sa tuig 1860. Nakamatikod ang mga nagpujo nga abunda ang kayutaan niini. Sa tuig nga 1870, ang mga Boholano ug pipila ka tawo gikan sa Leyte ang namujo sa maong dapit. Sa tuig nga 1990 ang tibook sitio ni abunda ug mas ni nindot. Sa tuig 1958, nubuyag ug nahimong barangay ang Mabua ubos sa administrasyon ni anhing Mayor Ramon Kaimo. Ini ang mga opisyaes ug ang petsa sa ilang mga kompanya. Ginatawag ni sila ug " Teniente de Barrio "

1. Nicolas Solante- 1939
2. Patricio Luzagapa- 1943
3. Pedro Casalta- 1948
4. Juan Gorgod- 1952
5. Ambrosia Apollo- 1958
6. Florencia Cedro- 1956
7. Vicente Llido- 1971

Ang Barangay Mabua ay dating Sitio ng Barangay Ipil bago nabuo bilang barangay. May apat na orihinal na naninirahan sa nasabing lugar. Nagkaroon ng pangalang Robua na dahil hindi maganda sa pandinig ang tunog, ay pinalitan ng Mabua. Nadiskubre ang sitio noong 1860. Namataan ng mga nakatira sa lugar na sagana ang lupa. Sa taong 1870, ang mga Boholano at ilang taga-Leyte ay piniling manirahan sa sitio. Sa kasagsagan ng taong 1990, ang buong lugar ay mas nagingangat at sibilisado.

Ang Surigao City ay isa sa maraming lungsod sa Pilipinas na maunlad. Sa katunayan, ang mabagal na pag-unlad nito ay nagsisimula na nananatiling maganda at dalisay ang mga dalampasigan at mga daanan ng bundok nito. Hindi katulad sa mga mas sikat na lugar sa ibang bahagi ng bansa mabilis nga ngunit nawala ang pagiging maakit nito. Sa mabilis na takbo ng panahon at maraming pagbabago, ang kultura ng probinsya ay nananatiling buo.

Isa na rito ang Mabua Pebble Beach, matatagpuan ito 30 minuto mula sa sentro ng lungsod ng Surigao, ito ay natatangi sa karamihan ng mga beach sa Pilipinas dahil sa maraming makikinis na puting bato na tumatakip sa mga dalampasigan nito. Hindi mabilang-bilang ang mga makinis na maliliit na bato na siyang bumubuo sa Mabua Pebble Beach, bawat isa ay may iba't ibang laki at hugis (madalas oval). yon sa mga **reflexologist**, ang paglalakad nang walang sapin sa makinis na mga bato ay may malakas na epekto sa katawan dahil ang mga paa ay may mga reflex point na konektado sa ating mga panloob na organo.

Ang pinakamalayong resort sa Mabua ay ang Mt. Bagarabon Beach Hotel and Resort, isang kakaiba ngunit komportableng resort na matatagpuan sa paanan ng bundok. Ang Bagarabon ay pinangalan sa isang specie ng mga paru-paro na makikita doon. Ang magagandang paglubog ng araw sa isla ay tumatawid sa iyong mga mata habang nagrerelaks sa mga kamalig na itinayo sa parehong lugar. Ang lebel naman ng tubig ay nakakaengganyo din, ito ay mala-kristal sa sobrang linaw. Ilang hakbang lamang mula sa baybayin ay nagiging madilim na kulay asul ang tubig na nagpapahiwatig na ito ay malalim na. Kaya napakaganda nito lalong-lalo na sa mahilig mag "free diving".

Ang isa pang hindi maaaring palampasin ng mga turista ay ang mountain trail na nagsisimula sa likod lamang ng hotel. Ito ay may 380 hakbang paakyat ng bundok. Kung matagal ka nang hindi nag-eehersisyo, mas mabuting ihanda ang iyong sarili para sa isang mahaba at mahirap na pag-akyat kahit na ang mga hakbang ay gawa sa konkreto. Ngunit sa sandaling makarating ka sa tuktok, mararamdaman mong sulit ang lahat. Ang unang bagay na mapapansin mo pagkatapos ng 380 hakbang bukod sa nanginginig mong mga binti at pumuputok na бага, ay ang dambana na inilaan kay Mother Mary. Ito ay kung ano ang karamihan sa mga umakyat dito para manalangin at tamasahin ang isang sandali ng katahimikan. Ngunit hindi lang iyon, sa tapat ng dambana ay medyo nakakubli ngunit gayunpaman kamangha-manghang tanawin ng look sa ibaba. Makikita mo ang mahabang strip ng pebble beach sa ibaba pati na rin ang bulubundukin sa malayong katapat nito.

Sa pagbaba mula sa tugaygayan ng bundok, makikita mo kung ano ang nasa ibaba, ngunit hanggang sa mas malapit na kapatagan ay makikita mo ang nakamamanghang tanawin, ito ay ang Looc Beach na mayroong mga pebbles sa gilid na mas maliit. Ang kaliwang bahagi ang mas malapit sa Mabua na kung saan karamihan ng mga tao ay nagtitipon upang lumangoy. Ito rin ang pinaka kaakit-akit na lugar. Ang malalaking pormasyon ng bato na nakausli sa tubig ay parang isa sa mga postcard na larawan ng mga banyagang lugar na noon pa man ay gusto bisitahin ng mga turista. Sa panahon ng **high tide**, ang bangin na karugtong sa bundok ay gumagawa ng isang perpektong lugar ng pagsisid.

Base sa inilahad nina Ivony Jurgod (41 taong gulang) at Grace Ramos (48 taong gulang) na nakatira sa Brgy. Mabua, ang Mabua ay mula sa salawikain na "*maghabua*" dahil sa kasaganaang tinatamasa ng mga taga-isla na nakakakuha ng maraming isda lalo na ang sigarilyong nokus. Ang lugar ng Mabua ay dating sakop ng Barangay Ipil. Napag-alaman ng mga mananaliksik na apat lamang ang naninirahan sa nasabing lugar noong unang panahon. Robua ang orihinal na pangalan nito ngunit di maganda sa pandinig kaya pinalitan ito sa pangalang Mabua.

Ngunit may itinatagong mga kababalaghan din ang lugar ng Mabua. Marami na rin ang naiulat na insidente sa nasabing lugar. May napag-alamang namatay at nawawala. Nakapanayam ng aming grupo si nanay Monaliza, 58 taong gulang at labing anim na taon ng naninirahan sa Brgy. Mabua. May haka-haka silang maaaring isang '*aju-an*' ang lugar na kumukuha ng mga taong naliligo sa dagat. Mayroon din silang mga tinatawag na okoy at kataw na pinaniniwalaan nilang sanhi ng pagkalunod ng mga ito. Ayon din sa kanya, na ang mga bato sa Mabua Pebble Beach ay nanggaling sa Pilakan, Agukan sa yungib sa may Ariba. Doon daw ay may nagpapagiling ng napakaraming mga bato na hindi natin nakikita at sa dalampasigan napupunta. May mga paniniwala din na tuwing pagsapit ng gabi ay may 'santilmo' o apoy na lumulutang sa dagat. Dagdag niya ay may nahagilap na kapre at hindi sinasadyang makuhaan ito ng piktyur ng isang turista. Dagdag pa nina Ivony Jurgod at Grace Ramos na usap-usapan sa Barangay na may mga maligno sa kanilang simbahan.

Pagdating naman sa pagkain at kakanin, hinding-hindi magpapahuli ang Mabua sa kanilang masasarap at sikat na pagkain. Isa na rito ang *sayongsong* na sikat na panghimagas na makikita pagpasok palang sa Mabua Beach. Ito ay nakaporma sa isang dahon ng saging, isang panghimagas na ginawa galing sa pinong giniling na malagkit na may halong gata at asukal.

Tunay na masagana ang Mabua Pebble Beach dahil ang mga taong nakatira malapit sa dagat ay masaganang nakakapangisda. Ika nga nila, sila ay naaambunan ng grasya lalong-lalo na sa buwan ng Oktubre hanggang Marso. Ang madalas nilang nakukuha ay ang mga isdang tinatawag na puyahan na isda o bayubod, budloy, pirit, hawl-hawl, atuyay, tamarong at ang pinakasaganang nokus na sigarilyo. Ang gamit ng mga mangingisda ay maliit na bangka (pambot kung tawagin), may tinatawag silang *surit* (para sa paghuli ng mga pusit) at pinikit (dalawang bangka) bombilya at generator dahil mas namimingwit sila tuwing gabi gamit ang kanilang pukot o arihan na 'lindo' o ipinapalibot nila sa dagat upang makahuli ng mga isda.

Ipinagdiriwang ng mga taga-Mabua ang Fiesta Senior San Juan Bautista tuwing Hunyo 20 taon-taon. May tinatawag silang "Araw ng Mabua" tuwing ika-18 ng Disyembre upang ipagbunyi ang kasaganaang natatamo ng Brgy. Mabua. Isa sa mga inaabangan din ng mga turista ng **Mabua Pebble Beach** ay ang tinatawag na 'Bangkarera' na idinaraos tuwing Marso 18 hanggang 20 taon-taon. Dahil sa malawak ang nasasakupan ng lugar ay dito ginaganap ang nasabing kompetisyon ng mga maliliit na bangka.

Talaga namang binabalik-balikan ang Mabua Beach dahil sa natatangi ito sa lahat ng mga beach. Dagdag pa rito ang mga naglalakihang bato nito at sa napakalinaw na tubig. Dahil walang kahit isang butil ng buhangin, sa kanila, ang tubig sa pebble beach ay napakalinaw. Kahit nasa dibdib na tubig, makikita mo pa rin ang iyong mga paa! Ang mga pebbles lalo na sa tag-araw, ay walang anumang lumot na nakakapit sa kanila at nag-aambag ito sa pangkalahatang kalinawan ng tubig. Kaya halina ating puntahan at tunghayan ang alindog ng Mabua Pebble Beach.

Ang Mabua Pebble Beach ay kabilang sa mga mahal na **tourist attraction** ng Surigao City. Ang Lungsod ay bahagi ng Lalawigan ng Surigao Del Norte sa Rehiyon ng CARAGA at ang **gateway** sa sikat na Siargao Islands at ang

Lalawigan ng Dinagat Islands. May iba pang mga tourist spot na maiaalok ng Surigao City ngunit nakita ng mananaliksik ang Mabua Pebble beach bilang kakaiba sa maraming aspekto.

Kilala ang Pilipinas sa pagkakaran ng magagandang beach resort, dahil dito ay dinadayo ito ng mga lokal at dayuhang turista. Pero dito sa Surigao Del Norte umagaw ng aming atensyon ang may apat na kilometrong kakaibang beach na ito. Sa halip na buhangin, iba't ibang klaseng bato ang nakalatag sa dalampasigan na siyang magsisilbing apakan ng sinumang magsisilangoy dito.

Subalit sa kabila ng puro batong ito, dinadagsa pa rin ito ng mga nais magpalipas ng oras at mag-relax kahit sa panandaliang panahon.

Ito ay may 30 minutong biyahe mula sa sentro ng lungsod. Bumaba sa Mt. Bagarabon Mountain Resort at lampasan ang kanilang Hajahay Suites patungo sa pebble shore. May inukit na hakdan sa gilid ng maliit na burol, umakyat lang sa hagdan at sa kabila ay ang Pebble beach na. Kung hindi mo gustong maglakad, maaari kang umarkila ng banca (maliit na bangkang pangisda) upang dalhin ka sa pebble beach.

Talahanayan 10..

Mga Salita/Parirala sa Naratibo ng Mabua Pebble Beach, Surigao del Norte na Naghuhudyat ng kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Aju-an	Pambihirang pangyayari ng biglaang pagkawala ng tao	Bago dumating ang Kastila
Kamalig	Kamalig	
Mautro ilang anyo		
Panimuyo	Pamumuhay	
Malagmi	Masarap	
Kataw	halimaw na may anyong kalahating tao, kalahating isda	
Lindo	Ito ang tawag sa kagamitang pandagat na panghuli ng isda	
Yungib	Ang natural na butas sa mga dalampasigan na pwedeng pasukan ng tao o hayop	
Mga isda (tamarong, pirit, Hawl-hawl, Atuyay, bayubod, budloy og sigarilyo nga nukos	Mga isda	
Pinikit	Bangkang pinagdikit	
Budloy	Uri ng isda	
Hawl-hawl	Uri ng isda	
Pirit	Uri ng isda	
Surit	Sasakyang pandagat na ginagamit sa paghuli ng posit	
Bayubod	Ito ang tawag sa mapula at malalaking isda, madalas itong mahuli sa buwan ng Oktubre hanggang Marso	
Tamarong	Isang uri ng isda na madalas	

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
	nakukuha sa buwan ng Oktubre hanggang Marso	
Atuyay	Isang uri ng isda na madalas nakukuha sa buwan ng Oktubre hanggang Marso	
Bangkarera	patimpalak sa Mabua na nangyayari tuwing Marso 18 hanggang 20.	
Okoy	Ang tawag sa mga hayop na tila daw kalahating tao at kalahating isda. Pinaniniwalaang kumukuha ng mga tao.	
Robua	Robua	
Euli sa mga balay	Babalik sa mga bahay	
Sitio	Sitio	
Robua	Taga-Mabua	Kastila
Sayongsong	Kakanin	
Teniente de Barrio	Opisyal ng barangay	
Basta bulanon	Kapag bilog ang buwan	
Abunda	Sagana	
Magbestida ug taas	Magsuot ng mahabang baro	
Santilmo	Santelmo	
Bato/ Pebbles	Graba	Kasalukuyan
Senior San Juan Bautista	Señor San Juan Bautista	
Sigarilyo	Sigarilyo	
Mag-relax	Mag-relax	
Maghinay lamang	Mag-ingat lamang	
pila ra ka panaw ang kalajo on	Ilang hakbang nalang	
gikan sa hunasan	Mula sa dalampasigan	
jaoy puruhan na layom ang dagat	Biglang lalalim ang dagat	
reflexologist	Reflexsologist	
na ang pagpanaw panaw	Paglalakad	
nan wayay sapin	Ng walang sapin sa paa	
mga bato Kay jaoy epekto sa ato mga siki	Ang mga bato ay may epekto sa mga paa	
konektado sa ato mga organs	Konectado sa mga parte sa loob ng katawan	
dili katuhuan sanan makadajaw	Kamanghamangha at nakakagaling	
Safety First	Safety First	

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Mabua Pebble Beach	Mabua Pebble Beach	Amerikano
Nilapao ra sa semento	Mataas ng kaunti sa semento	

Ang mga salita at parirala sa Talahanayan 20 ay sumasaklaw sa apat (4) na panahon ng kasaysayan gaya rin ng iba pang nagdaan na talahanayan. Ang mga pangalan ng mga isda na siyang mga likas na yaman ay hango pa rin sa salita noong wala pa ang mga mananakop. Halimbawa sa Ifugao, sinabi ni Roy F. Barton, na sumulat ng **ifugao folklore** sa kanyang katutubong wika na “mahalaga ang aking paniniwala at ritwal na teorya”. Tinalakay niya ang pag-uuri, kaugnayan at posibleng pinagmulan ng pangunahing pinagmulan sa ifugao corpus na binibigyang-diin ang mga tungkulin ng mga katha at kaugnayan nito sa ritwal at relihiyon.

Ang panahon naman ng kastila ay mga salitang naglalarawan ng kayamanan gaya ng wikang “abunda”. Ang salitang “sigarilyo” na hango sa salitang *cigarillo*. Ang layunin ng mga kastila upang gawing sibilisado ang mga Pilipino sa kanilang sariling pamantayan ay naisakatuparan at ito ay makikita sa pagsanib ng kanilang wika sa salating bernakulo. Ang **syntactic subordination at coordination** ng mga kataga ay nagbunga ng mga uri ng espanyol na salita (Boas, 1940).

Ang mga amerikano naman ay nag-ugnay ng paglalarawan nila sa mabua. Dinugtungan nila ito ng pebble beach upang ang mga nakikinig sa kanila ay malalaman at maiintindihan ang mukha ng baybaying ito na hindi na nila kailangang ipaliwanag gamit ang mahabang pangungusap. Ang salita noong panahon ng amerikano ay ayon sa kalakhang paggalugad nila sa bansa (gonzalez, 2017). Mapapansin na hindi nila pinalitan ang mabua kahit na maaari naman nilang sabihin bubbly pebble beach kung gugustuhin nila. Naging wikang hybrid ang pangalan ng mabua pebble beach.

Sa pagdaan ng panahon at umabot na ngayong kasalukuyan, ang hibla ng wikang filipino ay naihabi sa iba’t ibang banyagang wika. Ang mga satitang “magpa-reflex”, “magpa-manicure” “magpa-massage” ay mga salitang kilalang-kilala sa baybayin kung saan nagpapahinga ang mga bisita. Makikita ang sociohistory na ang Pilipinas ay konektado sa amerikano dahil sa pagsasanib ng dalawang wika na naganap sa paglipas ng mahabang panahon (Boas, 1940).

10. Mainit Lake 1 (Bersyon 1)

Maradjaw karadjaw an Mapaso na Tubig!

Matod pa sa mga tinu-ohan, jaoy isa ka tribu na nitakas sa mga piratang moro. Isa ka ilado na grupo sa mga pirate saunang panahon. Sa ilang pagbiyahe, naka-abot ang tribu sa is aka dako na danao na gilubutan ang is aka bukid kung hain jaiw isa ka bukal. Giatawag nila kini nga “mapaso” ng anag pasabot nga init. Sugod kaniadto hapsay na ila pamujo sa maong lugar ug sa dugay na higayon gitawag nila kini nga “Mainit”.

Sa lain na mga istorya, ang ingun sa uban na jaoy gamay na sitio sa maong lugar. Ang maong lugar nalibutan sa lupa ug abunda sa mga tanom. Ang panginabuhian sa mga nagpujo kaniadto mao ang pagpananom ug humay ug mga nagkalain-lain na kahoy. Usa ka adlaw nikalit ra lamang bundak ang kusog na uyan hangtod sa gibahaan ang maong sitio hangtod karun mu-ingon gihapon ang mga tawo na naa ra sa ilayom sa tubig ang maong sitio natabunan sa tubig. Matod pa sa mga istorya na usahay jaoy adlaw na murag mo-aso ang tubig sa danao. Kay nagluto kuno ang mga tawo sa ilayom sa tubig nan ila pagkaon maong mo-init ang tubig sa danao.

Ayon sa mga alamat, minsan ay may isang tribung tumakas sa mga piratang Moro, isang kilalang grupo ng mga pirata noong unang panahon. Sa mahabang paglakbay, narating ng tribu ang isang malaking anyong tubig na napapaligiran ng mga bundok kung saan matatagpuan ang isang mainit na bukal. Tinawag nila itong “Mapaso” na

nangangahulugang nasusunog o mainit. Sila ay nanirahan sa lugar at matiwasay na nakapagtago. Kalaunan, tinawag nila ang lugar na "Mainit".

Sa ibang kwento naman, sinasabing mayroong isang maliit na pamayanan ang nakatira sa lugar na ito. Ang lugar ay napapalibutan pa ng lupa at sagana sa mga tanim. Nabubuhay ang pamayanan sa pamamagitan ng pagtatanim ng palay at iba't ibang uri ng kahoy. Isang araw, bigla na lamang daw umulan ng malakas hanggang sa umapaw ang tubig sa bundok at binaha ang munting pamayanan. Sa kasalukuyan, sinasabing ang pamayanan ay nasa ilalim pa rin ng tubig, napapaligiran lamang ng mayayabong na kakahuyan kung kaya't hindi masyadong maaninag mula sa itaas ng tubig. Sa katunayan ayon sa mga sabi-sabi, may mga araw na parang umuusok ang tubig ng lawa. Ito ay dahil ang mga tao sa ilalim ay nagluluto ng kanilang pagkain na siyang nagpapainit sa tubig.

Ang lungsod sa Mainit maoy usa sa pinakanindot ug ginabalik balikan sa mga turista. Tungod kini sa talagsaon nga tubig dinhi nga natural nga init nga labing nakadayeg sa kadaghanan. Dugang pa, ang Mainit adunay daghang mga kasuroyan, aduna sab resort, talon ug nindot nga talan-awon. Ganahan ang mga turista mag balik-balik kay hilom, daghang mga kahoy ug presko kaayo nga hangin nga imong mahanggaw kon mosuroy ka sa Mainit. Tinginit man o tingtugnaw ang mga turista musuroy gihapon kay naay mga resort nga tubig mismo sa Mainit ilang gigamit aron makahumol ug ma relax jud ka. Isip usa ka lumulupyo sa Surigao usa kini sa mga lugar nga ikapasigarbo sa ubang mga tawo. Hamok an ila mga produkto na tag baligja para pasalubong sa ilang mga kamag anakan. Isda nga pijanga an pinaka himaliton ug paborito nan tanan. Petsa 15 nan disyembre an adlaw nan Mabuyok festival, kun hae hamok mga balikbayan ug turista an magsikadto tungod sa ganahan an mga tawo nga makakita ug makulay na pista nan mainiton ug mahibal.an an storya sa lumad ug nakaraan nan mga taga mainit diin adunay choral singing ug folkdance competition nga gisalmotan sa mga tinun-an gikan sa Elementary hangtod sa High School. Ang selebrasyon sa Adlaw nan Mainit hangtod sa Disyembre 15 diin gipahigayon ang Mabuyok Festival, ang kompetisyon sa Mabuyok mao ang finale. Ang Mabuyok usa ka lumad nga termino sa Mainit nga nagpasabut nga talagsaon, bag-o, dili kasagaran ug mabulakon. Ang pasundayag naghulagway sa sinugdanan sa kinabuhi sa Mainitnon nga "Danaw" nga gitawag sa lokal nga lanaw. "Danaw ang tinubdan sa kinabuhi! " Kay ang lanaw mao ang dugo ug panginabuhian sa ilang mga katigulangan ug hangtod karon. Ang Mabuyok Festival usa ka mabulakon nga pasundayag nga gitambungan sa mga tinun-an sa ilang lugar gikan sa elementary hangtod sa sekondarya alang sa mga bag-ohan ug mga batan-on nga dili makalimot kung unsa ang istorya sa ilang mga katigulangan. Among namatikdan usab ang mga tanom nga anaa sa tubig sa lanaw nga gitawag kini og "Pagusi" kini lumad nga lutos mao kini ang bulak nga nagsimbolo sa kainit sa pagpakiglabet sa mga Mainitnon.

Ang lungsod sa Mainit nahimutang sa habagatan-kasadpang bahin sa lalawigan sa Surigao del Norte - 44 ka kilometro gikan sa kabesera-Surigao City. Ang temperatura sa tubig talagsaon tungod kay kini natural nga init. Dako ug lapad ang lanaw nga nahimutang dinhi sa Lake Mainit. Daghan ang mga anindot nga resort hinungdan ang turista mag balik-balik gyud. Inig paingun sa Mainit malingaw ka sa mga gana kaayo nga talan-awon diin makita nimo ang basakan ug sa pikas kilid mao ang Lawa sa Mainit nga taas ug lapad kaayo. Ang Mainit natural nga nindot ug abunda sa mga gana nga view, adunay talon nga gitawag ug Togonan Falls sa barangay Marayag. Ang palibot hilom ug limpyo sa Mainit ug madanohon sa iyang katahom. Tungod sa kadako sa lawa niining gitawag nga Mainit Lake, Pangisda ug Pagbukid ang panginabuhian sa mga Mainitnon. Ang mga mangisdaay managat gikan sa hapon paingun sa kagabhion. Pajinga, hayuan , bugwan , balolong , gurami ug kasili ang kasagaran na kuha sa mga managatay . Usahay pud makakubit silag Bingaw isda nga pula. Apan niini among nahibal an nga ginagmay ra ang kuha sa mga mangisdaay mahitungod nga adunay illegal na mangisdaay pud diin ilang pukot kay gagmay ug mata maong ang mga gagmay kaayo nga isda sama sa Pijanga nga gitawag nilang Saguyon kay makuha jud. Ang

Pijanga kay isda nga lumad sa Mainit ug dili hitupngan sa ubang mga lawa Usa sa pangkinabuhi nan mga tawo labi na sa mga kababaihan an paghimo nan bulad na Pijanga.

Talahanayan 10..

Mga Salita/Pariralang Kultural ng Mainit Lake, Lungsod ng Surigao na Naghuhudyat ng kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Rotten	Kapansin-pansin	Bago dumating ang mga mananakop
Saguyon	Maliliit na Pajinga	
Pajinga	Uri ng isda sa Mainit Lake	
Pinakanindot	Pinakamaganda	
Nag Laya	Nangingisda sa Mainit Lake	
Tubig sa danaw	Tubig sa lawa	
Bingaw	Uri ng Isda sa Mainit	
Hain jauy isa ka bukal	May isang bukal	
Jaoy adlaw mu-aso	May araw na mausok	
Dako na danaw	Malaking Lawa	
Bundak kusog ulan	Bumagsak ang malakas na ulan	
Pagusi	Pagusi	Kastila
Gibahaan ang sitio	Binaha ay sitio	
Abunda sa tanum	Maraming tamin	
Mabuyok Festival	Pista ng Mabuyok	Amerikano
Mardi Gras	Mardi Gras	
Ginabalik-balikan	Binabalik-balikan	Kasalukuyan
Daghang kasuroyan	Maraming pasyalan	
Mainit Lake I	Mainit Lake I	
Mahanggaw	Pangamba	
Magsikadto	Mapunta	
dili kasagaran ug mabulakon	Hindi pangkaraniwan	
Kanunay pahinumduman	Palaging paalalahanan	
Likayan ang paglabay sa basura	Iwasan ang pagtapon ng basura	
Dasigun	Hikayatin	
Mainitun	Mga taga-Mainit	
Maduyok		
Dili kini kalimtan	Huwag itong kalilimutan	
Pangalagaan ang lawa	Pangalagaan ang lawa	
Gamay an mata	Maliliit ang butas	
Paggamit sa pukot	Paggamit ng lambat	

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Himuon buwad	Gagawing tuyo o daing	

Makikita na hindi nagbago ang mga pangalan ng uri ng mga isda mula noong bago pa dumating ang mga Kastila. Ang mga katawagan sa iba't ibang uri ng isda sa Mainit Lake ay siyang ginagamit pa rin ng mga lokal na residente.

Sa panahon naman ng mga Kastila, natutunang gamitin ang mga salitang “Pista” na nagmula sa salitang “Fiesta”. Ang pagdiriwang ay isang kaganapan na alam at idinaraos ng mga katutubo. Ang konsepto ay alam na ng mga Pilipino bago pa man dumating ang mga Kastila. Sa historya, mababasa na ang Pilipino noon ay mas matagal pang magdaos ng kanilang pagdiriwang dahil umaabot ito ng ilang mga araw. Nang dunating ang mga Kastila, pinaghalo nila ang relihiyon ng Katoliko at pagano na siya namang paniniwala ng mga sinaunang mga Pilipino.

Nang dumating ang Amerikano, dinala nila ang pagdaraos na “Mardy Gras” o Fat Tuesday (Creecy, 860AD). Ang Mardy Gras ay salitang hiram ng Amerikano sa mga Prances. Ito ang pagdiriwang ng pagkain ng matataba bago idaos ang araw ng pagninilay o mahal na araw.

Sa pangkasalukuyang panahon naman, mababasa na ang mga salita na nagagamit sa lalawigan ay mga tungkol sa pagbisita sa lugar at pangangalaga sa kalikasan upang mapanatili pa ang natural na anyo ng mga lugar na pangturistang ito.

11. Lake Mainit- Pangalawang Bersyon

Isa adto ka duyom samtang nagsuyong an mag-asawa sa isa ka kapon-an nan kahoy sa atbang nan ila bintana nakita gadjod nila na nahimo ini nan is aka dako na palasyo. Gikan sa ila tagtindogan nakita nila nag duha ka tawo., an isa bagan manambayon(albularyo) sanan an isa hari arang ka kalit na nawaya sa ila panan-aw, amo na nakahuna-huna sila na basin nagdamgo ra sidja. Pagkasunod duyom, nakabati na sab sila ng tingog/bores tas ini tagsundan hangtod nakaabot sila sa likod nan ila palasyo sanan nakita nila ang mga masugo na nagpasubo nan tubig. Sa way duha duha nabati gajod nila ang bores nan bata. Ang Reyna baja nagpakatawo nan ija bata...

Pagkahibayo nan mag-asawa, nusuyod dajon sila sa palasyo dakan Makita nila kon uno'y panhitabo pero an nakamalas kay nasapiti sila sa kuyon na may nagsubo na tubig. An nagsubo na tubig na jabo tas nusagol sa tignaw na tubig sa may sapa-sapa. Amo adto hinongdan sa mga pagbaha sanan pagsuwak nan tubig na amoy hinungdan sa pagkadaut nan mga tinanum sanan mga panginabuhian nan mga katawhan sa amo na lugar. Samtang nagjagan an panahon an mga sapa-sapa nuhawag sanan nahimo nan DANAW O DANA O na mas nakilay-an sa ngayan na MAINIT LAKE, sigun sa tagtuohan nan mga Mainitnon na nupaso ang tubig tungod sa tubig nan engkanto na nagsubo na najabo didto sa sapa-sapa. Tagpakita sa sugilanon an mga hinungdan kon ngano may mga kalamidad man, tungod kay nakalimot ra lamang an mga tawo na dapat ariglahon o atimanon ang palibot. Seguro ya na sila kabantay na an ila mga desisyon sanan ila mga hingas nakadaut na baja sa ato kinaijahan.

Talahanayan 11

Mga Salita/Parirala sa Narattibong Mabua na may Hudyat ng Kasaysayan sa Mainit Lake 2.

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
bagan manambayon	Manggagamot	Bago dumating ang mananakop
hari	Hari	
nawaya sa ila panan-aw	Nawala sa paningn	
koyon	Putik na ginagamit sa paggawa ng banga o palayok	
sapa-sapa	Munting sapa	
danaw	Look	Kastila
Palasyo	Palasyo	
Rayna	Rayna	
Engknato	Engknato	Amerikano
Mainit Lake	Mainit Lake	

Ang Talahanayan 11 ay naglalahad kung kailan nagmula sa isang bersyon ang alamat ng Mainit Lake. Ang kabuuan ng alamat ay makikitang mula pa sa panahon bago dumating ang mga Kastila dahil sa agos ng kwento na mababasa ang Engkanto, Hari at Reyna. Ang mga salitang ito ay hiram na salita. Kung ang mga tawag sa mga panauhing ay Rajah, Datu, o Lakan, masasabing ang mga ito sana ay mula pa noong panahong wala pang mga mananakop. Kumbinsido si Juan Francisco, isang awtor na nagsaliksik ng mga alamat sa Pilipinas na marami sa mga maagang materyal ang malapit na may kaugnayan sa katutubong kapitbahay ng Timog-silangang Asya. Gaya ng mga wikang Indo-European, ang mga salita ay naiambag mula sa materyal na bagay o partikular na mga kaganapan na direktang ipinapahiwatig sa mga pandama o damdamin (Shipley, 1984).

12. Tinuy-an Falls

Maradjaw karadjaw Busay!

Ang istorya gikan pa sa unang panahon na konektado sa istorya nan gugma na may mga trahedya na panghitabo. Nagsugod ini sa pagkawaya sa isa ka babaje na nakahuya sa isa ka marajaw karajaw na tribo na soud sa kabukiran nan Bislig. Nagduda an mga kadaghanan na an babaje pasekreto na nuiban sa isa kalayaki. Tag testingan sija paghanap sa ija uyab na isa ka marajaw na bagani o manggugubat. Paghuman sa pipila ka adlaw na paghanap, naguol sija ug nagluja.

Ug jaon pa'y gajud mga pangutana na nusuyod sa ila mga tagsa-tagsa ka huna-huna. Tawo ba gajud sija? O basin isa sija ka enkantada na gihigugma nan isa ka bagsik karajaw na bagani? Samtang naghuyat an bagani, nagpakita sa ija ng mga timailhan nan grabe na kagul-anan sa ija tagbati na kalisud. Marajaw gani kay natan-aw nan ija mga kaiban na tag istorya nija an ija kaugalingun sa isa ka kuyba na paagi ug nutago sija sa isa ka baga na lasang.

Isa ka adlaw nakita sija nan ija mga kilaya na nukadtu sa busay sanan nukalit pagkawaya. Nakabati sila nan singgit gikan didto, nakabati sab sila nan pagkahuyog ug nakita nila ang patay na lawas ni bagani na nulutaw sa agas nan tubig. Nakita sa wayong nan bagani na malipajon sija. "Mao jadtu an ija tagpili, ug ija tinuyuan nga ihatag an ija kinabuhì para makita utro ang diwata sa ija marajaw karajaw na pinuy-anan." Amo na tagtawag jaon na lugar na "Tinuy-an" gikan sa sinultihan na "tinuyuan".

Talahanayan 12..

Mga Salita/Parirala ng Naratibong Tinuy-an Falls sa Lungsod ng Surigao na Naghuhudyat ng kasaysayan

Mga Piling Salita /Parirala	Wikang Filipino	Pinanggalingang Panahon Ayon sa Kasaysayan
Tinuy-an o tinuyuan	Pinagplanuhan o sinadya	Bago dumating ang mga mananakop
marajaw na bagani	Matikas na mandirigma	
Busay	Talon	
ija tinuyuan	Kanyang sinagya	
Mahiluwas kung dili magbanha	mas ligtas kung hindi maging maingay	
nukadtu sa busay sanan nukalit pagkawaya	Pumunta doon ngunit biglang Nawala	
Tinuy-an o tinuyuan	Pinagplanuhan o sinadya	
Busay	Daloy ng tubig	
Tubig gikas sa pangpang	tubig mula sa bangin	
Hagdan-hagdan nga falls	Handan-hagdang talon	
Ligyas	Madulas	Kasalukuyan
Di makalimtang lugar	Dimalilimutang pasyalan	
Pa-secreto	Palihim	
Testingan	Subukan	Amerikano
Tinuy-an Falls	Talon ng Tunuy-an	
Mga trahedya na panghitabo	Mga pangyayaring may sakuna	Kastila
sistema ng politiko	sistema ng politiko	

Ang Talahanayan 23 ay ang mga salita at pariralang kultural na naghuhudyat sa ating isipan kung anong panahon naganap ang naratibo. Gamit ang teoryang naratolohiya, binibigyan ng linaw ang pagsusuri ng pangyayari sa panitikan ayon sa tunay na naganap sa kasaysayan.

Ang salitang Tinuy-an ay nagmula sa salitang *Tinuyo-an*, isang katutubong Cebuano na ang ibig sabihin ay sinadya o pinagplanuhang mga hakbang upang makamit ang minimithing layunin- **intentional act or performance to attain an objective or goal**. Mula sa salitang payak na *tuyo* na ibig sabihin ay “sadya” o “intensyon”, ito ay ginitlapan ng *-in* at hinulapian ng *-an*. Sa wikang Sinugbuanong Binisaya, ang gitlaping *-in* ay isinisingit pagkatapos ng unang katinig ng payak na salita kung kaya ay mapapansin na sa salitang *tinuyuan*, ang kasunod ng katinig na *t* ay *i*. Ang pagsingit ng gitlaping *-in* ay naghuhudyat na ang bagong salitang nabuo ay ginagawa ayon sa paraan o asal na isinasaad ng salitang-ugat. Sa pagsingit ng gitlaping *-in*, ang payak na salitang tuyo ay naging tinuyo. Nangangahulagan na ang isang bagay ay ginawa ng sinadya o intensyunal. Habang ang hunlaping *-an* ay idinurugtong sa isang salita upang magpahayag na ang isang kilos ay ginawa sa isang tao o bagay (Hunter's Wood PH, 2021). Kaya ang salitang **tinuyuan** ay nangangahulugang isang kilos na sinadyang gawin sa isang tao o bagay.

Dahil na rin nagmula sa wikang Sinugbuanong Binisaya ang ipinangalan sa talon, ang wikang Kinamayo na siyang sinasalita ng mga taga-Bislig ay masasabi na mas may malapit na ugnayan sa wikang Sinugbuanong Binisaya kaysa sa Tagalog at Ingles. Ayon sa ulat ni Stone (2000), ang wikang Sinugbuanong Binisaya ay malawak na ginagamit at naiintindihan ng mga Kamayo. Idinagdag pa niya na ang kabuuan ng mga Kamayo at mga Cebuano ay

nagkakaintindihan sa parehong mga wikang Sinugbuanong Binisaya at Kinamayo kapag nakikipagtalastasan sa isa't isa.

Kung papansinin ang kanilang kultura at paraan ng pamumuhay, ito ay nangyari sa panahon na hindi pa dumarating ang mga mananakop na Kastila at laganap na laganap pa ang kakaibang paraan ng pagpili ng pinuno ng isang pamayanan at ang paniniwalang animismo sa kahit saang sulok ng Pilipinas. Kaya naman, itinampok sa alamat ng Tinuy-an Falls ang isang *marajaw na bagani* o manggugubat na lubos na umibig sa isang napakagandang babae. Ang pagiging *marajaw na bagani* o manggugubat ng lalaki ay nagsasaad na ito ay nangyari noong panahon na ang sistema ng politiko ng kanilang tribu ay hindi pa naimpluwensyahan ng dayuhang mga ideolohiya kaugnay ng pamamahala. Hindi tinatawag na *datu* ang kanilang pinuno kundi bilang *bagani* na siya ring ipinapantawag sa kanyang mga kinasasakupan (Garvan, 1931). Pinipili nila ang magiging punong “*bagani*” o sa Ingles ay nangangahulugang “*warrior*” sa batayang siya ay nakapatay na nang hindi bababa sa limang tao, mahusay sa pananalita, bihasa sa mga batas at kaugalian, makatarungan at mabait tungo sa mga miyembro ng tribu, at panghuli ang pagiging talaga ng mga diyos. Dito pumapasok ang paniniwalang mayroon sila noong wala pa ang mga mananakop na Kastila at ito ang paniniwalang animismo.

Ang paniniwalang animismo ay ang pinakaunang relihiyong naging pananampalataya ng kanilang mga ninuno. Ang terminong animismo ay tumutukoy sa kalipunan ng mga paniniwala at kultural na kaugaliang nakaangkla sa konsepto na ang mundo ay tahanan ng iba't ibang mabubuti at masasamang espiritu at iba pang hindi pangkaraniwan at mitolohikal na nilalang. Kaya naman, sa alamat ng Tinuy-an Falls, ang *marajaw na bagani* o manggugubat na sinasabi ay umibig ng lubos sa isang babae na hindi niya masiguro kung tao ba o *basin isa sija ka enkantada*. Ibig sabihin pa nito, nagtaka siya at nagduda na baka ito ay mula sa mundo ng mga hindi pangkaraniwan o engkanto. Ang salitang “*enkantada*” ay nangangahulugang “*diwata*”. Ito ay kabilang sa mga mitolohikal na nilalang na iginagalang at sinasamba ng kanilang mga ninuno. Nang dumating ang mga mananakop na Kastila, napuksa ang ganitong pananampalataya sabay sa paglaganap ng pananampalatayang Kristyanismo. Sa kasalukuyan, ang relihiyong Katoliko ang dominanteng relihiyon ng mga Kinamayo (NSO, 2000). Ang kanila ring sistema ng politika ay nabago sa pagdating ng mga mananakop na Amerikano na nagdulot ng mga moderno at sibilisadong nosyon tungkol sa hustisiya at estado ng kapangyarihan (Buenconsejo, 2002). Sa kabuuan, masasabing ang alamat ay nangyari noong hindi pa nakarating ang mga mananakop na dayuhan.

Bagaman may bakas ng pag-aalinlangan at pagkalito si bagani, sinundan niya pa rin ito doon sa masukal na gubat hanggang sa *nukadtu sa busay sanan nukalit pagkawaya* o nakarating sila sa talon at bigla na lamang itong naglaho. Ang salitang *Busay* ay tumutukoy sa daloy ng tubig mula sa bangin o mas kilala sa tawag na Talon. Si bagani ay sinundan ng kayang mga kaibigan. Narinig ng mga kaibigan niya na may sumigaw at nahulog nang tingnan nila *nakita nila ang patay*, ibig sabihin ay natagpuan nalang nila na wala ng buhay ang kaawa-awang kaibigan. Nabigla ang lahat sa hindi kapani-paniwalang sinapit na kamatayan ni bagani. Gayunpaman, nasilayan nila ang maaliwalas at masayang ekspresyon sa mukha nito. Na tila nagpapahiwatig lamang na inialay niya ang kanyang buhay alang-alang sa kanyang mahal. Ito ay nangangahulugan na ang mga trahedya na panghitabo ay *ija tinuyuan*, ibig sabihin na ang lahat ng mga *panghitabo* o pangyayari na ito ay bunga ng *ija tinuyuan* o pagkukusang-loob ni bagani. Sa madaling salita *Tinuyuan* ang nangyari, at dito nagmula ang pangalang TINUY-AN hangul sa *tinuyuan*. Totoo man o hindi, ipinasalinsalin din ng mga lokal na residente ang paniniwala na kapag bumibisita sa lugar, mas ligtas kung huwag mag-ingay dahil ito raw ay maaaring makapagpagalit sa mga kababalaghang nilalang na naninirahan malapit sa Tinuy-an Falls.

Napapatungkol sa apat (4) na panahon ng kasaysaysayn ang lokal na alamat ng Tinuy-an. Sa panahong bago dumating ang mga Kastila, ang mga salita ay naglalarawan sa alamat nga matikas na mandirigma. Ang mandirigma ay binibigyang halaga noong **pre-colonial** na panahon. Mapapansin rin ang mga salita tungkol sa kalikasan na walang halong Kastila o Ingles na naglalarawan sa pangyayari sa lugar.

Noong panahon naman ng Kastila, ang mga pariralang trahedya at sistema ng politiko ay nahiram mula sa kanila. Sa panahong ito, ang mga Pilipino ay inaapi ng mga opisyal at prayle. Kahit na may sarili silang pamantayan ng pamumuno, pinilit na ipinatupad sa kanila ang sistema ng politiko mula kanluran.

Sa panahon ng Amerikano, ang ginawa nila ay pinag-isa ang wikang Ingles sa pangalan ng lugar upang maging madali para sa kanila na kilalanin kung anong anyong tubig ang Tinuy-an.

Sa kasalukuyan naman, nilapatan ng hulapi o unlapi ang salitang Ingles upang ito ay magtunog Filipino. Ang mga salitang ito ay “testingan” at “pa-sekreto”. Ang pag-uugnay ng wika ay hindi lamang tungkol sa wika. Umaabot ito sa isang buong kumplikadong set ng sosyolohiya at kasaysayan na katangian ng buhay sa pag-uugnay ng mga komunidad ng mga gumagamit ng wika. Ito ay isang puwang ng **linguistic** pati na rin ang sosyolohikal na **reproduction** at pagbabago (Mikahira & Rodriguez, 2020).

Buod

Iba-iba ang uri ng labing-isang (11) naratibo ng mga pook-panturismo sa buong lalawigan ng Surigao- Surigao del Norte, Surigao del Sur at ang kabisera na Surigao City: Enchanted River, Laswitan, Britania, Cloud 9, Magpupungko, Sohotoon, Maasin, Mabua, Mainit, at Tinuy-an.

Malilirip ng diwa na ang lahat ng naratibo sa Surigao del Sur ay nababalutan ng romansa o pag-ibig, samantalang ang iba pang bahagi ng lalawigan ay patungkol sa “**traveller’s notes**” o mga pagmamasiid ng isang manlalakbay, tala ng karanasan at daplis ng hiwaga ng buhay.

Sa kabuuan, bahagi ng karaniwang buhay ng tao ang mga paksa ng mga naratibo. Ipinakikita sa mga ito kung gaano kahalaga ang pag-ibig, pamilya at pakikipag-ulayaw sa dagat, lawa, ilog, bukal o anupamang bahaging tubig ng kalikasan ang isang Surigaonon. Hindi maitatangi na nilikhang para sa mga pook na katabi o karatig-dagat ang lahing ito na kabilang sa matandang kasaysayan na angkan ng Malayo-Polinesia at ang taglay na wika ay kilalang Austonesian na mga wika tulad ng Laos, Burma, Cambodia, Malaysia, Indonesia at iba pang panig ng Timog-silangang Asya.

Ang mga salita at pariralang kultural na Sinurigaon ay sintunog at baybay ng mga salita sa angkan ng Austronesia na mga wika. Bagaman, hindi magkatulad na magkatulad ang kahulugan, masasabi rin namang kahawig o magkalapit lamang. Halimbawa nito ang morpemang /jao/ na sa wikang Laos ay maaaring mangahulugang “**you**” o “**yes**” o “**you are the one**” kung ihahambing sa pariralang *maradjaw karadjaw* na nangangahulugang “**all the best for you**” ay malinaw na may mangyayaring pagkakaunawaan.

Kapansin-pansin ito sa labing-isang (11) naratibo ng pook-panturismo sa Surigao ang ponemang /j/ sa dalawahang pantig na salita gaya ng *ija, jao, nija, ija, sija, jaon, jadtu, gajud*; tatluhang pantig na salita gaya ng *babaje, magdajun, malajo, nagpudjo, tagsujop*; apatang pantig na salita gaya ng *pijangga, kinaijaha, malipajon, nabantajan, madjutok, pagkalajo* at napuna rin ito sa mga pariralang *magjagan-jagan, jaon na kadagatan, hain jai* at ang pamosong *maradjaw karadjaw* sa unahan, gitna o saan mang bahagi ng lahat ng naratibo. Masasabi ng mananaliksik na ang *Maradjaw Karadjaw!* (All the very best!) ay repleksyon ng mayamang kultura at matining na pananampalataya sa Diyos ng mga Surigaonon na nahirati na sa paglaban sa maraming pagsubok ng kalikasan dahil sa geograpikal na lokasyon ng lalawigan na nakaharap na nakakalawak at napakalalim na dagat Pasipiko sa timog ng Pilipinas.

Kapag ang usapin ay tungkol sa kahulugan kultural at kasaysayan o ang mas malalim na antas ng kahulugan na higit pa sa literal nitong ipinaunawa, tanging ang mga kaanib lamang ng tribu ang nakakaalam at hindi kasali ang mga taga-labas ng pamilyang wika, ang parirala o nakamihansang ekspresyon tulad ng pagbati na “*maradjaw karadjaw*” ay may malalim na pinaghuhugutan ng kahulugan ang Surigaonon. Ito ay ang napakatandang kasaysayan ng ugnayang pangwika na matutunton sa napakalayong panahon ng daigdig noong unang siglo sa pagkatatag ng Dinastiya ng Funan sa dulong silangan ng Cambodia. Ang emperyong ito ang una ring yumakap ng Hindunismo sa timog silangang asya na ngayon ay pangunahing pananampalataya sa Vietnam, Laos, Thailand, Indonesia, Malaysia at Singapore. Ang Funan katulad ng iba pang kapitbansa ay naimpluwensyahan naman nang labis ng kultura ng India. Sa kros komunikasyon sa mga karatig na bansa, ang pagkakahalu-halo ng mga salita ay di naiiwasan kaya madaling nagkakaintindihan ang iba-ibang lahi kahit sa mga tunog lamang. Ang pakikipag-ugnayang pagkomunikasyon ay

lalong lumawak sa panahon ng ika-13 siglo nang naging sentro ng komersyo ang Jolo sa isla ng Sulu. Naganap ito sa panahon ng emperyo ng Madjapahit na lalong nagpakalat ng mga wika sa timog silangang asya kabilang na ang Indonesia. Ang pinakadominanteng wika noon ay ang Lao na mula sa hilagang silangan ng Thailand. Ang tunog /dyaw/ ay sintunog ng /jao/ ng wikang Laos na nagangahulugang “ikaw” o “oo”. Kapuna-punang magkaugnay ang kahulugan ng maradjaw kaaradyaw na “lahat na pinakamabuti ang hangad para sa iyo”. Kahit pa naglaho ang emperyong Madjapahit noong 1364, lalong sumigla ang komersyo sa mga kaharian sa tabi ng mga dagat. Sa Pilipinas, ang mga mangangalakal sa Jolo ay naging palagian ding bisita ng taga Mindanao, sa Butuan at iba pang lalawigan. Marahil sa mga naging paglalakbay ng mga ito, napadpad ang mga kanunununuan ng tribong Surigao dala ang kanilang wikang sinurigaanon.

Kaugnay ng **Indolence of the Filipino People** ni Dr. Jose Rizal at ang anekdotang kwento ni Juan Tamad, masasabing ang mga Pilipino ay mapagpasensya, mahaba ang kanilang sukatan lalo na sa batas ng kalikasan dahil sila’y naniniwala na hindi dapat labagin ang batas ng *kinaiyahan* o kalikasan. Tayo dapat ang sumusunod sa kalikasan at hindi yaong babaguhin ang kalikasan katulad ng **climate change** na ang tao ang nagpapasimuno ng pagbabago, halimbawa sa **Enchanted River** o *Rio Encantado*. Kung napapansin ng mga tao o ng mga turista na nagsipuntahan sa lugar, tao ang naghihintay sa takdang oras kung kailan magsilabasan ang mga isda at sila’y papakainin sa mga nangangalaga sa kanila. Hindi naman pwedeng tayo ang magsasabing “magsilabasan na kayo” o magdidikta. Ang mahabanag pasensya at pagsunod ng mga Pilipino o ng mga Surigaonon sa batas ng kalikasan ay talagang hindi matatawaran. Hindi sila nang-aabuso sa pagkuha ng mga kailangan nila sa buhay na hindi naman nila kailangan sa isang panahon. Halimbawa na dito ay ang paghuli ng isda dahil sa kanilang paniniwala na iyong mga isda ay alaga ng mga higante at hinihintay nila iyong mga isda na lumabas, hindi para hulihin kundi pakainin lamang.

Ang konsepto ng paggalang sa kalikasan ay naroon din dahil alam ng mga nitibo na angkapaligiran doon ay tirahan ng mga higante. Hindi nila ginagalaw ang mga puno, bulaklak, at mga panananim bagkus inaalagaan nila iyon. Dahil sila’y naniniwala na ang kabayaran nito ay ang masaganang kabuhayan lalo ng buksan ang turismo sa Surigao. Katulad ng kwento sa paghihintay ni Juan tamad kung kailan bumagsak ang bayabas sa kanyang bibig. Hindi nga natin alam kung kailan babagsak iyong bayabas pero siya ay handang maghintay sa takdang panahon ng hindi inuunang inisip ang sariling kapakanan.

Samakatuwid, iyong paghihintay ay isang **virtue** o isang kagandahang asal. Hindi dapat ipilit sa tao ang kagustuhan niya laban sa batas ng kalikasan. Nasa Bibliya rin iyon, sabi ni God sa Ecclesiastes: may panahon sa lahat ng bagay, panahon sa pagyakap, panahon sa paglalayo, panahon sa pagdating, panahon sa pamamaalam, at panahon sa paghalakhak.

Kaya nga iyong pananampalataya ng tao o ng Surigaonon ay maaring hindi hayag pero ipinakikita iyon sa kanilang asal at paggalang sa kalikasan, iyong pagpapahalaga sa oras, sasabihin ng iba na mabagal sila o naghihintay lang ng swerte. Ang konsepto ng mga Surigaonon doon ay hinihintay nila ang takdang panahon na walang malabag o masira sa bigay ng kalikasan. Hindi mapilit ang mga isdang lumabas dahil kusa silang lalabas at may oras katulad ng konsepto ng paghihintay bilang kagandahang asal ng mga Surigaonon na naipakita sa kuwento ni Juan tamad sa paghihintay niya na mahinog ang bayabas.

Ang paghihintay ay konsepto ng pananampalataya dahil kung nananampalataya ka ay bibigyan ka ng Diyos ng biyaya sa tamang panahon. Hindi pipilitin iyon at hindi dadagdagan dahil sapat lang ang binibigay ng Panginoon tulad ng ating dalangin “bigyan mo po kami ng makakain sa araw-araw”. Ang “araw-araw” ay hindi para sa isang buwang itatambak ang pagkain dahil uurin iyon. Ito iyong nakita ng mananaliksik sa Enchanted River.

Ang paghihintay ni Juan Tamad kung kailan mahuhulog ang bayabas sa kanyang bibig ay maari ring ilapat sa naratibo ng Mabua Pebble Beach. Katulad ng mga bantilis sa baybayin ng Brgy. Mabua na sa dinami-dami ng mga unos o bagyo na nagdaan, sila’y nandiyan lang nakahilera at nakaantabay sa paparating pang mga hamon dahil makikita sa mga bantilis ang tunay na kagandahan ng asal o *kinaiya* na hindi mababa o mataas sa iba katulad ng isang Surigaonon. Magkakaroon ng **unity**/pagkakaisa ang tao, hayaan lang ang Diyos na siyang awtor o lumikha ng kalikasan ang sundin natin at Siya iyong maghuhulma ng ating kalikasang nagbibigay ng himaya o kalugoran sa kaniya.

Sumisimbolo ang naratibo ng Magpupungko ng paghihintay at pagbabantay. Sa iba't ibang mukha at uri ng panahon, ang mga mangingisdang Surigaonon ay hindi gumagamit ng mga dinameta, lason at iba pang uri ng pangingisda na ikasisira sa karagatan ni gumagamit ng mga malalaking barko upang samantalahin o obusin ang laman nito. Hindi katulad sa ibang baybayin katulad ng Cebu at Iloilo na nagkaroon ng kasaysayang may barkong tumagilid at natapon ang langis nito. Wala pa sa kasaysayan ng Surigao na mayroong barkong tumagilid at natapon ang langis sa karagatan at baybayin.

Ang kwento ni Juan tamad ay maaari ring paghugutan ng inspirasyon sa Cloud 9. Alam natin na ang naglalakihang alon na nakipaglaro sa mga Surfer ay hindi mo makikita sa kahit na anong oras. Hindi ito katulad sa isang ilaw sa gitna ng dilim na kung gusto mong lumiwanag at makita ang iba pang bahagi ng lugar, sa **switch** ka lang kakalabit. Ang naglalakihang hugis numero 9 na mga alon ay nangangailangan ng tamanga panahon. Kumbaga hindi natin maaring dektahan ang kalikasan. Ang isa pang nakakamangha sa Cloud 9 ay kung kailan may sama ng panahon, doon mo makikita ang tunay na ganda at hugis 9 ng dambuhalang alon na sumasabay sa pakikipaglaro ng mga surfers. Ang isla ng Siargao ang pinaka-ideyal na lugar para makita ang walang kapares na kagandahan ng Cloud 9.

Ganito rin ang ipinapakita ng Laswitan Lagoon. Ang mga bato sa palibot ng nasabing **lagoon** ay napakalmado. Marahil katulad sa mga taong matiwasay na nakatira sa isang pamayanan na nagkaisa at nagtutulungan at handang ipaglaban ang kaayusan ng lugar para sa lahat. Sa panahong may paparating na hamon o problema sa kanila, sabay-sabay silang sasalo nito. Ganoon ang Laswitan Lagoon, kung kailan masungit ang tiyempo o lagay ng panahon doon mo makikita ang lampas posteng tayog at ganda ng talsik o laswit ng tubig dagat. Sa bawat hampas ng alon sa mga bato doon nabubuo ang di kapani-paniwalang hugis at anyo ng tubig-dagat.

Sintesis

Sa mga natuklasan na kasaysayan sa bawat pook panturismo sa lalawigan ng Surigao, masasalamang ang mga bagong likhang salitang halaw sa mga wikang dayuhan kabilang na ang Ingles, kastila, Sinurigaonon ang iba pang wikang hatid ng matandang panahon ng kasaysayan ng Pilipinas. Maliban dito, nasasalamang din mula sa mga naratibo ang natatanging kagandahan ng ugali ng mga lokal na mamamayan sa mga turistang dumadayo upang saksihan ang kamangha-manghang hiwaga at karikitan ng mga pook na tinutukoy sa sampung naratibo.

Ayon sa mga turista na aming na panayam, ang kanilang binabalik-balikan ay hindi lamang ang napakagandang kalikasan at makapigil hiningang aktibidad na kanilang mararanasan sa bawat pook panturismo na kanilang mapupuntahan. Kundi, ang mga lokal na "*maabi-abihon*" sa mga bisita" o matulungin sa mga turista.

Natuklasan sa pag-aaral na ang madalas na pinanggalingan ng mga pangalan ng bawat pook panturismo sa lalawigan ng Surigao ay halaw sa mga salitang dayuhan na bumibisita sa mga pook na iyon tulad ng Ingles at Kastila. Ang makulay na kultura ng Surigaonon naman ang nagpayaman sa mga bokabularyo ng pagtatanghal o **festival**.

Kongklusyon

Malaki ang ginampanan ng kasaysayan ng bansang Pilipinas sa paglikha at paglilikom ng mga katawagang panturismo tulad ng sa sampung (10) pook turismo sa lalawigan ng Surigao. Ang pagdating ng mga bagong likhang salita mula sa mga bibig ng dayuhan sa iba't ibang panig ng daigdig ay nagpayaman sa wikang pambansang Filipino. Ang turismong ito ay nakatutulong sa pagpapabuti at pagpapaunlad hindi lamang sa kalagayan at imahe ng Surigao bagkus pati na rin sa bawat indibidwal na mamamayan na naninirahan dito.

Rekomendasyon

Magkaroon pa sana ang gobyerno ng isang proyekto na magpapakita ng mga natatanging lugar na maipagmamalaking tunay ng Surigao at maipapakilala pa sa mga tao ang likas na yaman na mayroon ang Surigao.

Dapat maging masigasig ang **Department of Tourism** sa paggawa ng programa at hakbang upang mapagpatibay at mapaunlad pa ang Turismo ng Surigao. Nararapat na ipagmalaki ng mga Pilipino ang Lalawigan ng Surigao dahil sa mayaman nitong kultura, kasaysayan, at tradisyon.

Sanggunian

<https://newsinfo.inquirer.net/929238/surigao-del-sur-48-hours-philippine-tourism>

<https://www.bestspotsph.com/2011/07/britania-islands-san-agustin-surigao.html>

[BRITANIA – LAKWATSA TA BAI \(wordpress.com\)](https://www.adventurouslens.com/?s=britania)

<https://www.adventurouslens.com/?s=britania>

[Enchanted River | Pang-Masa \(philstar.com\)](https://www.beholdphilippines.com/story-behind-name-surigao-del-surs-enchanted-river/)

<https://www.beholdphilippines.com/story-behind-name-surigao-del-surs-enchanted-river/>

<https://getaway.ph/blog/travel/laswitan-falls-and-lagoon-is-the-only-ocean-waterfalls-in-southeast-asia/>

<https://misorjournal.com/laswitan-lagoon-surigao-del-surs-hawaii/>

Municipal Tourism of Laswitan Lagoon, Cortes, Surigao del Sur

<https://www.thepinoytraveler.com/2022/02/enjoy-palm-tree-rope-new-in-magpupungko pilar SDN.html>

Municipal Tourism of Pilar, Surigao del Norte

Barangay Officials of Pilar

Pilar Historical Background origin

<https://www.atlasobscura.com/places/mabua-pebble-beach>

<https://lmda.wordpress.com/2008/02/08/legend-of-lake-mainit/>

[Mabua Pebble Beach – Surigao City, Philippines - Atlas Obscura](https://lmda.wordpress.com/2008/02/08/legend-of-lake-mainit/)

Mayor's Office, Jabonga, Agusan del Norte

Municipal Planning and Development Office of Mainit

www.bucasgrandeisland.wordpress.com

www.newyorkessays.com

www.vigattintourism.com/touricm

<https://thebackpackcouple.com/2016/03/13/tinuy-an-falls-the-niagara-falls-of-the-philippines>

<https://www.zenrooms.com/blog/post/tinuy-an-falls/amp/>

SOHOTON COVE Ang pangalan ng lugar ay nagmula sa wikang Cebuano so oton na | Course Hero

Apendiks:

1. MAINIT LAKE

Source: pinasplaces.com

Sa karaan nga panahon, sa panahon sa atong mga katigulangan, adunay nagpuyo sa basal nga lasang sa bukid, usa ka grupo sa mga engkanto o mga "diwatas" ug ang ilang matahum nga binuhing mga langgam, ang mga sungay o ang "kalaw". Nagpuyo sila nga magkauyon, apan samtang nagkadaghan ang ilang gidaghanon, nagsugod ang kagubot. Ang mga kalaw, nga nailhan nga mga orasan sa bukid nahimong saba kaayo sa ilang walay hunong nga pagtawag. Nagsugod ang panaglalis tali sa mga "diwatas" ug sa mga binuhing langgam, ang "kalaw". Ang mga "diwatas" nabusog ug nakahukom nga magbulag.

Copyright to IJAR SCT

www.ijarsct.co.in

DOI: 10.48175/IJAR SCT-30200U

910

Usa ka gabii niana, dihang takdol na ang buwan, nagtagbo ang mga "diwatas" ug mihangyo nga ipahilayo ang ilang mga balay sa bukid sa kanhing dapit. Ang kamagulangan kanila mikuha sa iyang sungkod ug mipikipik sa yuta sa makatulo. Diha-diha dayon, ang yuta milupad paingon sa kasadpan diin nagpundok aron sa pag-abre sa dagat. Ang bakanteng lote layom ug sa waya madugay napuno kini sa tubig nga naggikan sa mga gamot sa kabukiran. Ang porma sa tubig nahimong linaw ug karon mao na ang Hot Lake. Ang luna sa yuta nga milupad paingon sa kasadpan nasakpan sa pagsubang sa adlaw ug nahulog kini sa kadagatan. Dunay nag-ingon nga nahimo kining Isla sa Camiguin.

SALIN:

Noong unang panahon, kapanahunan ng ating mga ninuno, may naninirahan sa basal na kagubatan sa Kabundukan ng Diwata, isang grupo ng mga engkantada o ang mga "diwatas" at ang kanilang mga magagandang alagang ibon, ang mga sungay o ang mga "kalaw". Namuhay silang magkakasundo, ngunit habang dumarami ang kanilang bilang, nagsimula ang mga kaguluhan. Ang mga hornbill o kalaw, na kilala bilang mga orasan ng bundok ay naging napakaingay sa kanilang walang humpay na tawag. Nagsimula ang pagtatalo sa pagitan ng mga "diwatas" at ng mga alagang ibon, ang mga "kalaw". Nagsawa na ang mga "diwatas" at nagpasya silang maghiwalay ng landas.

Isang gabi, nang kabilugan ng buwan, nagkita-kita ang mga "diwatas" at hiniling na malayo sa dating lugar ang kanilang mga tahanan sa bundok. Kinuha ng panganay sa kanila ang kanyang tungkod na kahoy at tinapik ang lupa ng tatlong beses. Kaagad, lumipad pakanluran ang lupa kung saan nagtipon ang mga y rose ad para magbukas ng dagat. Malalim ang bakanteng lugar at hindi nagtagal ay napuno ito ng tubig na nagmumula sa mga ugat ng mga bundok. Ang anyong tubig ay naging lawa at ito na ngayon ang Mainit Lake. Ang kapisang lupa na lumipad pakanluran ay nasalo sa pagsikat ng araw at ito ay nahulog sa bukas na dagat. May nagsasabi na ito ay naging Isla ng Camiguin.

Paano nakuha ng Mainit ang pangalan nito

Maraming taon na ang nakalilipas, noong ang mga piratang Moro ay kilabot sa dagat, mayroong mga tribo ng mga taong lagalog, na nakatira sa kanlurang baybayin ng kabilang panig ng Kabundukan ng Diwata. Ang mga taong ito ay pinaniniwalaang nagmula sa Malay Peninsula bago pa man dumating ang mga conquistadores ng mga Espanyol. Nabuhay sila at umunlad sa kanilang paninirahan sa loob ng maraming taon ngunit hindi sila pinabayaan ng mga mandaragat ng dagat na nagbuklod sa bawat isla, nanloob at sumalakay sa mga dalampasigan. Ninakawan nila ang mga tahanan, binihag ang mga lalaki, babae at bata at ginawa silang mga alipin.

Dahil sa kanilang takot sa mga tulisang Moro, nagpasya ang mga tao na umalis sa kanilang lugar at tumakas sa hinterlands. Pagkatapos ng kalahating araw na paglalakbay mula sa baybayin ng dagat, narating nila ang tuktok ng bundok, at doon sila nagpahinga at gumawa ng pansamantalang kanlungan. Kinaumagahan, tumuntong ang mga lalaki upang maghanap ng makakain at nanghuli sila patungo sa silangan, nakakita sila ng malaking anyong tubig na napapaligiran ng mga bundok. Labis ang kanilang kagalakan, nalaman nilang sariwa at puno ng isda ang tubig. Nagpasya silang manirahan malapit sa baybayin ng malaking anyong tubig o sa lawa.

Kumalat ang balita at sumama sa kanila ang iba pang grupo ng mga tao mula sa baybayin ng dagat. Nagtatag sila ng isang nayon malapit sa pampang ng ilog. Sa kanilang pagsisiyasat at pangingisda sa ilog para sa pagkain, nakarating sila sa isang mainit na bukal ng asupre na umaagos patungo sa ilog. Tinawag nila itong "Mapaso" sa kanilang diyalekto at inilarawan ang ilog bilang "Mainit" another Visayan dialect word for hot. Habang ang ilog na ito ay umaagos sa lawa, gayundin ang lawa ay tinawag ding "Mainit". Kasunod nito, ang kanilang nayon ay tinawag ding "Mainit". Ang patuloy na paggamit at pagtukoy sa nayon bilang "Mainit" ay naging permanente. Lumaki at umunlad ang kanilang nayon at naging barangay. Ang pangalang "Mainit" ay natigil. Iyon ay kung paano nakuha ng "Mainit" ang pangalan nito.

1.1 Surigao del Norte. Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Siargao del Norte isa rito ang **Mabua Pebble Beach** ayon sa pag-aaral nina Trevor Shawn Elia, et.al na matatagpuan 30 minuto mula sa sentro ng

lungsod ng Surigao, ay natatangi sa marami sa mga tabing-dagat ng Pilipino dahil sa maraming makinis na puting pebbles na gumawa ng up ang kanyang baybayin. Mapapansin ang mga pook panturismo ng Surigao del Norte ang mga kasaysayan at kultura sa naratibo/salaysay ng Mabua Pebble beach. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang mga Maabua Pebble Beach ay bilang isa sa pinagmulan ng mga iba't ibang klase ng isda at pusit na mas kilala sa tawag na “*nokos*” nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

2. MABUA PEBBLE BEACH

Source: Dr. Gemma R. Escultor

Saunang panahon, kilaya an Brgy. Mabua sa Surigao City na usa sa gigikanan nan mga lain-laing isda sanan nokos. Isa isab kini sa singkwentay kwatro ka barangay sa syudad nan Surigao. Ini nahimutang sa amihanang sidlakan na bahin sa Mindanao, unja mabagtan ini dapit sa subang nan Barangay Lipata ug Timog nan Barangay Ipil, amo ini gitawag na Rural ug Coastal Barangay. An populasyon sa maong barangay kay mukabat sa 3,363 sumaya sa 2020 Census.

Segun sa mga lokal, an pulong na “Mabua” kay ga gikan sa isa ka klase nan nokos na abonda karajaw sa barangay an “Habua-habua” na diin jaon sab silay tinuohan nga Dili mag duoy sa pangisdaan o panagatan an mga babaje na tag regla kay kini magdaya nan malas sa mga managatay. Segun isab nan mga katiguyangan didto nag gikan an Mabua sa “Robua” na gikan sa ngayan nan tawo pero tagpulihan dajon tungod kay kabija sija paminawon.

Sa paglabay nan mga katuigan mas nakilaya pa ug nusikat pa pa an lugar na Mabua tungod sa talagsaon na baybay na gitawag nila ug “Pilakan” ug karon mas nakilay-an na kini nga “Mabua Pebble Beach”.

An Mabua Pebble Beach, na makita 30 minutos gikan sa sentro nan lungsod nan Surigao, kay talagsaon sa daghan na mga baybayon sa Pilipinas tungod sa kahamok na hamis na puti na mga bato na amoy naglangkob sa maong bayabayon. Samtang ang kadaghanan sa mga kaliguanan nahimu tungod sa mga bato na nadagsa sa bayod ug naporma kini nga kaliguanan. Ang Mabua Pebble Beach isab nahimu tungod sa ka kusog sa bayod nga mo hampas sa mga bato ug naghinay hinay kini ug porma. An dili maihap nga gidaghanon sa hamis nan mga bato nga naglangkob sa Mabua Pebble Beach. Segun isab sa mga tawo dinhi, an bato diri jaoy mga ‘therapeutic properties’. Kon hae makatabang karajaw sa atong lawas kay segun pa sa nagtuon na mga reflexologist kon magpanaw kita diri sa batoon nga baybayon makatabang kanhi sa pagmasahe nan atong mga siki nga naigo sa mga reflex point nga konektado sa atong internal organs.

Pagpangisda ug pagpanguma ang nag-unang gikuhaan nan panginabuhian sa mga katawhan tungod sa madagayaon na grasya gikan sa kadagatan ug kabukiran. Kuman, inila na an Mabua sa tibook syudad ug sa iban pang bahin nan Caraga tungod sa tin-aw na dagat niini ug sa talagsaong baybayon na jaoy nagkalain laing sukod sa bato, diin makita sab an nindot na pagsayop nan adlaw.

SALIN:

Noong unang panahon, kilala ang Brgy. Mabua sa Surigao City bilang isa sa pinagmulan ng mga iba't ibang klase ng isda at pusit na mas kilala sa tawag na “*nokos*”. Matatagpuan ito sa silangang bahagi ng Brgy. Lipata,

kanlurang bahagi ng “Sea North” ng Brgy. Punta Bilar at timog bahagi ng Brgy. Ipil, kaya itinuturing itong “Rural” at Coastal” barangay.

Ayon sa mga mangingisda doon ay bago paman tinawag ang lugar na Mabua ay tinatawag itong “**Habua**” na ang ibig sabihin ay paglipat sa kanilang produkto sa isang lalagyan patungo sa isa pa dahil puno na ito. Ayon naman sa mga matatanda rito na nanggaling din ang Mabua sa salitang “**Robua**” na mula naman sa pangalan ng tao subalit agad din itong pinalitan dahil sa hindi kaaya-ayang pakinggan.

Paglipas ng taon mas naging kilala at naging tanyag pa ang lugar ng Mabua dahil sa sa pagkakaroon nito ng malinis at kakaibang baybayin (beach) na tinatawag nila noon na “**Pilakan**” at ngayon ay mas kilala na bilang “**Mabua Pebble Beach**”.

Ang Mabua Pebble Beach, na matatagpuan 30 minuto mula sa sentro ng lungsod ng Surigao, ay natatangi sa marami sa mga dalampasigan ng Pilipino dahil sa napakaraming makinis na puting libing na bumubuo sa baybayin nito. Habang ang karamihan sa mga beach ay nabuo sa pamamagitan ng paggalaw ng sediment na naiimpluwensyahan ng hangin, alon at alon, ang natatanging Komposisyon naman ng Mabua Pebble Beach ay malamang na nabuo sa pamamagitan ng napakalakas na pasulong na mga pag urong ng alon na pinilit ang materyal na mga bato na hinihimok sa dalampasigan, at ang mas mahina na pagbabalik ng mga alon na bumagsak na naging sanhi ng pagdeposito ng materyal. Ang hindi mabilang bilang ng mga makinis na pebbles na bumubuo sa Mabua Pebble Beach. Ayon din sa mga tao dito, ang bato dito ay may therapeutic. Na malaki ang naitutulong sa ating katawan tulad ng pag-aaral ng mga reflexologist kapag lumakad tayo rito sa mabatong dalampasigan ay nakakatulong ito na mamasahang ang ating mga paa na tumatama sa mga reflex point na nakakonekta sa ating mga internal organ. Ngayon ay marami ng mga turista ang nagpupunta dito at kabilang sa mgagandang tanawin at ipinagmamalaki ng Surigao del Norte.

2. Surigao del Sur. Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur isa rito ang **Britanya Island**, ayon sa pag-aaral ni Brian Garcia (*Posted by [LAKWATSAISLIFE](#)*) ay isa pinakamagandang tourist attraction sa Pilipinas. Dahil sa napakagandang karagatan nila nanagbibigay linaw sa mga mata ng mga turista at napakalinis ng karagatan at kanilang lugar, at kung mag island hopping kayo ay madali lang makalipat dahil malapit lang at matutuklasan mo talaga ang ganda ng karagatan sa pamamagitan ng pag island hopping. At ang mga tao dito ay mga mababait kaya maraming mga turista mas magustohan ang lugar ng Surigao del sur, hindi lang dito kundi maraming pang pasyalan na siguradong magugustohan ng mga turista. Mapapansin ang mga pook panturismo ng Surigao del Norte ang mga kasaysayan at kultura sa naratibo/salaysay ng Britanya Island. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang mga Britanya Island ay nagmula sa Griyegong anyo na "Prettanike" o "Brettaniai," na nangangahulugang "isang koleksyon ng mga isla na may indibidwal na mga pangalan" nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

3. BRITANYA ISLAND

Ang pangalan na Britania, sa panahon ng Roman Britain, gikan sa ni-latin sa panahon mga Griyego na "Prettanike" o "Brettaniai" na nagpasabot "tinapok na mga isla na may talagsaon na pangalan". Kasagaran walay nagpuyo sa mga isla ug pati mga tanom, walay muturok.

Makita ang isla Britania sa timog na bahin sa Pilipinas, sa probinsya sa Surigao del Sur. Sikat ang tagbantog sa isla sa baynte kwatro (24) na gagmaytoy na mga isla na may lain-laing kaganahon. Duhaan o tulo (2 o 3) ka oras ang byahe gikan sa syudad sa Butuan City, Agusan del norte padulong sa Brgy. Britania, San Agustin Surigao del Sur.

Sa baynte kwatro na isla, upat (4) didto ang labing sikat tungod kay gabalik-balikan gayud sa mga turista.

1. *Hagonoy Island – diri kasagara una mun hapit kun mag island hopping o maglibot sa mga isla. may isla bahin sa isla na natabunan ang mga punuan ug lubi diin pwede bisan kinsa magpalitrato para sa instagram o sa FB.*
2. *Naked Island – Halos pareho lang na isla sa Siargao o kaha Camiguin an Naked Island na puros puti ang buhangin o sand bar.*
3. *Buslon Island – makita diri agn nagkalain-lain na aktibidad sa tubig sama sa banana boat, disco ball ug daghan pay lain. daghay mga turista nga maniudto sa isla. May ila usab mga nagtinda ug mga sea urchin o tuyom para matilawan sa tanan.*
4. *Hiyor-Hiyor Island – ang katapusang bahin na tour sa island hoping amo an Hiyor-Hiyor Island diin pwede ang mga turista maniudto, maglangoy-langoy, magduwa ug magpahuway. Kada isla may kalingawan na pwede sa kada pamilya.*

Matud sa ila lider na si Retuerto o sa laing tawag na Pater Fred, isa sa tradisyon na gisunod sa ilang tribu ang pagdaghan ug asawa sa ila gitawag na "Datu". Nagtuo sila na kung daghan ang myembro sa pamilya sa ilang lider, kusog ug lig-on ang Datu.

Sa pagkatinuod, may pito (7) ka-asawa si Pater Fred na haom sa mga adlaw sa isa ka simana. Dili kuno lalim sa sugod kay diri na magsugod ang selos sa usag-usa. Para dili daw masakitan ang iya mga asawa, gihatagan niya kada isa ug trabahuon para magkasinabot ang tanan hangtod sa nidaghan ug niabot na ug kwarantay uno (41) an iya asawa,

Hangtud karon, padayon gihapon ang paghimo ng taga-Britania sa mga klase-klase na mga "mancono", basket, bags, ingkuranan, lamisa ug uban pa.

SALIN:

Ang pangalang Britania, noong panahon ng Roman Britain, ay nagmula sa ni-latin noong panahon na mga Griyego na "Prettanike" o "Brettaniai" na nangangahulugang 'mga nakolektang isla na may kakaibang pangalan'. Karaniwan walang nakatira sa mga isla at kahit na mga halaman, walang mga usbong.

Ang isla ng Britania ay matatagpuan sa katimugang bahagi ng Pilipinas, sa lalawigan ng Surigao del Sur. Ang isla ay sikat sa dalawampu't apat (24) na maliliit na isla na may iba't ibang ugali. Inaabot ng dalawa o tatlong (2 o 3) oras mula Butuan City, Agusan del Norte hanggang Brgy. Britania, San Agustin Surigao del Sur.

Sa dalawampu't apat na isla, apat (4) ang pinakasikat dahil ito ay talagang dinarayo ng mga turista.

1. Isla ng Hagonoy - ito ang kadalasang unang pumupunta sa island hopping o paglilibot sa mga isla. mayroong isang isla tungkol sa isla na natatakpan ng mga puno at niyog kung saan kahit sino ay maaaring kumuha ng litrato para sa instagram o FB.

2. Naked Island - Ang Naked Island ay halos parehong isla sa Siargao o Camiguin na may purong puting buhangin o sand bar.

3. Buslon Island-dito makikita ang iba't ibang aktibidad sa tubig tulad ng banana boat, disco ball at marami pang iba. maraming turista ang nanananghalian sa isla. Mayroon din silang mga tintera na nagbebenta ng mga sea urchin o tuyom para matikman ng lahat.

4. Hiyor-Hiyoran Island-ang huling bahagi ng island hoping tour ay ang Hiyor-Hiyoran Island kung saan maaaring mananghalian, lumangoy, maglaro at magpahinga ang mga turista. Bawat isla ay masaya para sa bawat pamilya.

Ayon sa kanilang pinunong si Retuerto o ibang pangalan ni Pater Fred, isa sa mga tradisyon na sinusunod ng kanilang tribo ay ang pagkakaroon ng asawa sa tinatawag nilang "Datu". Naniniwala na sila na kung maraming miyembro ng pamilya ng kanilang pinuno, magiging matatag at matatag ang Datu. Sa katunayan, si Padre Fred ay may pitong (7) asawa na nababagay sa mga araw ng isang linggo. Hindi dapat malalim sa umpisa dahil dito nagsisimula ang selosan ng bawat isa. Upang hindi masaktan ang kanyang mga asawa, binigyan niya ng trabaho ang bawat isa upang magkasundo ang lahat hanggang sa dumami at ang kanyang mga asawa ay umabot sa apatnapu't isa (41), Hanggang ngayon, ang mga British ay patuloy na gumagawa ng sari-saring "mancono", mga basket, bag, upuan, mesa at iba pa.

2.1. Surigao del Sur. Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur isa rito ang **Enchanted River** ay mahiwaga bilang kanyang pangalan mismo. Tulad ng Wakulla Springs sa Tallahassee, Florida, walang nakakaalam kung saan nagmumula ang tubig. Ito ba ay tagsibol? Ang mga bahagi ba ng tubig ay nagmula sa dagat? Anim na daang metro ang layo ay ang baybayin ng Hinatuan Bay, na nahaharap sa Pacific Ocean. Ang ilog ay mukhang retrato na na-photoshopped; ito ay nagpapaalala sa iyo ng pelikula Blue Lagoon. Ang tubig ay kaya kristal malinaw na maaari mong makita kahit na ang pinakamalalim na bahagi. Kung wala kang gaanong alam tungkol sa paglangoy, sikaping lumangoy sa lugar kung saan may kulay ay mula asul hanggang berde; kapag ito ay darker asul, ito ay nangangahulugan na ito ay malalim na. Ang Enchanted River sa Surigao Del Sur ay kristal malinaw, perpekto para sa paglangoy. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang Enchanted River ay ayon sa naka diskubre ito ay ay pinaniniwaalaan ng mga lokal sa nasabing lugar na pagsapit daw ng dilim ay nagtitipun-tipon ang mga diwata, sirena, at duwende sa nasabing ilog para magkantahan at magsayawan sa sobrang linaw ng tubig ng Enchanted River nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

4. ENCHANTED RIVER

Idtong 2016 ga tuo gayod ang mga otaw ngawon nga lugar nga pag lapas daw song dowom kay maga tipon² kuno ining mga diwata, sirena, duwendi, ngawon sapa para mag kanta² mag sayaw² sa sobra ka linaw song enchanted River kong makaptan kuno ang tubig song diwata ky mahimo ining tin.aw matin.awi gayod. Laong pa song iban nga taga ngadto wa kuno miutro madiyaw kuno gihapon ang sapa sukad idtong iso pa siya bisan taodi nang bagyo ang miagi bantog cguro nga piga tawag ini nga enchanted river. Yaon isab iban nga mga dayo pagkahuman paligo yaon mabatian nila na lain nga sakit song kalawasan nila. yaon isab iban mangatol ang lawas . Laong pa isab song taga hinatuan sila kuno iyang mga otaw nga mga badlungoni, mabuyong tapos way mga tahod song lugar gin.anaw piga gabaan. Tana magdugay pa gayod ining enchanted River para makita o maabtan pa ini song mga musunoday nga mga kabataan .

Idtong 1999, ang unang pagkadto sa langub ng Hinatuan Enchanted River ni Alex Santos. Ang pagkadto sa sistema sa langub nagsugod human sa onse ka tuig nga pagsuyod sa langub ang usa ka grupo ng tulo ka manalumay sa langub na gipasiugdahan ni Dr. Alfonso Amores iban ang mga membro sang grupo nga yaan Bernil Gastardo at Emgee Guillermo idtong Pebrero 2010. Ang pagpangita niabot sa pagkakita sa usa ka nitago nga langub abre sa hawom nga 30 metro (98 kagin an). Ang yaang pagkadto nga nahibay an sa silid sa hawom nga tubig sang langub. Sa ika unom nga pagkadto idtong Hunyo 17, 2014, napatay si Dr. Amores human wara makagawas sa huot nga agia-anan sa langub tungod sa atake sa hawom nga 40 metro sulod sa huot na gawsanan padung sa Mayor's Chamber sa langub sa Hinatuan River.

Diri ordinaryo ang mga kolor sa sapa ug wala matukib nga kahiladman giinspirar sa lainlaing lokal ng mga leyenda. Mga istorya nga gidungagan sa mga engkanto og kolor ang sapa aron makamugna og talagsaong landong. Ang tubig giingon nga gitipigan nga limpyo ug tin-aw, ug ang ubang mga mystical nga mga binuhat usab nagsilbing mga magbalantay sa sapa. Matud pa sa mga magurang nga nagpuyo duol sa lugar naglangoylangoy sa sapa gikan alas 6 sa gabie o bag o mag gabie gituohan nga ang sapa gibantayan sa pipila ka mga espiritu nga nailhan usab sa tawag nga "Engkantos".

Ang mga espiritu gihulagway nga duha ka bobay nga adunay tag-as nga buhok ug berde nga panit nga nakit-an nga nagpanaw sa sapa ug nawara sa hangin. Kini maoy laing rason nanga gitawag ang sapa nga enchanted. Usa sa labing talagsaon nga bahin sa enchanted river mao ang diri matugkad nga hawomi niini. Nagtuo usab ang mga otaw didto nga ang mga espiritu nga nagpuyo dinhi nagpabilin usab nga kalimpyo ug kahapsay sa lugar ingon man ang kolor sa sapa. Mao kini ang nanga sa hinungdan nga daghang mga turista ang naglangoy sa mabaw nga bahin sa sapa nga adunay mga landong sa tubig gikan sa akwa marin na asul. Ang itom nga asul nga kolor sa sapa, nagpasabot nga hawomi gayud kini. Usa usab sa labing mahiwagang mga higayon sa pagbisita sa enchanted river mao ang gitawag nila nga "feeding time" kasagaran mga alas dose sa udto, usa ka caretaker ang mobagting sa kampana samatng nagsulti sa tanan nga muhaw as sa tubig tungod kay oras na aron pakan-on ang mga isda ngani. Unya gipatukar ang Hym sa Hinatuan ug kalit lang nga mitungha ang usa ka punggong sa isda ug wala sila mahibalo kun hain sila gikan. Uban sa nindot nga asul ug tin-aw nga tubig niini, uban sa pipila ka misteryosong gigikanan, ang hinatuan enchanted river giisip nga usa kini sa mga nindot nga atraksyong panturista sa Pilipinas. Ang enchanted river nahimutang sa Hinatuan, Barangay Cambatong Surigao del Sur. Ang unang tawag ngani kay Hinatuan river. Ang enchanted river gitawag ug "Enchanted" tungod kay wara pay nakaabot sa iyang sawog.

SALIN:

Noong 2016 ay pinaniniwaalaan ng mga lokal sa nasabing lugar na pagsapit daw ng dilim ay nagtitipon-tipon ang mga diwata, sirena, at duwende sa nasabing ilog para magkantahan at magsayawan sa sobrang linaw ng tubig ng Enchanted River. Sa tuwing mahahawakan daw kasi ng mga diwata ang tubig ay lumilinao ito nang lumilinao. Sabi pa ng isang taga-roon, hindi talaga nabago ang ganda ng ilog simula noong bata pa siya at kahit pa maraming bagyo na ang nagdaan sa lugar. Kaya nga siguro natawag itong Enchanted River. Samantala, mayroon din namang ibang mga bisita na pagkatapos maligo sa ilog ay nakaramdam ng kakaibang sakit sa katawan o 'di kaya naman ay pangangati. Dipensa naman ng isang lokal sa Hinatuan, sila raw marahil iyong mga pasaway, maiingay, at walang respeto sa lugar kaya siguro ay pinaparusahan. Sana ay tumagal ng panghabang panahon ang ilog at masaksihan pa sana ng mga susunod na henerasyon.

Noong 1999, ay ang unang paglalugad sa kuweba ng Hinatuan Enchanted River ni Alex Santos. Ang pangunahing paglalugad sa sistema ng kuweba ay nagsimula pagkalipas ng labing-isang taon nang pumasok sa kuweba ang isang grupo ng tatlong maninisid sa kuweba na pinamumunuan ni Dr. Alfonso Amores kasama ang mga miyembro ng pangkat na sina Bernil Gastardo at Emgee Guillermo noong Pebrero 2010. Ang pangunahing pagsaliksik ay humantong sa pagkatuklas ng isang nakatagong kuweba pagbubukas sa lalim na 30 metro (98 piye). Ang mga matagumpay na ekspedisyong ay ginawa na humantong sa pagkatuklas ng silid sa ilalim ng tubig na kuweba. Sa ikaanim

na ekspedisyong nito noong Hunyo 17, 2014, namatay si Dr. Amores matapos mabigong lumabas sa makipot na pasukan sa kweba dahil sa cardiac arrest sa lalim na 40 metro (130 piye) sa loob ng makipot na lagusan patungo sa Mayor's Chamber ng kweba sa Hinatuan Enchanted River.

Hindi pangkaraniwang ang mga kulay ng ilog at unexplored kailaliman ay inspirasyon ng iba't ibang mga lokal na mga alamat. Mga kuwento na ang mga diwata nagdagdag ng kulay sa ilog upang gumawa ng natatanging lilim. Ang tubig ay sinasabing pinanatiling malinis at maliwan, at iban pang mga mystical na nilalang na kumikilos din bilang tagapag-alaga ng ilog. Ayon sa mga nakakatandang tao na nakatira malapit sa lugar ang paglangoy sa ilog ay hanggang 6 ng gabi o bago ang gabi dahil pinaniniwalaan na ang ilog ay binabantayan ng ilang espiritu na kilala rin bilang "Engkantos". Ang mga espiritu ay inilarawan bilang dalawang kababaihan na may mahabang buhok at berdeng balat na nakita na naglalakad sa ilog at nawawala sa hangin. Ito ay isa pang dahilan kung bakit ang ilog at tinatawag na Enchanted. Ang mga tao doon ay naniniwala din na ang mga naninirahan ditong mga espiritu din ang nag maintain ng kalinisan at kaayusan ng lugar pati na rin ang kulay ng ilog. Isa sa mga pinaka-natatanging tampok ng Enchanted River ay ang kanyang hindi maarok ang lalim. Ito ay kung bakit maraming mga turista lumalangoy sa mababaw na bahagi ng ilog na may saklaw na lilim ng tubig mula akwamarin na asul. Ang kulay dark blue ng ilog, ibig sabihin ay malalim na ito.

Isa rin sa mga pinaka-mahiwagang sandal kapag bumisita ka sa Enchanted River ay ang tinatawag nilang "**feeding time**", karaniwang sa paligid ng 12 tanghali, ang isang caretaker ay ipa-napatunog na ang bell habang pinapakiusapan ang lahat nga tao umahon sa tubig dahil oras na upang pakainin ang mga isda dito. Tapos pinapatugtog ang "**Hymn of Hinatuan**" at bigla nalng may lalabas na kumpol kumpol ng isda at hindi alam kung saan sila galing. Sa magagandang asul at malimaw na tubig, kasama ang ilang misteryo ng pinagmulan nito, ang **Hinatuan Enchanted River** ay itunuturing na isa sa magagandang atraskyong panturista sa Pilipinas.

Ang **Enchanted River** ay matatagpuan sa Hinatuan, Barangay Cambatong Suriago del Sur. Ang unang tawag dito at Hinatuan River. Ang Enchanted River ay tinawag na "Enchanted" dahil wala pa ni isang tao na nakaabot ng kanyang palapag."

Isa pang bersiyon ng naratibo sa nasabing lugar (Enchanted River).

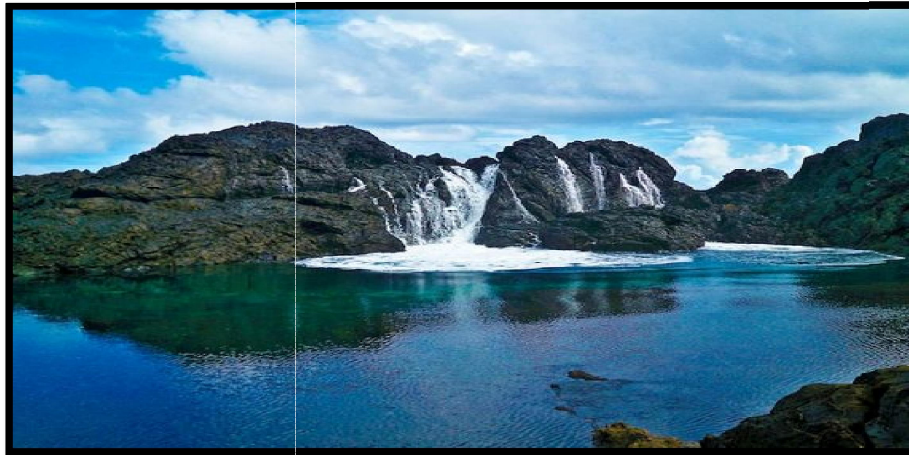
Kada alas-singko ng hapon ipinagbabawal na ang paglusong sa ilog dahil ito ang oras na lalabas ang diwata sa nasabing lugar kaya kailangang ibigay sa kanya ang mga oras na ito bilang respeto. Ayon sa salaysay, hindi na pwdeng maligo sa malalim na bahagi ng ilog sa mga ganitong oras dahil inilalaan na ito sa Puting Diwatang laging nagpapakita at nakikita ng mga mangingisda tuwing hapon noong hindi pa ito nabuksan sa publiko. Ito raw marahil ang dahilan kung kaya walang makapagpaliwanag kung saan nanggaling ang tubig ng nasabing ilog maging ang mga magagandang isdang lumalabas kada tanghali. Ayon sa isang staff sa nasabing lugar, noon daw ang Enchanter River ay pagmamay-ari ng isang pribadong pamilya. Naisangla nila ito sa bangko at hindi na nila tinubos dahil tuluyan na nilang ibinenta sa kompanya. Kaya noong malaman ng pamahalaan ng nabili na ito ng bangko, kinausap ng lokal na pamahalaan upang bilhin at gawing pook-pasyalan ng kanilang mga lokal na mamamayan. Ayon sa sugid ng staff, "mingaw kaayo ni nga lugar, wala kayo'y molaag diri kay lagi kahadlukan ang mga istorya sa Diwata ug walay mga namaligya diha o mga tindahan.

2.2 Surigao del Sur.

Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur isa rito ang **Laswitan** na ayon kay Sherry Mae Solomonrph.blogspot.com (2017) na ang ibig sabihin ng Laswitan ay yung 'wave na humahampas' kaya laswitan ang tawag nila dito' at hindi rin lagi may laswitan. Ang lagon sa ibaba ng bato formation ay kaya malaking sa na ito ay maaaring magkasya hanggang sa 200 mga tao – marahil kahit na higit pa! Tourists pagbisita sa lugar ay maaaring dipp sa mga pool na ito at makakuha ng kanilang sarili splashed sa pamamagitan ng dagat tubig na nagmumula sa kabilang panig. Ang lawa ay may malalim na bahagi na maaaring tamasahin ngunit mayroon ding mababaw na lugar na maaaring madisp sa ibang tao. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang Laswitan nagsisimula sa

lagoon, isang natural na palanggana sa tabi mismo ng baybayin, na pinaghihiwalay mula sa karagatan ng mga kamangha-manghang pormasyon ng bato na nakapaloob dito nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

5. LASWITAN

Sa karaang panahon, sumaya sa mga istorya nan mga taga Laswitan, Cortes Surigao del Sur, ang higitang anapog sa Laswitan Lagoon nagsilbing tagoanan nan mga Pilipino sa panahon sa mga Hapon. Ang Laswitan Lagoon nahimutang sa Barangay Madrelino, Cortes, Surigao Del Sur. Ang Laswitan Falls ug Lagoon sa Cortes, Surigao del Sur, tayagsaon. Tayagsa ra karajaw kini nga makit-an sa Southeast Asia. Ang kagana sa maong dapit nagsugod sa lagoon, usa ka natural nga basin tapad mismo ini sa baybayon, nga nahimuyag gikan sa dagat sa talagsaong mga porma sa bato nga jaun dinhi. Murag jauy swimming pool sa dagat. Ug sa tinuud, kini nga lugar nahimo nga panguna nga seksyon diin ang mga bisita molangoy aron magpatignaw. Nindot karajaw nga pagkahimo nga kinaijahan, ang lagoon mismo igo nga hinungdan sa pagbisita. Apan ang nakapahimo sa maong dapit nga mas espesyal mao ang paagi sa kusog nga mga bayud nga mihapak gikan sa kadagatan sa mga bato.

Ang mga bayud gikan sa kadagatan kusog karajaw nga sila makahimo sa pagsaka sa 20-foot rock formations, nga manaog ngadto sa daplin sa lagoon, nga nagmugna sa epekto sa mga busay. Kini usa ka showstopper gikan sa taas nga dapit sa mga tawo nga naglangoylangoy sa lagoon, o bisan jadtong nagbarog lang tupad sa baybayon. Adunay usa ka butang nga katingad-an (ug bisan usa ka gamay nga makahadlok) sa tingog sa mga nagdali nga mga bayud gikan sa dagat, nga naigo sa mga siglo nga daan nga mga bato, ingon og ang hangin nagdala sa tubig nga mas taas pa kaysa sa hangin (halos 50-60 ka tiil ang gitag-on. !), ug paubos pag-usab diin sila gikan.

Ang Laswitan Lagoon kay bahin na sa Kadagatang Pasipiko. Haom nga ngalan ang dapit. Ang Laswitan, sa pagkatinuod, gikan sa Bisaya nga pulong, “laswit,” nga hubaron nga “tubig sa dagat nga naigo sa mga bato” ilabina panahon sa Amihan, nagmugna kini og dagkong mga bayod nga mibuto sa mga bato ug nagmugna og busay tungod sa kusog nga hampak sa tubig niini. Ang kusog nga paghuros kasagaran gikan sa Oktubre hangtod Disyembre kung kusog usab ang hangin nga gikan sa Dagat Pasipiko. Ang lagoon ubos sa rock formation kay dako karajaw nga kini makakupot ug hangtod sa 200 ka tawo - tingali labaw pa! Ang mga turista nga mobisita sa lugar mahimong molangoy sa kini nga mga pool ug magsabwag sa ilang kaugalingon sa tubig sa dagat nga gikan sa pikas nga bahin. Ang lagoon adunay layom nga bahin diin malingaw ang mga manlalangoy apan jauy usab mabaw nga lugar diin makalangoy ang ubang mga tawo.

Sa istorya ni Mang Abudancio Sanchez, sa waya pa kini madiskubre sa mga biyahedor, ang Laswitan usa lang ka yanong dapit diin sila nagpiknik uban sa iyang mga higala ug nag-estambay sila. Ug sa waya madugay, nadiskobrehan ra gajud sa mga turista ang ilang sekreto mao nga sama sa tagpaabot, mihamok gajud ang mga turista sa Laswitan Lagoon, Cortes, Surigao del Sur.

SALIN:

Noong unang panahon ayon sa kwento-kwento ng mga taga Laswitan, Cortes Surigao del Sur ang higitang limestone ng Laswitan Lagoon ang nagsilbing taguan ng mga Pilipino noong panahon ng mga Hapon. Ang Laswitan Lagoon ay matatagpuan sa Barangay Madrelino, Cortes, Surigao Del Sur. Ang Laswitan Falls at Lagoon sa Cortes, Surigao del Sur, ay nakapa pambihira. Napakabihira lamang ang uri nito na matatagpuan sa Timog-silangang Asya. Ang kagandahan ng lugar ay nagsisimula sa lagoon, isang natural na palanggana sa tabi mismo ng baybayin, na pinaghihiwalay mula sa karagatan ng mga kamangha-manghang pormasyon ng bato na nakapaloob dito. Parang may swimming pool sa karagatan. At sa katunayan, ang lugar na ito ay naging pangunahing seksyon kung saan ang mga bisita ay lumalangoy upang magpalamig. Maganda ang pagkakagawa ng kalikasan, ang lagoon mismo ay sapat na dahilan para bisitahin. Ngunit ang higit na nagpapaespesyal sa lugar ay ang paraan ng paghampas ng malalakas na alon mula sa karagatan sa bato. Ang mga alon mula sa karagatan ay napakalakas kaya nagagawa nilang umakyat sa ibabaw ng 20-talampakang mga rock formation, bumababa sa gilid ng lagoon, na lumilikha ng epekto ng mga talon. Ito ay isang showstopper mula sa mataas na lugar ng mga taong lumalangoy sa lagoon, o kahit na ang mga nakatayo lang sa tabi ng baybayin. May kakaibang bagay (at medyo nakakatakot pa nga) sa tunog ng rumaragasang alon mula sa karagatan, na tumatama sa mga siglong gulang na bato, para lang dinala ng hangin ang tubig na mas mataas pa sa hangin (halos 50-60 talampakan ang taas), at muling bumaba kung saan sila nanggaling.

Ang Laswitan Lagoon ay nasa parte na ng Pacific Ocean. Ang lugar ay angkop na pinangalanan. Ang Laswitan, kung tutuusin, ay nagmula sa salitang Bisaya, "laswit," na isinalin sa "tubig dagat na humahampas sa mga bato" lalo na sa panahon ng Amihan, lumilikha ito ng malalaking alon na sasabog sa mga bato at lumilikha ng talon dahil sa malakas ng hampas ng tubig nito. Kadalasang nasa Oktubre hanggang Disyembre ang malakas na pagtalsik o pag laswit ng malakas na alon kung kailan malakas din ang hangin mula sa Pacific Ocean. Ang lagoon sa ibaba ng rock formation ay napakalaki na kaya nitong magkasya ng hanggang 200 katao - marahil ay higit pa! Ang mga turistang bumibisita sa lugar ay maaaring lumangoy sa mga pool na ito at mawiwisik ang kanilang sarili ng tubig dagat na nagmumula sa kabilang panig. Ang lagoon ay may malalim na bahagi kung saan masisiyahan ang mga manlalangoy ngunit mayroon ding mababaw na lugar na maaaring lumangoy ng ibang tao.

Ayon din sa kwento ni Mang Abudancio Sanchez na bago pa ito nadiskubre ng mga biyahero simpleng lugar lang daw ang Laswitan kung saan sila nag pi-piknik ng kanyang mga kaibigan at dati daw nila itong tambayan. At hindi nagtagal ay na diskubre na ng mga turista ang kanilang lihim kaya katulad ng inasahan nagsimula nag dumagsa ang mga turista sa Laswitan Lagoon, Cortes, Surigao del Sur.

2.3 Surigao del Sur.

Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur isa rito ang **Tinuy-an Falls** ang Tinuy-an Falls ay isang talon na matatagpuan sa Borboanan, Bislig City, Surigao del Sur. Ito ay ang main tourist attraction sa Bislig, isang siyudad na kilala bilang Booming City by the Bay. Ang talon ay may habang 95m at taas na 55m (180 ft), binansagan bilang "Little Niagara Falls". Ang Tinuy-an ay isang puting kurtina ng tubig na dumadaloy sa tatlong baitang at sinasabing pinakamalawak na talon sa Pilipina (carloandjessica.wordpress.com). Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang ay may sa isang alamat, may mga masasama at malupit na tribo na naninirahan sa kabundukan ng Agusan na nagpakulong sa mga naninirahan sa Bundok Magdiwata nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

6. TINUY-AN FALLS

Ang Tinuy-an Falls makit an sa Bislig City, Surigao del Sur. Ini ang pinaka madayaw na lami tan awon sa mga bisita sa Bislig City, yakila ini na Booming City by the Bay. Ini ang pinakabadihi hamoki nga tan-awnon nag awas-awas na busay sa Pilipinas na makit-an ilawom pasingud rainforest ng Bislig sa Barangay Burboanan, Surigao del Sur ng Mindanao. Nagtipon ini ng makadaot piro dayigonon na matin-aw na busay gikan sa rainforest sa Agusan del Sur. Na aroy kabadihi na taas 55 metro kataas o (180.4 kagin-an) ug lapadi na sukod 95 metro o (312 kagin-an).

Dumdum sa istorya, na aroy daotan na mga otaw naghuya sa budan ng Agusan na nagpreso sa mga otaw nga naghuya sa bud Magdiwata. Idtong isa ka adlaw, ang kana-an mga ulipon yapugos paghimo sa trabahong bug-at, yapugos pagkuha ng mga baboy ihas, paghinang ng gamay nga sakyanan sa dagat ngaran na baroto, gahinang ng mga baroto sa kanirang amo. Kadto nga adlaw, samtang gibugsay ang gisakyan niran yang gamay na baroto gagihud ang kanirang mga amo nga dautan nagsabot kaniran mga ulipon ug gituyo ngiran pagbugsay pasingod sa tumoy sa busay. Yakagtang ang baroto sa pangpang sa busay amoy ikapatayan sa kanirang pinakadautan na amo. Ini ang hinungdan sa ngaran sa busay. Ang tuyo sa mga ulipon nga patyon ang mga amo nila nga dautan.

Aron pay isa ka istorya nga gikan sa kagikanang panahon sa ngaran ng Tinuy-an Falls ,galaong ang ngaran naan sigo sa bayho sa lugar. Kanaan na istorya nagpabilin na ang porma sa hagdan-hagdan na bato sa lugar,nagsugilon nga gituyo paghinang ang mga bato sa alima na diri makit—an.

Tong 2005, gikumpara ang Tinuy-an Falls sa Niagara Falls ng Canada kay tungod sa kapariha ng hitsura sini nga makit-an nga aroy bangaw mogawas sa tunga ng 9 sa adlaw hangtod sa 11 sa adlaw nga aroy puti yatabon sa babaw sa tubig nga nag-agas sa tulo ka hagdan hagdan ug aroy ikaupat na hagdan dili makit-an.

Sa laong pa ng Tourism Office ng Bislig ug Manobo Tribal Council ang Tinuy-an Falls ay isa sa ilado na Co-Management Tourism na ang tumong maingganyo ang mga turista o mangdayuhay na manlaag o mobisita sa lugar pamaagi sa social media o magpadayag mga hulagway sa FB page para yakit-an ang kadayaw ug kaanindot ng Tinuy-an Falls kanato kaugalingon lugar sa bansang Pilipinas.

SALIN:

Ang Tinuy-an Falls ay matatagpuan sa Bislig City, Surigao del Sur. Ito ay isa sa mga pinakamahusay na atraksyong panturista sa Bislig City, na kilala bilang Booming City by the Bay. Ito ay ang pinakamalawak, multi-level na talon sa Pilipinas na matatagpuan malalim patungo sa rainforest ng Bislig sa Barangay Burboanan, Surigao del Sur ng Mindanao. Nagtatampok ito ng mapanira ngunit kahanga-hangang malinaw na talon na nagmumula sa rainforest na naghihiwalay sa Surigao del Sur at Agusan del Sur. Na may kabuuang taas na 55 metro (180.4 ft) at lapad na 95 metro o 312 talampakan.

Batay sa isang alamat, may mga masasama at malupit na tribo na naninirahan sa kabundukan ng Agusan na nagpakulong sa mga naninirahan sa Bundok Magdiwata. Isang araw, ang mga alipin ay napilitang gumawa ng mabibigat na gawain tulad ng pangangaso, paggawa ng maliliit na bangka na tinatawag na baroto, at paggaod ng mga baroto para sa kanilang mga amo. Noong araw na iyon, habang sinasagwan ang maliliit na bangka kasama ang kanilang

malupit na mga amo, nag-alsa ang mga alipin at sinadyang sumagwan patungo sa hangganan ng talon. Nahulog ang Bangka sa bangin ng talon at nagresulta ito sa pagpatay sa malupit nilang amo. Ito ay kung paano nabuo ang pangalan ng talon. Ang nilalayon na layunin ng mga alipin na patayin ang mga amo.

Ang isa pang kuwento ng ugat na pangalan ng ugat na pangalan ng Tinuy-an Falls ay nagsabi na ang pangalan nito ay nagmula sa hitsura nito. Ang bersyon na ito ay nagpapanatili na ang multi-tiered riverbed ng mga bato ay nagpapakita na sadyang nilikha ng isang hindi nakikitang kamay.

Noong 2005, hinango ang Tinuy-an Falls sa Niagara Falls ng Canada dahil sa pagkakahalintulad nito na nagpapakita ng bahaghari sa pagitan ng 9 an hanggang 11 am na may puting tabing ng tubig na umaagos sa tatlong antas na may ikaapat na baiting na hindi nakikita.

Ayon sa Tourism Office ng Bislig at Manobo Tribal Council ang Tinuy-an Falls ay isang ganap na co – management tourism na naglalayon na mahikayat ang mga turista sa pamamagitan ng social media na tangkilikin ang mga magagandang tanawin na nasa sarili nating bansang Pilipinas.

Isa pang bersiyong ng naratibo:

Isang kwento ng pagmamalabis ng kapangyarihan at lakas naman ang inilalarawan ng naratibo sa *Sugilanon ng Tinuyo-an*. Inilarawan dito ang pangyayari kaugnay sa pagmamalupit ng tribung taga-Agusan sa mga mamamayan na naninirahan sa Magdiwata. Minamaltrato ang mga Magdiwata ng malupit na pinuno ng nasabing tribu at binigyan ng mga mahihirap na gawain.

Dahil sa labis na kasamaan at pang-aabuso ng pinuno hindi lang sa kanila kundi sa inang kalikasan, nagkakaisa ang mga matatapang na mga mamamayan ng Magdiwata. Ginamit nila ang kapangyarihan ng tubig upang masupil ang pang-aapi sa kanila ng mga nasabing tribu, sinadya nilang lunurin ang mapang-aping mga pinuno nang tumalon sila mula sa gakit na sinakyan ng mga ito at itinulak papunta sa talon.

3. Siargao Island.

Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur isa rito ang Cloud 9 ayon sa paglalakbay ni Lhorence Sucano ay isa ang Cloud 9 sa pinakasikat na surfing spot sa Pilipinas na matatagpuan rin sa Siargao. Namangha ako sa laki ng mga alon, lalo na't ito ang pinaka-unang pinuntahan kong surfing spot. Plano ko sanang maligo, ngunit nadismaya ako dahil kati na ang dagat tuwing hapon, at dagdag pa rito ang mabatong dalampasigan na maaring makakasugat sa aking katawan. Ngunit sa kabila ng lahat, ang lugar ay punung-puno parin ng mga dayuhang nagpla-planong magsurfing sa malalaking alon. Hindi rin naman nasayang ang pagpunta ko dahil bukod pa sa mga alon, ang tanawin rin ng dagat at ng mga islang malapit sa Siargao ang nagpapaganda sa Cloud 9. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang Cloud 9, kasama ang Siargao ay patuloy na kinilala bilang tahanan ng isa sa nangungunang sampung (10) surfing sa mundo. Ang turismo sa lugar ay lumago, nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

7. CLOUD 9

Nailado kuman na isa sa nag una na surfinganan na lugar dinhi sa Pilipinas, an Siargao Island. Ini makita nato sa amihanang parti nan Surigao del Norte. Isa ini ka Paraiso na destinasyon para sa mga bakasyonista, ma pobre o dato man. An Isla nan Siargao suod sa Kadagatan nan Pasipiko (Pacific Ocean) na amo'y hinungdan nan mga dagko na bayod pasingud sa kabaybajonan. Ugsa man, dinhi nagsugod an tanan na natawag na "Surfing Capital of the Philippines" an Siargao Island.

Nagsugod inin tanan sa tuig na 1980 na may nakaabot sa isla na duha (2) katurista, sila ni Tony Arruza at Steve Jones. Samtang sila naghanap nan Insakto na kadakuon na bayod o "Perfect Waves", nakita nila ini sa Kadagatan sa Munisipyo nan Heneral Luna, tagngayanan nila ini na "Jacking horse". An ila nadiskubre na insakto nakadakuon na bayod o "Perfect Waves", isa na ini kailado sa tibook nasod na tagtawag na "Cloud 9", na dili maikumpara sa iban na lugar an kagana nan isla.

Jaon na mga panahon, dili pa ilado na surojanan ng mga turista ang isla nan Siargao. Mga pipila ra ka mga surfers o magduwaay nan bayod ang nakahibayo sa ini na lugar. Isa na didto ang surfer na si Max Walker, isa ka ilado na tawo tungod kay sija ang nagtukod nan mga Surfing Camp sa tibuok Habagatan-Sidlakang Asya sa waya pa sija mapatay. Ini nahimo na paagi sa nagkahamok an nakabati sanan nakadungog bahin sa Isla nan Siargao.

Sa kadugajan, sa tuig 1992, an isla nan Siargao nalakip sa mapa na may magana na mga bayod, tungod sa isa ka ilado na surfing photographer na si John Callana, na amo'y nagkuha nan mga hulagway, diin tagpakita an mga sikat na surfers na sila John Slater, Taylor Knox, sanan Kevin Davidson na nagduwa sa mga dagko na bayod sa Cloud 9. An istorya makita sa isa ka magazine na niabot sa tibook nasod.

Tungod sa kausaban, ang Cloud 9 nahimong mas ilado na surojanan sa mga katawhan gikan sa nagkalain-lain nasod. Sukad nan jadt, nakuha ng Munisipyo nan Heneral Luna an lugar na isa sa nag-una na surfingan dinhi sa tibook Pilipinas. Jaoy pa hamok lain surfinganan na lugar an nadiskubre sanan gipangayanan, an iban jadt sa amihanang parte nan lungsod, isa na didto an Tuason Point, Ventura, Tuesday Rock sanan Pilar Point. Tungod dinhi, andam permi an Siargao para sa mga turista na gusto musuroy sa maganan na palibot sanan mutisting pagsurfing sa mga dagkong bayod hilabina sa mga surfers gikan sa lain lugar na hilig magsurfing para sa pagsulay nan kakusog sa bayod depende sa lebel sa kasinatian.

Sa kada pista sa lungsod nan Heneral Luna, buyan nan Setyembre, an pareho na buyan sa Natyonal sanan Internayonsal na mga kompetisyon sa surfing. Diin ini isa ka marajaw na panahon sa pagtan-aw sanan masaksikan an mga dakong mga bayod sa Cloud 9.

Ang Cloud 9, apil an Siargao nagpadajon na iladong surujanan nan isa sa nag una sa napuyo na surfinganan sa tibook nasod. An turismo nan lugay nagpadajon sa paglambo tungod kay gipahimuslan nan mga lokal an pagnegosyo sa turismo na amoy basehanan sanan hinugdan sa pagtaas sa pagkailado sa Lungsod nan Heneral Luna, sama sa paghamok nan mga resort o puyhanan, restawran at tindahan, pagtudlo nan surfing(surf lesson), bangkero, tagagiya sa turismo (tour guide), panagat, pagkuha nan kinhasan sanan tuba sa kapun-an nan lubi, lakip sab an mang-uma, mamanday, manhilot, sanan mang-uling (coal). Nagsugod sab sa pagpalamo sa paghamok nan mga aktibidades na may kalabotan sa tubig. Isa na didto an paglawig, kayak, at kite surfing. Pipila sa mga isla suod sa Lungsod nan Heneral Luna sama sa Isla nan Daku sanan Guyam na may magana na mga destinasyon alang sa diving spot tungod kay puno ini nan bahandi sa kadagatan.

Sa kuman, an kultura na surfing sa Siargao nagpabilin na buhi, ilado sanan mas nutaas. Jaoy nagkalain-lain na surfing kompetisyon ang gipahigayon diri kada tuig. An Siargao Surfing Cup Competition gitawag na isa sa pinakadako na internasyonal sport event sa Pilipinas. Mapasigarbohon ang pusong Pilipino an pagkamaabiabihon sanan pagkamahigayaon sa bisan sin o, sanan malipajon nilang gipaambit sa lain na mga kultur asana tradisyon.

An mga lumulupyo nan Lungsod kasagaran nagsulti nan lumad na diyalekto, Surigaonon, pero nakasabot sab sila sa English sanan Tagalog. Tungod sa turismo ,hamok mga ekspresyon ang nahimu sana taggamit hangtod kuman sa bisan hae na parte nan Lungsod. Sama sa “Pagsure-oy, OMG,larlar at iba pa. Jaoy sab ila mga tinuohan sa tawo dinhi sa Lungsod nan Heneral Luna na hangtod kuman buhi sanan nagpabilin gihapon sama sa Tikyabang na sa kabuyan ra mugawas, an tagbawal manilhig sanan maligo pagduyom, sanan an “pagpag”.

Sigurado, an istorya nan Cloud 9 sa Siargao sanan an turismo nagpadajon sa pagkailado sanan paglambo samtang an mga lokal sanan turista nagpadajon isab sa kauswagan. Gisuportahan na kuman an industriya sa turismo tungod kay mas dako sanan sulit sa badyet pati na an mga puy anan o hotel pati na isab an mga lokal sanan internasyonal na kana nan peru waya’y gihapon makalabaw sanan makapildi sa mismong atrkasyon sa Siargao., ini ang Surfinganan sa Cloud 9.

SALIN:

Kilala ngayon bilang isa sa mga nangungunang destinasyon sa Surfing dito sa Pilipinas ang Siargao Island. Kung saan ito ay matatagpuan sa kanluran bahagi ng Surigao del Norte (800 km mula sa Maynila). Isa itong Paraiso na destinasyon para sa mga bakasyunista mula sa lahat ng antas ng pamumuhay. Ang Siargao ay malapit sa Karagatang Pasipiko (Pacific Ocean) na mayroong dalang malalaking alon patungong dalampasigan. Kung kaya’t dito nagsimula ang lahat at tinawag itong “Surfing Capital of the Philippines”.

Nagsimula ang lahat noong 1980 nang dumating sa isla ang dalawang dayuhan na sina Tony Arruza at Steve Jones. Sa kanilang paghahanap para sa perpektong alon o “Perfect Waves”, natagpuan nila sa loob ng munisipalidad ng Heneral Luna at tinawag nila itong “Jacking Horse”. Ang kanilang na diskubreng perpektong alon ay talaga namang kilala na ng karamihan sa mga tao ngayon bilang “Cloud 9” at hindi maikukumpara sa ibang lugar ang kagandahan nito.

Noong panahong iyon, hindi pa naging sikat na destinasyon ng mga turista ang Siargao. Mga iilan pa ring surfers ang nakakaalam sa lugar na iyon. Kabilang sa kanila ang isang Surfer na nagngangalang Max Walker, na kilala bilang nagtatag ng maraming Surfing Camp sa buong Southeast Asia bago pa siya namatay. Naging daan ito sa parami ng parami ang nakakarinig tungkol sa Siargao.

Di kalaunan, nang taong 1992, ang Siargao ay napabilang sa mapa na may mga magagandang alon, dahil sa isang sikat na surfing photographer na nagngangalang John Callaha, na siyang kumuha ng mga larawan kung saan itinampok ang sikat na surfers na sina John Slater, Taylor Knox, at Kevin Davidson na naglalaro sa malalaking alon sa Cloud 9. Ang kuwento ay naipublish sa isang magazine na kumalat sa buong mundo.

Dahil sa pagbabagong ito, ang Cloud 9 ay napasikat kaya ang mga surfers mula sa iba't ibang panig ng mundo ay sumugod sa destinasyon. Mula noon, nakuha ng bayan ng Heneral Luna ang lugar na ito bilang isa sa mga nangungunang destinasyon sa Surfing dito sa Pilipinas. Mayroon ding maraming iba pang mga surfing area ang natuklasan at naitatag at pinangalanan, ang iba ay nasa hilaga ng bayan, kabilang ang Tuason Point, Ventura, Tuesday Rock at Pilar Point. Dahil dito, nagging bukas ang Siargao sa mas maraming turista ang dadayo at susubok ng surfing o di kaya'y tatanaw sa ganda nitong lugar. Mayroon ding mga surfers na gustong maglaro at masubukan ang mga alon sa iba't ibang intensidad depende sa aas ng karanasan at personal na kagustuhan ng surfer.

Ang Cloud 9, kasama ang Siargao ay patuloy na kinilala bilang tahanan ng isa sa nangungunang sampung (10) surfing sa mundo. Ang turismo sa lugar ay lumago. Dahil sinamantala ng mga lokal sa pagnenegosyo sa turismo na siyang batayan sa pagtaas na katanyagan ng Bayan ng Heneral Luna at nagsimulang din bumuo ng maraming aktibidad na nauugnay sa tubig. Isa na ditto ang paglalayag, kayak, at kite surfing. Ang ilan sa mga isla na malapit lang sa Heneral Luna, tulad ng Daku at Guyam Island ay magagandang destinasyon para sa diving spot dahil puno ang mga ito ng yaman ng karagatan.

Sa ngayon, ang kultura ng surfing sa Siargao ay buhay na buhay at lumalaki, May iba't ibang surfing competition na ginaganap ditto taon-taon. Ang Siargao Surfing Cup Competition ay tinaguriang isa sa pinakamalaking international sporting event sa Pilipinas. Maipagmamalaki ang pusong Pilipino ay may mabuting pakikitungo at palakaibigan, at masaya silang nagbabahagi ng kanilang kultura at tradisyon.

Karaniwang nagsasalita sila ng katutubong diyalekto, Surigaonon, ngunit naiintindihan din nila ang parehong Ingles at Filipino. Sa tuwing Kapistahan ng Heneral Luna, na gaganapin sa buwan ng Setyembre, ang parehong buwan ng Pambansa at internasyonal na mga kompetinsyon sa surfing. Kung saan ito ang isang magandang panahon upang bisitahin ang naglalakihang alon sa Cloud 9.

Tiyak, ang kuwento ng Cloud 9 sa Siargao at ang turismo nito ay patuloy na lumalago habang ang mga lokal at turista ay patuloy na umuunlad. Sinusuportahan na ngayon ng industriya ng turismo ang malawak at mas sulit o swak sa budget pati na ang mga luxury hotel nito. Gayun din ang mga lokal at international na kainan ngunit wala parin tatalo sa mismong atraksyon ng Siargao, iyon ay ang Surfing sa Cloud 9.

3.1 Siargao Island.

Kakikikitaan sa Talahanayan 1 ng talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur isa rito ang Maasin River ang lugar na ito ay pinaka-tanyag para sa kanyang kaakit-akit ilog, lalo na ang lugar na may basag na puno ng niyog na karaniwang makikita mo sa isang Siargao travel brochure. May lubid na nakakabit sa puno kung saan maaari kang ugoy at plunge sa 6-ft. malalim na ilog. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang Maasin River ay kilala sa kasaganaan ng mga produkto mula sa root crops, gulay, prutas at aqua marine products tulad ng alimango, hipon at bangus fish cultured, nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

8. MAASIN RIVER

Adton tuig 1928, nabuo an isa ka komunidad na may 20 kabayay na tagkilay-an sa ngayan na Sitio Ujog na apil sa munisipalidad nan Dapa, Surigao del Norte. Pagkahuman nan Ikaduha na gera sa kalibutan, tagtukod an simbahan nan Aglipay (IFI) an pinakauna na relihiyon sa sitio ujog, jaoy isa ka elementarya, grade 1 sanan 2 na eskwelahan.

Tuig 1951, nahimo na Mayor si Vicente Rocolcol nan lungsod nan Dapa, Si Teneyente del Barrio Hipolita C. Luego, an naglaong na bag-ohon an ngayan nan Sitio Ujog sa Sitio Maasin. An Maasin na ngayan tagkuha sa sulti na ASIN, tungod kay an sitio tagpalibutan man nan maasin na tubig sanan dako na kabakhawan.

Adton Oktubre 31, 1953, nahimo an lungsod nan Pilar. Isa an Sitio Maasin na apil sa mga barangay sa lungsod nan Pilar. Unsa nahimo an Baryo Maasin, Pilar, Surigao del Norte.

An Baryo Maasin kay makita sa amihanan nan Pilar, sidlakan nan General Luna, habagatan nan Dapa, sanan subangan nan Del Carmen. Ini na barrio jaoy sukod 4.964 ektarya, isa ka agricultural lapu na jaoy sukod na 2.056 ektarya sanan jaoy 4.5 kakilometro na kabakhawan na sumpay sa silingan na mga barrio sanan jaoy tropical na panahon.

An Baryo tagkilay-an na hamok mga produkto sama sa mga duma, gulay, prutas sanan aqua marine product sama sa alimango, hipon sanan bangus. Kasagaran sa mga tawo sa barrio Maasin kay nagsalig sa pangopras nan lubi. Sa pag-abot sa teknolohiya, naghanap nan lain panginabuhì sama sa pagtinda, habal-habal, sanan mga multicab na pamasaheroan. An iban tawo kay panday sanan jaoy nay kaugalingon negosyo.

Nolabay an tuig, nolambo an Baryo Maasin nahimo ini na progresibo na baryo. Nosikat an baryo tungod sa baliko na lubi na jaon dapit sa suba na tagtawag sa una na "LITIK". Nahibaw-an an suba nan Maasin tungod kay Kenneth E. Gonzales "Enot" sa ija angga. Nakuha an atensyon nan isa ka turista. Tungod sa ija pagpanik sa punoan tapus paglaybrog gamit an pisi. Pagkakita nan turista ija Dajon tagkuhaan nan litrato sunod ija tagpost an litrato sa social media.

Kadugajan hamok na mga turista an nagpapiicture sanan nokatkat sa punoan sa lubi. Sa kuman, an Maasin River isa sa tagkuhaan nan pondo sa baryo tungod sa mga bayad sa entrance sa mga turista sanan sa mga bayad sa rent sa baruto.

Sa pagkakuman, an Baryo Maasin nadiskubre pag-isan, ikaduha sa pinakadako sanan progresibo na baryo sa Lunsod nan Pilar.

SALIN:

Noong taong 1928, nabuo ang isang komunidad ng 20 kabahayan na kilala bilang Sitio Ujog na naging bahagi ng munisipalidad ng Dapa, Surigao del Norte. Pagkatapos ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig, itinayo ang simbahan ng Aglipay (IFI) ang pangunahing relihiyon nito, isang elementarya, grade 1-2 na may isang gusaling silid.

Noong 1951, hinirang ni Mayor Vicente Rocolcol ng munisipalidad ng Dapa, si Tenyente del Barrio Hipolita C. Luego, na nagmungkahi na baguhin ang pangalan ng Sitio Ujog sa Sitio Maasin. Ang Maasin ay isang salita na literal na nangangahulugang ASIN, hango sa katotohanan na ang lugar ay napapaligiran ng maalat na tubig at malalawak na bakawan.

Noong Oktubre 31, 1953, nilikha ang munisipalidad ng Pilar. Pinangalanan ang Sitio Maasin bilang isa sa mga magiging barangay na bubuo sa bagong likhang bayan. Kaya naman, binuo ang Barangay Maasin ng Pilar, Surigao del Norte.

Ang Barangay Maasin ay matatagpuan sa hilagang bahagi ng Pilar, silangang bahagi ng General Luna, Timog bahagi ng Dapa, at kanlurang bahagi ng Del Carmen. Ito ay may kabuuang sukat ng lupain na 4.964 ektarya, isang agricultural land area na 2.056 ektarya at 4.5 kilometrong bakawan na konektado sa karatig barangay ng Mabini at may klimang tropikal na katulad ng lalawigan ng Surigao del Norte.

Ang barangay ay kilala sa kasaganaan ng mga produkto mula sa root crops, gulay, prutas at aqua marine products tulad ng alimango, hipon at bangus fish cultured. Karamihan sa mga tao ay umaasa sa produksyon ng kopra para sa kanilang pamumuhay. Gayunpaman, sa pagkakaroon ng bagong teknolohiya, ang mga taga barangay Maasin ay tumitingin sa iba pang pinagmumulan ng pang-ekonomiyang tulad ng pagmamay-ari ng mga rehistradong sari-sari store, pagpapatakbo ng mga motorsiklo (habal-habal) at maging ng mga multicab, ang iba ay nagtatrabaho bilang mga karpintero at pagkakaroon ng negosyong kasangkapan.

Lumipas ang mga taon, umunlad ang Barangay Maasin at naging progresibong barangay. Naging tanyag ang kanilang barangay dahil sa baluktot na puno ng niyog sa tabi ng ilog ng Maasin na ang dating tawag ay "LITIK". Nadiskubre ang maasin river dahil kay Kenneth E. Gonzales "Enot". Nakuha ang atensyon ng isang turista dahil sa ginawang pag-akyat sa puno at umindayog bago tumalon sa ilog. Pagkatapos makita ng turista ay kinunan ito ng litrato at pinost sa social media.

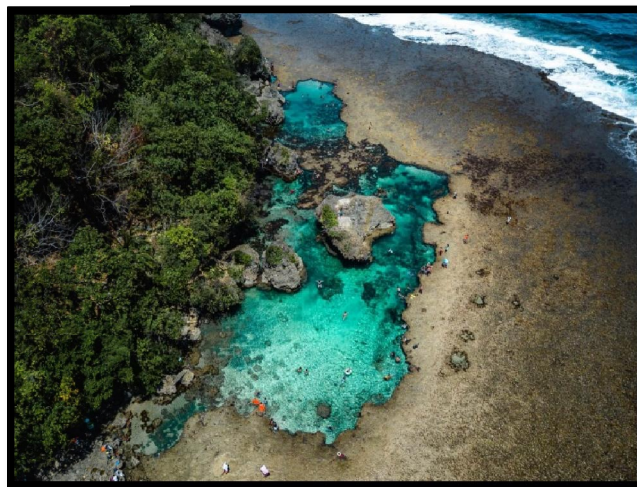
Paunti-unti nakilala ang maasin river maraming turista ang pumunta at umaakyat sa puno ng niyog at magpakuha ng litrato. Sa ngayon, ang Maasin River ay isa sa mga pinagkukunan ng pondo sa barangay dahil magbabayad ng entrance fee ang mga turista at lokal at pagrenta ng mga bangka, babayaran ang tourist guide para matuklasan nila ang kagandahan ng kalikasan ng buong Maasin River.

Sa katunayan, ang Barangay Maasin ngayon ay tumaas at nalaman sa survey bilang pangalawa sa pinakamalaki at progresibong barangay sa Bayan ng Pilar.

3.2 Siargao Island.

Ang Magpupungko, Surigao del Sur ay isang natural na kamangha-manghang bahagi ng dagat na parang **swimming pool**. Magandang puntahan ang lugar na ito kapag ang panahon ay nasa **low tide** at ang mga bato nito ay may iba't ibang pormasyon na nakakaagaw ng pansin at ang tubig ay malinaw na paranng krystal. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang Magpupungko ay sikat dahil maaari kang gumawa ng maraming aktibidad tulad ng matinding pagsisid sa bangin, magpiknik, kumuha ng group pictures/selfies at magpahinga kasama ang mga kaibigan o pamilya at iba pa., nasa mga linya gaya ng naratibo/salaysay sa ibaba:

9. MAGPUPUNGKO

Adton tuig oktubre 31, 1953, taghimo an lungsod sa Pilar. An pilar ay isa ka baryo adton una na sakop ng lungsod sa Dapa, Surigao del Norte. Nahimo an lungsod nan pilar kay tungod sa balaod nan Executive Order No. 638 na tag-isyu nan ato Pangulong Elpedio S. Quirino. An mga pinakailado na mga tawo na nagpaligi sa paghimo nan lungsod nan pilar adton Agosto 15, 1953 sa kapistahan nan San Roque, tagpangunahan nila Jose Gonzales alkalde nan Dapa, Vicente Rocolcol sanan Alkalde Gaudencio Plaza nan General Luna, mga bisita.

An lungsod nan pilar kay mahikit-an sa Sidlakan nan parte nan Siargao Island. Taghibay-an na isa sa pinaka dako na isla sa Probinsya nan Surigao del norte. Makit-an sa Sidlakan parte nan Pacific Ocean 200 milya sa sikat na Philippine Deep.

An lungsod nan pilar jaon sa sidlakan parte nan Surigao del Norte na jaoy sukod na kalupaan na 9,985.70 ektarya, sanan mga tawo na 8,023 adton 2007 jaoy sab kinse sanan onse ka mga barangay nan pilar an Caridad, Datu, Jaboy, Maasin, Mabini, San Roque, Dayaohay, Consolacion, Katipunan, Punta, Centro, Pilaring.

Ang mga produkto sa Pilar kay mahamok sama sa mga kopras, mga duma, gulay, mga prutas sanan Aqua marine jaon parihas mga alimango, uyang, bangus (Milkfish). Kahamkan na mga tawo nagsalig sa ila mga produkto na amoy adlaw-adlaw nila na panginabuhian. Tungod sa bag-o na nuabot na teknolohiya, an mga taga Pilar kay jaoy na bag-o na panginabuhian pagtag-ija sa rihistrado na pagtukod nan mga sari-sari store, paggamit nan motor pampasaheroan o habal-habal sanan pamasaheroan na mga multicab, pagpamanday sanan panag-ija na pagtinda nan mga hardware.

An Magpupungko rock pool kay isa sa natural na rock pool mga tidal pool, na makit-an kon mubaba an tubig o muhunas na amoy pagbuthan sab kon motaob o magbayod. An tourist spot nan magpupungko kay sikat kay hamok mga aktibidad an mahimo sama sa paglangoy sa kilid nan mga rock pool, pagpiknik, magpiture o magrroup selfies, maghigdaay, magduwa-duwa kaiban an mga higaya. An magpupungko kay gikan sa "Visayan" na sulti na "Pungko" na tagtawag na nuingkod. Jaoy dako na bato na palingin at itsura na nag-ingkod sa isa ka bato na lapad. An mga turista kay hilig magpahuway sa tayom nan bato sanan magpicture sa ilayom o kilid sa bato. Sikat sa magpupungko jaon grabi kalinaw na rock pool puyde mag swimming, sun-bathing sanan iban na aktibidad.

Sa pagkakuman an Pilar kay isa sa asensado na lungsod sa Siargao, Surigao del Norte

SALIN:

Noong Oktubre 31, 1953 nilikha ang municipalidad ng Pilar. Ang pilar ay isang barrio noon ng munisipalidad ng Dapa, Surigao del Norte. Nalikha bilang Lungsod ang Pilar dahil sa Executive Order No. 638 na inisyu ng pangulong Elpedio S. Quirino. Ang mga prominenteng tao na siyang nanguna paglikha ng lungsod ng Pilar noong Agosto 15, 1953 sa kapistahan ng San Roque, pinangunahan nina Jose Gonzales Alkalde ng Dapa, Vicente Rocolcol at Alkalde Gaudencio Plaza ng General Luna, mga panauhin.

Ang Lungsod ng Pilar ay matatagpuan sa Silangang bahagi ng Siargao Island. Tinutring na malaking Isla sa Probinsya ng Surigao del Norte, makikita sa Silangang bahagi ng Pacific ocean na nasa dalawang- daan milya sa pamusong Philippine Deep.

Ang Lungsod ng Pilar ay matatagpuan sa Silangang bahagi .Ito ay may kabuuang sukat ng lupain na 9,985.70 ektarya, may populasyon 8,023(as of 2007), at may labin-limang,at labin-isa na mga barangay ay ang Caridad, Datu,Jaboy, Maasin, Mabini. San Roque, Dayaohay, Consolacion, Katipunan, Punta, Centro, Piling.

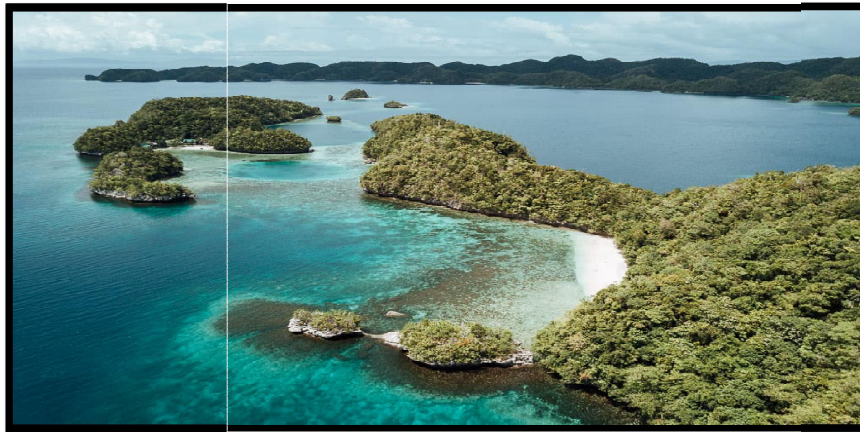
Ang lungsod ay kilala sa kasaganaan ng mga produkto mula sa kopra, rootcrops, gulay, prutas at aqua marine products tulad ng alimango, hipon at bangus fish cultured. Karamihan sa mga tao ay umaasa sa produksyon ng kopra para sa kanilang pamumuhay. Gayunpaman, sa pagkakaroon ng bagong teknolohiya, ang mga taga lungsod ng pilar ay tumitingin sa iba pang pinagmumulan ng pang-ekonomiyang tulad ng pagmamay-ari ng mga rehistradong sari-sari store, pagpapatakbo ng mga motorsiklo (habal-habal) at maging ng mga multicab, ang iba ay nagtatrabaho bilang mga karpintero at pagkakaroon ng negosyong kasangkapan.Lumipas ang mga taon, umunlad ang Lungsod ng Pilar dahil sa sikat nitong panturismo at dito makikita ang tanyag na Magpupungko Beach.

Ang magpupungko rock pool ay isang likas na rock pool na matatagpuan sa Siargao Island. Ang Magpupungko rock pool ay mga tidal pool, na nangagahulugang nalandad ito sa panahon ng pagbulusok ng tubig at lumubog ito sa pagtaas ng tubig.Ang tourist spot na ito ay sikat dahil maaari kang gumawa ng maraming aktibidad tulad ng matinding pagsisid sa bangin, magpiknik, kumuha ng group pictures/selfies at magpahinga kasama ang mga kaibigan o pamilya at iba pa. Ang salitang magpupungko ay nagmula sa salitang visayan na “pungko” na nangangahulugang umupo. Mayroong isang malaki, pabilog na baton a nakaupo sa tuktok ng isang patag na bato tulad ng isang globo sa isang stand. Ang mga tao ay maaring magpahinga at kumuha ng larawan sa ilalim ng lilim nito. Sa harap ng mga dakilang likas na formasyong ito ay ang karagatan, kung saan makikita ang mga malalaking alon. Tanyag dito kapag low tides ang napakalinaw na pool o natural pool, na kung saan perpekto ito sa mahilig sa snorkeling, swimming, sun-bathing at iba mga aktibidad. Nakilala din ang magpupungko di lamang dito sa Pilipinas kundi sa buong mundo. Sa katunayan, ang Lungsod ng Pilar ngayon ay isa progresibong lungsod sa Siargao, Surigao del Norte.

3.3 Siargao Island.

Isa sa talaan ng mga pook panturismo ng Surigao del Sur ang Sohoton Cove ayon sa pag-aaral ni Jayacynth05 ang pangalan ng lugar ay nagmula sa wikang Cebuano “so-oton” na nangangahulugang “dumaansa isang maliit na pagbubukas.” Upang makapasoksa **Sohoton Cove** National Park, kailangang dumaansa isang pagbubukas lamang — isang malawak nakuweba ng lagusan na may napakababang kisame. Ang **cavern** na ito - ang **Sohoton Cove**-maaakses lamang kapag mababa ang pagtaas ng tubig. Iyon ang dahilan kung bakit namin unang binisita ang ibapang mga atraksyon sa Sohoton Bay; hinintay namin ang pag-agos ng tubig. Sa naratibo/salaysay, isinasaad na ang Sohoton Cove ay makulay ang kasaysayan at mayaman sa kultura; ilan lamang ito sa mga nakakabighani ng mga dayuhan sa bayan ng Socorro. Malakas din ang Turismo sa lugar at naging isa sa mga pinagkikitaan ng mga tagarito, gaya ng bahaging nasa naratibo/salaysay sa ibaba:

10. ANG NAKATAGONG PARAISO SA BAYAN NG SOCORRO: SOHOTON COVE

Niadtong tuig 1920, nay isa ka grupo ng mga langyaw nga misyonaryo nga naglayag duol sa isla ng Siargao hangtod nakit-an nila ang isa ka sitio. Gusto unta nilang modunggo sa baybay aron magmisa pero dili sila makahimo kay grabe kadagko sa bayod. Sa ila kahadlok nga malunod sila, naninggit sila ng “Socorro!” nga ang pasabot “Tabang!” sa way paglangan, gitabangan sila sa mga namujo didto nga sitio. Sakay sa ilang mga baroto na gagmay, naluwas nila ang grupo apil ang isa ka pari. Tungod sa ilang gibuhay, gipangayanan ng pari ang lugar ug Socorro agig paghinumdom sa pagkamatina ng mga taga didto. Sugod adto, ang gamay nga sitio nahimong baryo hangtod nahimong asensadong lungsod.

Niadtong petsa 22 ng Pebrero 1961, tungod sa paningkamot sa mga punuan sa katilingban ug uban sab sa tabang ni kanhi Bise-Mayor ng Dapa nga si Sotico M. Dizon, naproklamar nga lungsod ang Socorro sabay sa pagpirma sa Executive Order No. 419 ni kanhi Presidente Diosdado Macapagal. Kada tuig, ginaselebrar ng lungsod ang Tinabangay Festival agig pagdumdom sa mabulukong kasaysayan ug pagpakita sa kulturang Bayanihan nga nahimong kostumbre ng mga namujo sa maong lungsod. Mabulukong kasaysayan ug dato sa kultura; pipila lamang ni sa mga nakapadani sa mga turista nga mobisita sa lungsod. Kusog sab ang Turismo sa lugar ug nahimo ni nga isa sa mga panginabuhian sa mga taga didto.

Makita ang lungsod ng Socorro sa sidlakang bahin ng kadak-ang lupa ng Surigao del Norte. Naa ni kalaparon sa lupa nga 12, 445 ka hektarya ug sa pagkakaran, naay kapin baynte mil (25, 000) nga mga residente ug kapin trese mil (13, 000) kanila mgabotante.

Ang pinaka-ilado nga suruyan sa lungsod mao ang Sohoton Cove National Park. Makita ni sa suyod ng Inayaran sa amihanang sidlakang bahin ng Bucas Grande. Gitawag ni nga “sekreto ng Paraiso” kay naa ni sa suyod ng mga gagmayg puyo ug isa ra ang agihanan ani pagsuyod ug pag-gawas, ang langob nga medyo nakalubog sa dagat.

Huyaton asa nga mohunas ang dagat adesir makasuyod sa langob ug malingaw sa mga magana nga talanawon sa kinaiyahan. Hilom, hinlo ug dato sa biodiversity nga ginapasigarbo ng mga taga didto. Jaoy sab silay laing mga aktibidades nga gi-andam para sa mga turista samtang jaon sila sa suyod. Jaoy sab Hagukan Cave nga daw mo-amag kung imong kasawon ang tubig sa suyod sa langob, ug ang Magkuku-ob Cave nga pag-abot sa tumoy sa gikat-katan, naay ambakanan. Sikat sab sa mga turista, lokal ug langyaw, ang santuwaryo sa mga stingless jellyfish o hugab-hugab.

SALIN:

Noong taong 1920, mayroong isang pangkat ng mga dayuhang misyonaryo ang naglayag malapit sa isla ng Siargao hanggang sa matagpuan nila ang isang munting sitio. Nails nilang dumaong upang magsagawa ng misa ngunit malalakas ang mga alon sa dalampasigan. Dahil sa takot na lumubog ang bangka ay sumigaw sila ng “Socorro” na ang ibig sabihin ay “Tulong!” Walang pag-aatubiling tinulungan sila ng mga naninirahan sa sitio. Sakay ng kanilang mga maliliit na bangkang pangisda, nailigtas ang mga misyonaryong dayuhan kasama ang isang pari mula sa tiyak na kapahamakan. Dahil sa ginawang kabayanihan ng mga taga-roon, pinangalanan ng pari ang lugar na Socorro bilang pag-alala sa pagiging matulungin ng mga taong naninirahan doon. Simula noon, ang munting sitio ay naging baryo hanggang naging isang maunlad na lungsod.

Noon ika-22 ng Pebrero, 1961, dahil sa pagsusumikap ng mga pinuno ng sibiko at sa tulong ng dating Bise-Mayor ng lungsod ng Dapa na si Sotico M. Dizon, naiproklama bilang isang ganap na lungsod o bayan ang Socorro kasabay ng pagladga sa Executive Order No. 419 ng dating Pangulong Diosdado Macapagal. Taun-taon ay ipinagdiriwang ng lungsod ang Tinabangay Festival bilang paggunita sa makulay na kasaysayan at pagpapakita ng kulturang Bayanihan na siyang sumisimbolo sa kaugalian ng mga mamamayan ng lungsod.

Makulay ang kasaysayan at mayaman sa kultura; ilan lamang ito sa mga nakakabighani ng mga dayuhan sa bayan ng Socorro. Malakas din ang Turismo sa lugar at naging isa sa mga pinagkikitaan ng mga tagarito.

Ang bayan ng Socorro ay matatagpuan sa malayong silangang bahagi ng mainland Surigao del Norte. Marron itong kabuuang lupang lawak na 12, 445 ektarya at kasalukuyang may bilang na digit sa 20, 000 naninirahan at populasyon ng maaring bumoto na higit sa 13, 000.

Ang pinakatanyag na pook panturismo sa naturang bayan ay ang Sohoton Cove National Park. Matatagpuan ito sa loob ng Inayaran Inlet sa hilagang silangang bahagi ng Bucas Grande. Tinagurian itong “sekretoong paraiso” o “nakatagong paraiso” dahil nasa loob ito ng mga maliliit na pulo at ang tanging lagusan ay isang kuweba na bahagyang nakalubog sa dagat. Kailangang hintayin na bumaba ang tubig bago makapasok sa nasabing kuweba at humandang mamangha sa ipapamalas ng kalikasan, tahimik, malinis at mayaman sa *biodiversity* na siyang ipinagmamalaki ng mga naninirahan doon. Mayroon ding nakahandang mga gagawin para mga turista habang nasa loob ng Sohoton Cove: ang Hagukan cave o naghihilik na kweba Kung saan ang tubig sa loob ay tila nagliliwanag o nag-i-illuminate at ang Magkukuob Cave Kung saan pagdating sa dulo ng pag-akyat ay isang *diving area*. Tampok din sa mga turistang local at dayuhan ang santuwaryo ng mga *stingless jellyfish* o dikya.